

Našim p. n. čitateteljem!

Glasilo „Muzejskega društva za Kranjsko“ stopa s to številko v novo dóbo svojega razvitka. Izpremenilo se je slovstveno delo, izpremenila se je podlaga duševnega obzorja pri domačih — in izvenkranjskih — omikancih, pomnožene železnice so nas spravile v ožji stik z drugimi deželami in kraljestvi, zanimanje za našo deželo se je posplošilo in mi sami se ne moremo vstavljati temu mogočnemu toku.

Kakor so čudesa naše dežele vsakemu pristopna, kakor je njihovo opazovanje vsem veščakom in strokovnjakom priporočati, tako naj bi bilo tudi naše glasilo — vsaj načelno — vsakemu na razpolago, da priobčuje tu uspehe svojega opazovanja v svoji materinščini.

Ker pa našega glasila ni mogoče deliti na toliko delov, kakor bi se morebiti prijavilo razprav v raznih jezikih, ker je začela že razdelitev v dve ločeni publikaciji presegati gmotne moči „Muzejskega društva“, zato je sklenil letošnji občni zbor, strniti dosedaj ločeno izhajajoča „Izvestja“ in „Carniolo“ v eno glasilo pod imenom „Carniola“.

„Carniola“

bode izhajala od sedaj naprej kot poliglotten znanstven časopis, in bo prinašala v četrtletnih zvezkih raznovrstnega gradiva za zgodovino, zemljepisje, naravoslovje in kulturne odnošaje kranjske domovine.

Vsem prijateljem, pisateljem, čitateljem in udom „Muzejskega društva“ se priporočajo v nadaljno blagohotno podpora.

Uredniki.

An unsere P. T. Leser!

Das Organ des „Musealvereins für Krain“ tritt mit der vorliegenden Nummer in ein neues Stadium seiner Entwicklung. Sowohl das literarische Schaffen, wie auch die Grundlagen des geistigen Horizontes sind — bei einheimischen und außerkrainischen Gebildeten — andere

geworden, die vermehrten Eisenbahnlinsen brachten uns mit anderen Ländern und Reichen in engere Verbindung, das Interesse für unser Heimatland ist allgemeiner geworden und wir selbst können uns dieser mächtigen Strömung nicht mehr entziehen.

Ebenso wie die Wunder unseres Landes jederman zugänglich sind, wie deren Beobachtung allen Gelehrten und Fachleuten anzuempfehlen ist, ebenso sollte auch unser Organ — wenigstens prinzipiell — jederman zu Gebote stehen, damit er in demselben die Resultate seiner Beobachtungen in seiner eigenen Muttersprache niederlegen könne.

Da es jedoch ein Ding der Unmöglichkeit ist, unser Organ in so viele Teile zu scheiden, als vielleicht Abhandlungen in den verschiedenen Sprachen angemeldet würden, ferner weil schon die Zerteilung der Publikationen unseres „Museal-Vereins“ über die materiellen Kräfte hinausgriff, beschloß die letzte Generalversammlung die beiden bisher getrennt erscheinenden Teile „Izvestja“ und „Carniola“ in eine einzige Publikation mit dem Namen „Carniola“ zu vereinigen.

Die „Carniola“

wird demnach von nun an als polyglotte wissenschaftliche Zeitschrift erscheinen und in Vierteljahrheften mannigfaltigsten Stoff zur Geschichte, Geographie, Naturgeschichte und Kulturverhältnisse des Krainer Heimatlandes bieten.

Allen Freunden, Gelehrten, Lesern und Mitgliedern des „Museal-Vereins“ empfehlen sich zur weiteren wohlwollenden Unterstützung.

Die Redakteure.

A nos lecteurs!

L'Organe de l'Association du Musée de la Carniole entre avec le présent numéro dans un nouvel état de son développement. Les productions littéraires, ainsi que les principes fondamentaux de l'horizon intellectuel, ont pris une autre face aussi bien chez les habitants intelligents de la Carniole, qu'à l'étranger. L'accroissement des voies ferrées nous a fait entrer dans des relations plus resserrées avec d'autres pays; l'intérêt pour notre pays est devenu général, et nous-mêmes nous ne pourrions plus nous soustraire à ce puissant courant.

De même que les merveilles de notre pays sont accessibles à tout le monde, et que l'étude desquelles se recommande à tous les savants à tous les connaisseurs, de même notre Organe devrait, du moins par principe, être à la disposition de tous, afin que chacun puisse consigner les résultats de ses observations dans sa propre langue maternelle.

Cependant comme il est impossible de séparer notre Organe en tant de parties, ainsi que cela pourrait avoir lieu pour des dissertations en diverses langues, et que en outre les publications en deux parties de notre Association dépassent nos forces matérielles, la dernière assemblée générale a décidé de réunir en une seule publication les deux parties parues séparément jusqu'à ce jour, c'est-à-dire les „Izvestja“ et „Carniola“.

La „Carniola“

paraîtra par conséquent, à partir de maintenant, sous la forme d'une feuille périodique, savante, polyglotte, et offrira chaque trimestre un fascicule d'articles divers sur l'histoire la géographie, l'histoire naturelle et la vie intellectuelle de la Carniole.

Nous nous recommandons à tous les amis, à tous les savants, à tous les lecteurs et à tous les membres de l'Association du Musée, et nous les prions de bien vouloir nous accorder leur assistance.

Les Rédacteurs.

Zapuščinski zapisnik po škofu Slatkonji.

Priobčil Dr. Josip Mantuani.

Zapisniki imovine po umrlih so silno važni kulturno-zgodovinski viri. Ne kažejo in ne pripovedujejo samo, kakšno in koliko da je bilo imetje umrlega, ampak nam včasih pomagajo tudi dognati, odkodi da izvira kak umotvor, knjiga, pohištvo ali orodje, če se je to ohranilo do naših dni. Tudi za izpremembe posestva so včasih neovržni in zanesljivi dokazi. Za kulturno zgodovino zasebnega življenja, za pohištvo, imetje in orodje, za njihovo trpežnost in obrabo imamo v teh zapiskih najboljše podatke. In iz teh smemo dalje posredno sklepati tudi na tehniko in na snov za take premičnine, za stvari, ki so služile včasih rodu za rodom v praktično porabo. S tem so nam dani tudi temeljni obrisi za domačo zgodovino zasebnega gospodarstva, ki je v prejšnjih dobah neposredno posegalo tudi v tehniko javnega gospodarstva.

Posamezni zapuščinski zapisniki segajo pa s svojim pomenom še mnogo dalje. Pojasnjujejo nam tudi včasih sila važne pravne položaje in pravne homatije z njihovimi posledicami.

Niso vsi taki inventarji enake vrednosti, to je samoobsebi umljivo. A njihova vsota bi bila zmožna razkriti tajne niti in vezi ter razrešiti marsikako zagonetko, ki bi bila zgodovinsko važna. Naši domači odnošaji so segali daleč preko kranjskih mej, in razmere v drugih, celo oddaljenih kronovinah in deželah so bile z našo domovino v zvezi. In to dejstvo se mnogokrat zrcali — za posamezne obitelji in rodove — samo še v nekaterih zapuščinskih inventarjih.

Tak zapuščinski zapisnik¹ priobčujem v nastopnih vrstah. Glasi se doslovno in natančno prepisan tako:

„F(ürstlicher) D(urchlaucht) vunfers genedigften hern verordent Comiffarj hochwirdiger wolgeborner Gestrenger hochgelerter Edl veft lieb herrn vnd frundt, in der Irrung sich haltund zwifchen mein als klager an ainem, vnd dem hochwirdigen herrn Bischoff Peter zu Trieft

¹ Izvirnik v knezo-nadškofijskem konzistorialnem arhivu na Dunaju. Nekateri točke, a nepopolno prepisane, je priobčil Kopallik v II. zvezku dela: Regesten zur Geschichte der Erzdiözese, Wien 1894, str. 9.

annders tails, gib ich auf f(ürstlicher) d(urchlaucht) Comission wider gedachtn herrn Bischoff diß nachuolgundt artigkl mit beschwerd vnd klagweis zuuernemen.

Anfengklich, wiewol weylund Bischoff Jerg mein vorforder seliger vil fylber, klainat², gulden ring³, Leibgewant, wein vnd vil annder varunder guetter⁴, nach seinem tod verlassen, Inhallt aines Inuentarj, derselben Sych der herr Bischoff zu Triest, alls er das bifthumb Wienn administriet (sic!) vnderstanden⁵, die Er mir an⁶ abgang Zuegestellt sol haben, so hat Er mir doch weder dieselben guetter gar noch darfur den Werdt sonndern den wenigern tail zuegestellt, wie Ir mein lieb herrn nachuolguuder maynung vernemen werdet.

Nemblich hat der herr Bischoff von Triest, von den verwaltern des Bischoffhofs zu Wienn, derselben Zeit in parem gelt mer dann tausent dreyhundert gulden Reinisch empfangen, mer von ettlichen personen so in⁷ den Zehent schuldig gewesen in die tausent gulden wert, dieselben er in sein selbs aygen vnd nichts des Bifthumb Wienn nutz gewent hat,

So hat man dem herrn Bischoff von Triest zwey hundert vierzehnen Emer wein in die Newstat⁸ gefuert, die hiet⁹ man dem Bifthumb zu nutz derselben Zeit die achterin¹⁰ vmb zwelf¹¹ mugn¹² außschengken (sic!) die mir der herr Bischoff von Triest zubezallen schuldig.

Dann der Irrung halben¹³, so Jungkher Ludwig des herrn Bischoff von Triest vetter anderthalb Jahr in dem Bifthumb gethan, mocht ich dieselben auf vierhundert gulden achtn, in ansehung das er mit Jagern, Federspiel¹⁴, gefellschaft, Phertn vnd hunden mer dann der diener in dem Bifthumb vast¹⁵ zehrlich¹⁶ gewelen, so wil ich es doch bey den zway hundert gulden Rheinisch beleiben lassen die mir der herr Bischoff von Tryest schuldig zubetzallen zusambt acht phund phening die er

² Kleinodien, dragocenosti.

³ goldener Ringe, zlatih prstanov.

⁴ fahrende, bewegliche Güter, premičnine.

⁵ unterstanden (sc. zu nehmen), smelo prisvojil.

⁶ ohne, brez (sc. primanjkljaja).

⁷ die ihnen (sc. den Verwaltern), kateri so jim desetino dolgovali.

⁸ Wiener Neustadt, Dunajsko Novo Mesto.

⁹ hätte (man), bi bili mogli.

¹⁰ Maß, bokal.

¹¹ namreč: Pfennige, t. j. po 12 beličev.

¹² mögen, nam. können, bi se bilo móglo (točiti po 12 b.).

¹³ der Irrung halber, zaradi motenja v posestvu.

¹⁴ sokolarji, to so lovski hlapci, ki negujejo sokole.

¹⁵ sehr, zelo.

¹⁶ schädlich, potrošljiv, škodljiv.

mir laut des erftn receß¹⁷ vmb habern vnd ander ding schuldig beliben.

Weitter als der herr von Trieft (sic!) gemergkht, das Im das bifthumb wienn nit beleiben mochte, hat Er dem Bifthumb zu Wienn zu verderblichem nachtail vnd Schaden verkhaufft vnd außgefchengkht drew taufent, ain hundert vnd Sybenundzwaintzig Emer wein vnd den merern tail die achtern vmb drey phening, dar auß geloft par gelt, ain taufent newn hundert vnd zwelf gulden sechs schilling vnd newnundzwainzig phening ain haller¹⁸, welch Wein¹⁹ wo fy auf die recht Zeit gehalten worden vnd also an²⁰ not außgefchenckht auf das wenigelt drew taufent achthundert vnd funfundzwainzig gulden hieten gollten²¹, defhalb der herr Bifchoff von Trieft mir den abgang der Taufent newnhundert zwelf phunt sechs schilling Newnundzwaintzig phening vnd ain Haller Zubezallen schuldig

Item fo hat der von Trieft (sic!) auß dem Bifthumb wegkhnömen alles laut aines Inuentarj Samaten²² Tamaftkhen²³ vnd ander feiden Rogkh²⁴ gefuettert vnd ainfach zwelf.

Item Tuchen Rockh gefuetert vnd ainfach sechs, Item Wappen oder Leibrogkh²⁵ Samaten vnd Seiden gefuetert vnd ainfach drew Samaten Tamaftkhen vnd khermafin²⁶ Seiden wames²⁷.

Item vier hupfche niderlendifche gewarchte²⁸ wanttuecher²⁹ mit pylden³⁰ vunfer Frawen³¹ vnd Sant Jorgen.

Item Pangktuecher³² gewarcht zway.

Item Samaten vnd tuechen piret³³ sechs das ain Samaten mit Zobln³⁴ gefuetert,

¹⁷ Vergleich, sprava, poravnava.

¹⁸ heller.

¹⁹ welche Weine, katera vina.

²⁰ ohne, brez.

²¹ hätten gegolten, t. j. bi bila vredna.

²² samten, baršunast.

²³ damastene, od damasta.

²⁴ Röcke, suknje.

²⁵ spodnja suknja.

²⁶ karmesinen, karmezinasto rdeče.

²⁷ telovnik z rokavi.

²⁸ gewirkte, na roko tkan.

²⁹ Wandtuch, Gobelin, nastenska preproga, gobelin.

³⁰ Bildern, s podobama.

³¹ naše ljube gospe, t. j. Matere Božje.

³² Banktücher, naklopine preproge.

³³ Biret, pokrivalo za glavo.

³⁴ Zobelpelz, sobolovina.

Item fechs Samaten Tafchen

Item Leib vnd pad pfaitten³⁵ mit gold und feiden außgenat drey- undvierzikh

Item Siben vnd achtzig Facilet³⁶ mit gold vnd feiden ausgenat

Item fechs Facilet darauf die Antipfn³⁷ aue Regina celorum mit notn³⁸ außgenat fambt ainem leinen puechl auch mit notn.

Item ettlich ftukh krainerifch vnd gutter Leinbat vnd Zwilch nach Inhalt des Inuentarj.

Item der Herr von Tryelt hat auch ain kehlh von der kappellen wegk genomen,

Item er hat vnder andern weylund Bifchof Jorgen groffen kleinaten ain filber verguld fcheiern³⁹ mit einer hul⁴⁰ vnd deffelben Bifchof Jorgn Wappen zu feinen handen genommen.

Item funf hulzen⁴¹ Löfl mit Sylberen Stilln

Item fechs Sibrene (sic!) gapl ain tail vergult etlich mit miten zungen⁴².

Item funf fylber vergulte gegraben⁴³ haftl oder gesperr⁴⁴.

Item ain Englifch Ringl.

Item fyben alt filbren phening fambt ainem Turgkifchen alperl⁴⁵

Item drey gulden Ring mit Amatiften fambt weylundt Bischof Jorgn Wapen ring, fo Her Hanns Pruelmayr in ainem lagkl verpfechafft hat.

Item Zwai par augen glöfer mit Sylber umblegt, das ain mit ainem Sylbren Fueteralein.

Item allerley muntz gulden vnd filbren Inhalt des Inventarj fo auf vierundtzwainzig gulden Reinifch geschätzt worden.

Item Sylber pfand fo Barbara Welterin weilund Bifchoff Jorgen vmb Neunundiertzig gulden veretzt

³⁵ Leib- und Bade-Pfaiten (Hemden), podnevne in kopeljske srajce.

³⁶ Tücher; izraz je obsežen in more značiti i rutice i servijete. Vsekako so platnene rute.

³⁷ Antiphon, antifona.

³⁸ Musiknoten, glaski.

³⁹ Doppelbecher, t. j. podvojena čaša, ena zgoraj, druga spodaj.

⁴⁰ Etui, tók.

⁴¹ hölzernen, lesene.

⁴² Mittelzinken, t. j. s srednim rogljem, to se pravi s tremi roglji.

⁴³ graviert, z vrezanimi okraski.

⁴⁴ Schnallen, zaponke.

⁴⁵ Akče, turški denar; 3 akče = 1 para, 40 para = 1 piaster = 120 akčev = 1 piaster.

Item drey Cacedonen⁴⁶ (sic!) pater nofter die drit mit Agftain⁴⁷ vnd Silber vmblegt,

Item drey Carallen pater noster mit filber vergulden Knopflein

Item ain Schwartz Agftainen⁴⁸ pater nofter.

Item der Her Bifchof von Trieft hat auch vber das die hernach beschribn klainat vnd gueter auß dem Bifthumb Wien vnd in deffelden namen empfangen die Er vor den erftn Comiffarj nit anzeigt hat,

Ertlich von weilund Bartlme Freyfleben erben, hat Er in krafft aines vermainten Vertrags ettlicher Silber klainat halben fo weylund Bifchoff Jorg den felben Erben fol gefchafft haben Zu feinem tail daruon genomen filber gefchirr vber Zwayhundert guldn wert,

Item mer von weylundt Her Sigmundn keller briefter beneficiat Zu Wienn gelaffen gueter, hat Er etlich bett vnd Petgwant Zin Kandln ain Perlen partn⁴⁹ vnd anders genomen dauon der Herr Bifchoff raittung vnd bezallung begert

Item Er hat auch zway Sylber vergulte opferkhaindl fo das Capitl weylund bifchoff Jorgen gefchengkht.

Item er hat vil gueter newer Puecher in den vier facultetn⁵⁰ fo in ainer almar⁵¹ gefanden vergeben vnd wegkh gefuert die vber hundert gulden werd fein vnd bey dem Bifthumb nit mer als funfzehn puecher gelaffn,

Item Er hat auch kurtz vor feinem ab Zug fih der lad des officiolat ambt vnderftanden vnd was darin gewefen genomen vnd weder official noch notarj Jres folds bezallt, das ich hiemit wil gemeldet haben.

Item der Bifchof von Trieft hat ain groß filber Pegkh⁵² vnd Sylber kandl fo weilund Bifchof Jorg in Pontificalibus gebraucht aus aigen gwallt zu feinen Henden genomen,

Item mer hat er aus Handen Hainrichen Pernerer lyben oder acht groß filbren fchufl empfangen, dauon Er auch vor den vorigen Herrn Comiffarj kain meldung gethan,

⁴⁶ Chalcedonen, od Kalcedona, kamna iz vrste kremencev.

⁴⁷ Bernstein, jantar. Vendar je pa mogoče, da dotični pisar ni natanko ločil in da je „Agstein“ pisal v smislu „Achatstein“. V terminologiji 16. in 17. veka velja beseda „Agstein“ brez pristavka za ime navadnega jantarja, če ima pa še kako določilo, potem služi za označenje ahata.

⁴⁸ Tu je brezdvomno „ahat“ označen.

⁴⁹ Perlenborte, z biseri obšit obrob (t. j. morebiti štola.)

⁵⁰ vier Hauptzweige der Wissenschaft; t. j. torej: knjige o teologiji, filozofiji, praznanstvu in zdravilstvu.

⁵¹ Kasten, naš izraz „omara“.

⁵² Becken, torilo, umivalnik.

Das alles ich vber die tausend gulden acht⁵³ vnd beger den von Trieft darzue Zuhalten, das er folchs alles mite⁵⁴ vnd dem Bifthumb zueftelle.

Item allem nach beger ich durch euch mein lieb Herrn vnd Frunt zu erkennen, dem Herrn Bifchoff von Trieft hab dermassen zu handln nit geburn wellen, Darum sey Er mir alle vnd Yede Itugkh, wie die in den Artighkeln angezogen, es sey in geltt, kleinatern, Wein, klaidern, haufrad, Pargschafft, oder der selben rechten werdt vnd estimation, gar vnd nichts außgenommen, laut aines glaubirdigen Innentary Zu meinen Handen Zu ftellen auch feiner adminiftration guete vnd getrewe Raittung Zuthun fchuldig, das wil ich mich also der pillikhait nach verftehen vnd wie fih geburt verdienen, vermeldt mein darlegen, vnd behalt mir weitter beuor alle notturfft.

Johans Bifchof zu Wienn.“

Prvi in pristni inventar se dosedaj ni našel. To, kar imamo pred seboj, je le transumpt ali izpisek iz prvotnega inventarja, da služi za pravno podlago tožbi, katero je vložil škof Janez de Revellis zoper tržaškega škofa Petra Bonomo. Gotovo je bilo v pristnem inventarju še mnogo drugih stvari navedenih; a že ta izpisek je zelo zanimiv.

Pravni položaj je temu prepiru dalo gospodarstvo Bonomovo.

Slatkonja je umrl 26. aprila 1522. Dasi je imel koadjutorja v osebi Lovanjskega prošta Konrada Rennerja od 2. februarja 1519 sèm, in dasi je tega cesar Karol V. določil za naslednika Slatkonjevega, je cesar Ferdinand I. vendarle, ne oziraje se na Karolovo listino, imenoval na izpraznjeno stolico tržaškega škofa Bonoma upraviteljem dunajske škofije⁵⁵. To se je zgodilo brž po Slatkonjevi smrti⁵⁶.

Bonomo je pa imel mnogo drugih državnih in diplomatskih dostojanstev in se ni mogel osebno brigati za upravo škofije, katero je bil Slatkonja ravnokar uredil. Ferdinanda ni bilo v deželi, ker se je odpeljal na Špansko, njegova soproga Ana je morala „zu zeiten an ander ende ziechen“ in tako je dobil Bonomo vso vladno oblast v svoje roke „bis auf weiteren Befehl“⁵⁷. To namestništvo je pa posrebalo vse moči in ves čas njegov, kajti razmere so bile takrat na Dunaju silno

⁵³ achte, cenim.

⁵⁴ zahle, povrne.

⁵⁵ Prim.: Regesten zur Geschichte der Erzdiözese, Wien II (J. Kopallik), str. 8. — Dom in Svet 1907.

⁵⁶ Starzer: Geschichte der niederösterreich. Statthalterei, str. 139. — Beležka v Regesten z. Gesch. d. Erzdiöz., Wien, str. 8, ki trdi, da je bil Bonomo 7. februarja 1523 določen za škofa dunajskega, je tako tolmačiti, da je bil tedaj od Ferdinanda I. rimski kuriji prezentiran za ordinarija.

⁵⁷ Starzer I. c.

zmedene. Vendar bi bil pa rad zamenil svojo tržaško škofijo za dunajsko. Zato je sprejel upravo. Za duhovske zadeve je določil enega izmed njemu znanih kanonikov, za dohodke pa svojega stričnika Ludovika upraviteljem.

Ta je bil mlad pridvornik, pristaš tedajne humanistiške struje, kateri je pripadal tudi Peter Bonomo sam. Navajen je bil vživati. Začel je tedaj gospodariti z dohodki po svojih načelih, nastanil se v škofiji in razsipaval ne baš obilno škofijsko premoženje.

A rimska kurija od Ferdinanda I. prezentiranega Bonoma ni potrdila. Kaj da je bil vzrok temu ukrepu, do sedaj ni znano. Obravnave v tej zadevi so se vršile ustmeno, vodil jih je pa kot kurijin zaupnik kardinal in nadškof solnograški Matej Lang v Rimu⁵⁸.

Tudi na dvoru Ferdinanda I. se je baš v istem času marsikaj izpremenilo. Več zaupnikov je bilo odslovljenih, med njimi tudi Peter Bonomo. Morebiti ta celo v prvi vrsti. Na tem mestu nam je samo konstatirati, to dejstvo, ne da bi na dolgo in široko preiskavali morebitne vzroke. Da je bil ta mož odslovljen precej nemilostno, se vidi iz tega, da ni dobil — po tedanji navadi — nikakršnega primernega priznanja v obliki materialnih darov ali posestev. Dne 1. novembra 1523 je Ferdinand I. izdal zakupcem deželno-knežjih mitnic ukaz, da púščajo dva voza, katera vozita Bonomovo „pohištvo“ z Dunaja v Trst, prosta carine in mitnine skozi svoje mitnice. Za zasluge pa je dobil Bonomo nekaj solnic pred tržaškim mestnim obzidjem⁵⁹. Od tedaj škofa Petra ni bilo nikdar več na dvoru.

Kot naslednik za Slatkonjo je bil imenovan 29. novembra 1523 Janez de Revellis, takrat kapiteljski dekan na Dunaju in miloščinar nadvojvode in pozneje cesarja Ferdinanda I.

Ko je nastopil svojo službo, je začel urejevati škofijsko premoženje. Po zapisnikih in po izjavah je izvedel, da je Bonomo s svojim stričnikom slabo gospodaril, da je porabljal škofijske dohodke v zasebne svrhe, da je vino prodajal pod ceno ali je pa celo odvažal v Dunajsko Novo Mesto, kjer je zboroval dvorni svet. Izkušal je doseči korekturo te zadeve po komisiji, v kateri so bili škof Dietrich v Dunajskem Novem Mestu, baron Viljem Celking, Erazem Dornberški in Janez Cuspinian, sami pristaši Bonomovi. Stvar se je silno vlekla. Upniki po Slatkonji so zahtevali od njegovega naslednika Janeza de Revellis poravnavo dolgov, a denarnice so bile prazne, dragocenosti odnešene. Škof Janez je v pismu z dne 18. februarja 1525 zahteval,⁶⁰ da naj se razprave že vendar zaključijo, da bo imel mir pred upniki. A tega ni mogel

⁵⁸ Starzer I. c.

⁵⁹ Starzer str. 140.

⁶⁰ Original v dunajskem konsist. arhivu.

doseči. Ker ni bilo sporazuma, je škof proti koncu leta 1525 zažugal, da se bo pritožil na dvor⁶¹. Jeli s tem kaj dosegel ali ne, to se ne da dognati, ker ni nobenega akta več ohranjenega o tej stvari.

Njegova tožba zrcali te homatije v ostrih potezah. Bilo je mnogo nezdravih odnošajev. A da ne sodimo napačno in krivično, upoštevati nam je kulturne razmere tedanjih časov. Postopanje škofa Bonoma je brez dvojbe odklanjati. A tudi de Revellisovo ravnanje je istotako motriti z vso rezervo. Njegove zahteve so z malenkostno akribijo sestavljene. Narekavalo jih je koristolovstvo ali podobna nagnenja. Danes bi iskali resnice na sredi med obema strankama, a vendar še bližje dunajskega škofa.

Razen pravnega položaja pa nam podaja izpisek iz inventarja zanimive kulturno-zgodovinske poteze, ki so za nas že zategadelj važne, ker je med imenovanimi stvarmi nedvomno mnogo takih, ki so prišle na Dunaj iz naše dežele. In Slatkonja je imel na Kranjskem celo vrsto beneficijev, od katerih je dobival dohodke v naturalijah. Bil je kanonik ljubljanski, župnik v Dobrničah, prošt novomeški, župnik v Št. Rupertu, administratov Pičanske škofije, župnik v Žužemberku in pri sv. Petru v Ložu, dalje beneficiat pri altarju sv. Jurja v ljubljanski stolnici in župnik v Moravčah.

Kot dunajski škof je imel še s posebnim dovoljenjem papeževim dohodke od škofije v Pičanu, od proštije v Rudolfovem, od župnije v Moravčah in od beneficija pri altarju sv. Jurja v ljubljanski stolnici. Poslednji se je odpovedal šele 1517. Sevé, da te službe vkup — brez dunajske škofije — niso nesle nad sto cekinov.

Dohodki kranjskih beneficijev so se brezdvomno plačevali tudi v naturalijah, kot nam svedoči postavka v inventarju: „ettlich ftuckh krainerfisch vnd gutter Leinbat“ itd. Gotovo je marsikaj drugih stvari od njegove imovine tudi s Kranjskega prišlo.

Navzlic temu, da je dunajska škofija bila slabo dotirana, nabralo se je škofu precej, za one čase smemo reči mnogo imovine, kajti bil je varčen gospodar.

Kot prejeta gotovino izkazuje obtožba vkup 4212 gl. (razpoložnina, desetina, cena za vino). Zanimivo je za nas izvedeti, da je zapustil škof tolike množine vina; 3367 vedrov!

Temu odgovarja tudi vsebina ostalega zapisnika. Dvanajst baržunastih in svilnenih sukenj, 6 suknjenih sukenj, 3 svilnate spodnje suknje, po en baržunast, svilnen in škrlatast telovnik, torej garderoba knežjega stanu.

Posebne vrednosti je moralo biti omenjenih 6 gobelinov, katere je prinesel s seboj z Nizozemskega, kjer se je mudil v spremstvu cesarjevem.

⁶¹ Original v dunajskem konsist. arhivu.

Posebej poudarjati je prevažno dejstvo kulture prošlih vekov, da so bili omikanci s svojim imetjem v individualnem, osebnem stiku. Individualizem se danes pač na vsa usta hvali, a naše premičnine so navadno brezznačni, tvorniški izdelki, ki naši individualnosti naravnost nasprotujejo, a mi jih vendarle trpimo v svojem obližju. Slatkonjevi gobelini so kazali podobe sv. Jurija, patrona njegovega in Matere Božje, katero je mož posebno častil. To individualno posebnost je kazal tudi na zunaj v nastenskih preprogah, tako da jo je moral vsakdo takoj videti.

Pri postavkah o perilu se vidi, da ni le množina odgovarjala njegovemu visokemu stanu, ampak tudi ustroj. I srajce i rutice so bile vezene z zlatom in svilo.

Najzanimivejša posebnost je bila šestorica rutic, na katerih je bila všita antifona „Ave regina coelorum“, besedilo in glaske. To je zopet zelo zanimiva stran individualnosti škofove, kot posebnega čestilca presv. Device in kot izurjenega glasbenika. Isto velja tudi o knjigi s platnenimi listi, na katerih so bila brezdvomno všita liturgična besedila z glaskami vred.

Glede njegove osebnosti, osobito vnanjosti njene, nam nudi mal podatek postavka, omenjajoča dve dvojici naočnikov, to pa v srebro kovanih, kakor pristoji takemu možu.

Beležka o raznovrstnem denarju se bržčas nanaša na zbirko rimskih novcev; kajti on sam se je bavil s starinoslovjem in njegov kancelar, štajerski Slovenec Tyffernus, je te študije škofove strokovnjaško pospeševal ⁶².

Kot učenjaka in pospeševatelja vede znači Slatkonjo postavka o „množini dobrih, novih knjig vseh štirih fakultet“. To se zлага s pismom Jakoba Spiegelna iz l. 1514, priobčenega v knjigi „Isocrates de regno gubernando“, kjer učeni profesor pohvalno omenja „množino dobrih knjig“, katere skof celo s seboj na pot jemlje, da se bavi ž njimi v prostih trenutkih ⁶³.

Tako nam torej riše ta zapuščinski inventar pravni položaj, posestvo, osebne razmere, individualno pojmovanje in stremljenje, okolico in osredje, v katerem se je gibal naš rojak ter nam odpira vpogled v tedanje nazore in kulturni tok. Za podrobno poznavanje življenjskih razmer je torej veljavna listina, istotako za proučevanje naših kranjskih odnošajev in njihove reciprocitete v drugih deželah. Suha, a pravniško natančna listina nam podaja za zgodovinsko filozofijo in etično presojevanje posameznikovih razmer več porabne podlage, nego široko razpredeni životopisi.

⁶² Prim. mojo študijo v Dom in Svetu 1907.

⁶³ Prim. Dom in Svet 1907.

Nekaj iz Prešernovega peresa.

Ivan Grafenauer.

1. Še neznana Prešernova balada.

Dosti znano je pač, da je bil Prešeren kot pevec balad najprvo učenec Bürgerjev. Ne radi tega, ker je prevedel njegovo „Lenoro“, saj je prevajal tudi iz drugih pesnikov, ne da bi bil njihov učenec, ampak radi značaja prve njegove balade „Povodnji mosh“, ki je kakor prevod „Lenore“, nastala v prvi, nam neznani obliki že l. 1826. — Snov je sicer res zajeta iz Valvazorja („balada is Valvasorja“ Čbelica I 40), toda Prešeren si jo je izbral — to je čisto jasno — ravno radi podobnosti motiva z „Lenoro“ (pošastna moč dobi oblast do deklice radi bogokletnosti [Lenora], oziroma prešernosti [Povodnji mož] in jo pogubi). — A „Lenoro“ kakor tudi „Povodnjega moža“ je Prešeren že l. 1829 priredil za I. zvezek „Krajske Čbelice“ in potem nam dalje časa ni znana nobena Prešernova balada več. Šele l. 1836 je prinesel „Illyrisches Blatt“ v 4. številki (23. januarja) „Prekop“ in ta ima že povsem drugačen značaj; enako tudi ostale istočasne ali pozneje nastale balade. Prehod od prve do poznejše dobe v Prešernovih baladah tvorijo romance njegove in „Krst pri Savici“ („Uvod“!).

Zanimalo bo pač vsakogar, da se je našla nova Prešernova balada prve dobe, in sicer v rokopisu IV. zvezka „Krajske Čbelice“, ki je bil v cenzuri pri Kopitarju in potem v tiskarni. Zdaj je last g. sodnega nadsvetnika Julija Polca v Ljubljani; našel se je pod streho v hiši umrle gospe Amalije Pfeiferjeve, hčere Kastelčeve, skupno z mnogim drugim, deloma zelo dragocenim rokopisnim gradivom, ki ga priobčujem v „Času“. Naj govori zdaj Prešeren sam:

Ponozhnjak.

balada.

Bil korenjāk je rasujsdan,¹
Devifhtva tat, vafvavz,
Nobeno boshjo nozh ugnan
Deklizhov sapeljvavz.

¹ Opomba Kopitarjeva ob robu: hoc non delevit Vindobonensis sed recte & prior, nam aliter narraret haec **vel** Čelakowsky, etiamsi alia sat moliatur inepte.

- 5 Is sibelk treh nedolshen jok
Je krizhal do nebéf,
Treh nesakonfkkih mamiz stok,
Še je raslegal vméf.
- Vezhkrat ga² fajmafhter fvaril,
10 Ga ftrafhil je s' peklám
Je bil fkopán, pod kofh³ je bil
Djan obloshen s' kamnjám.
- Al famopafh, fvarjenju gluh
Rasgraja po vaféh,
15 Oftane ftari potepúh,
Naklada greh na gréh.
- Štoji, stoji famoten kraj,
Šosefka⁴ is treh hifh,
20 Štoji vaf Mofhna, kjer do sdaj
Ni snan bil fantov vrifh.
- In tam zvetè ko lilje zvét
Nevidene ljudém,
Alenzhiza rosha deklét
Le snana mal' ozhém.
- 25 V Radólzo grè nedelfki dan,
Nebefhki kruh ushít,
Sagleda fant moj rasujsdan'
Lepote njene fvit.
- Bersh⁵ fprafha, kdo je lepa hzher,
30 Kje fpi, in druj'ga vezh,
Zhes Šave moft hiti svezhér
Od hudih shèlj gorèzh.
- Perklati k' njemu fa pajdalh,
Perdrushi zhuden brát,
35 Oblezhen ko Turfhki mejafh,
V' obrasi vef kofmàt.
- »Le bersh,⁶ le bersh,⁶ prijatel moj!
Le hitro s' mano sdaj,
Imela bova vkup nezójj
46 Vefela⁷ direndaj.«

² Namesto tega je bilo prej Vezhkratov.

³ Prej po pomoti kosh.

⁴ Prej Šofedfka; *d* je prečrtan.

⁵ Prej Berfh; *f* je prečrtan in zgoraj zapisan s.

⁶ Prej kakor zgoraj berfh.

⁷ Najprvo je bilo zapisano Vefeli, potem Vefelo, nazadnje Vefela; pika nad *i* je z nožem zbrisana. Poteza *u* pri *a*-ju je pa napravljena s temnejšim črnilom.

Ker rezhe to, sashene smeh,
 Sashene strafen glaf,
 De smersne musik po kostéh
 Ní fuh nobeden laf.

- 45 »Le bersh,⁸ le bersh,⁸ prijatel moj!
 Poln godzov je fkenenj,
 Alenzhizo moshím nezój,
 Bersh⁸ v' fivate, bersh⁸ v' femenj!« —⁹

- Ker rezhe to, fe flifhi vrifh
 50 Volkov, in fov, in vran,
 Tak, ko sarjove takrat pífh,
 Bo rjul na fodni dan.¹⁰

- »Le bersh,¹¹ le bersh,¹¹ prijatelj moj!
 Lej fvatov in drushíz,
 55 Od njih kaj flifhal bofh nezój
 Kofmatih govoríz!« —

- Ker rezhe to, is gòlih pléfih
 Še Kleka gerd oblák
 Usdigne¹² poln negudnih véfh
 60 In poln peklenfkih fpak.

»Le hitro, hitro, shenin moj!
 Nevesten flifhim vos,¹³
 Per nji bofh fpaval tí nezój,
 Le gléj de ji bofh kóf!«

- 65 Perpelje shenski fe rogázih
 Oštudno nepofhtèn
 Is gadov in vfe lorte kazh
 Je zhudno vos¹⁴ fpletèn.

- »Le ftoj, le ftoj, sdaj shenin moj!
 70 Al ti deklè bo vfhézh?
 S' Alenzhizo lepó nezój
 Kdo bi ne fhel rad lézh?« —

⁸ Vse štirikrat, kakor zgoraj, najprvo berfh.

⁹ Verza 46. in 48. imata opombo, da naj se zamenjata; verz 46. ima spredaj številko 2, verz 48. pa številko 1.

¹⁰ Treba je razumeti tako: Tako, kot zarjul je takrat piš, tako bo rjul na sodni dan.

¹¹ Prvotno berfh.

¹² Verza 58—59 popravljena Sa . . . Še vsdigne.

¹³ Popravljeno iz vof, najprej s svinčnikom potem s temnejšim črnilom.

¹⁴ Prej vof, popravljeno kakor zgoraj.

Perfhla fta na morifha kraj
 Tam Šatan sh' njim vefél,
 75 Imel vfo nozh je direndaj
 Dokler ni¹⁵ svon sapél.

Leshalo truplo drugi dan
 Je na morifhi snak;
 Tak konez vsel¹⁶ je rasujsdan'
 80 Pregrefhen' ponozhnjá. —

V' izglèd in nauk, fantje! vam
 Sloshena je povéft,
 Kdor hodil v' val bo k' deklizam,
 Prišel bo slodju v' peft.

Dr. Prefhérn.

Pesem je v rokopisu na tretjem mestu, druga za „Gloso“, a je s črnilom prečrtana, enako kakor „Romanza od Štermiga grada“ (poznejša „Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori“), ki sledi za to balado. A prečrtal je ni Kopitar (to pove njegova opazka), ampak Matija Čop še pred Kopitarjevo cenzuro, ker so se mu zdeli nekateri izrazi prerobati¹⁷. Vpliv „Lenore“ se kaže nekoliko v izbéri snovi, v tehniki pa v ponovnem pozivu: „le bersh, le bersh . . .“ — Kopitarjeva opazka: — „nISEM jaz (Vindobonensis) tega prečrtal, ampak nekdo drugi pred menoj in sicer po pravici, zakaj drugače, čisto drugače bi bil povedal to celo Čelakovsky, dasi so druge njegove stvari dovolj zanič (sat moliatur inepte)“ — kaže njegovo razdraženost in sovražnost zoper Prešerna in Čelakovskega, povečano še po abecedni vojski, ki se je bila ravno tačas, ko je „Čbelica“ bila v Kopitarjevi cenzuri. Podobno osorno se izraža v istem rokopisu tudi v opazkah k Vodnikovim narodnim pesmim. Ves Kopitar!

Stvarno je treba opomniti k baladi, da Mošna niso Mošnje pod Radovljico, ampak selo onstran brvi Slovenskega planinskega društva, na poti iz Radovljice v Kamnogorico, na desnem bregu Save. Časih

¹⁵ Najprej *je*, potem najprej s svinčnikom, nato s temnejšim črnilom popravljen v *ni*. Svinčnik bržkone Prešernov, pero Kastelčevo. — V verz 74. je prvotno *s'* popravljen v *sh'*

¹⁶ Najprej je bilo zapisano *konz usel*, pozneje je to Prešeren s svinčnikom popravil v *konez vsel*, potem še Kastelic s črnilom.

¹⁷ Prešeren poroča o tem Čelakovskemu: „Zhóp (hat) den Kasteliz bewogen, einige unschuldige Volkslieder, die gerade die letzten in dem der Censurbehörde vorgelegten Cahier waren, herauszureissen, und hat nun, um ein Beispiel seiner Strenge zu geben, eine meiner Balladen wegen ein Paar derber Ausdrücke damnirt.“ Prešeren Čelakovskemu 29. aprila 1833. Ljubljanski Zvon II 49.

tam ni bilo mostu čez Savo; most, ki ga omenja Prešeren v tej pesmi, je oni, ki pelje čezenj cesta v Kamnogorico. Nekdanje morišče je bilo onkraj Save ob tem mostu.

2. Prešeren in narodna pesem.

Za primero, kako je Prešeren popravljaj narodne pesmi, naj objavim iz ravnoistega zbornika rokopisov dve narodni pesmi „Zherni Kof“ in „Lesica“, ki jih je Kastelic napisal na prvo in drugo stran cele pole popirja v gajici z nekaterimi pomotami in jo je Prešeren lastnoročno popravil (povečini v bohoričici). Tiskani sta te dve narodni pesmi v „Krajnski Čbelici“, V. zvezek, str. 61.—62. in 63.—64. Tekst se glasi, kakor ga je najprej Kastelic zapisal:

Zherni kof.

- Prelepo poje černi kos,
 Pa lépše poje slavic še.
 Pa kósa glavica boli
 Boli ga, de ga umorí —
- 5 Al sničica tak' govori:
 O, kaj ti pravim, černi kos!
 Kdor koli ima ljub'ce tri,
 Ga rada glavica boli —
 Boli ga de ga umorí,
- 10 Kot je vmirila (!) tebe kos!
 Zdej se kos za germ zapodi
 In vse štir od sebe molí.
 Zdej sničica tak govori:
 Prav se ti, černi kos! godí —
- 15 Ši djal, de lahko boš živel,
 Ker imaš ljub'ce lépe tri!
 De ena te bo hranila,
 Druga tebe oblačila,
 Per tretji bodeš sladko spal.
- 20 Pa černi kos tak govori:
 O, čakaj, čakaj, snič'ca tí!
 Bo Bog že dal gorko spomlad,
 Spomlad, svetiga Jurja dan
 Se bom spet f-kreval (!) čerin kos,
- 25 Imel spet bodem ljub'ce tri:
 Ena me bode hranila,
 Druga me bo oblačila,
 Per tretji bodem sladko spal —
 Koder bom hodil, koder šel,
- 30 Pavsod bom žvižgal ino pel.

Prešernovi popravki: Verz 4. je prečrtan, na rob je zapisal Prešeren: Takó, de Imerti fe boji; enako Čbelica V., 61. — V. 10.: je je prečrtan, zgoraj z roko Prešernovo: bo; enako Čbelica l. c.; vmirila, prej umirila (popr. Kastelic), Čbelica: vmorila. — V. 11.: se in zapodi je prečrtano, ob strani je Prešeren zapisal: se položi, nad te dve besedi pa Kastelic saluči (!). Čbelica: Zdaj mi še kos za germ zleti. Čigavo je to? — V. 12. je prečrtan, zgoraj s Kastelčevo roko: Noge (na levem robu stoji Vse štir) od sebe ta pomoli. Na desni rob pa je zapisal Prešeren: Bolán leshi milo jezhi; enako Čbelica. — V. 13.: Zdej je prečrtano; zgoraj je zapisal Prešeren: Spet; enako Čbelica. — V. 15.: Prešeren je prečrtal najprej: boš živel, kar je nadomestil z obliko: ta živi. Nato je ves verz s popravkom vred prečrtal in zapisal na rob: De lahko shivel bofh fi djal; enako Čbelica. — V. 16.: Prešeren je prečrtal: Ker imaš in lepe ter nad prvo zapisal: Kateri ima, a tudi to je prečrtal. Čbelica ima prvotno besedilo. — V. 17.: te bo hranila je prečrtano; zgoraj s Prešernovo roko: ljubiz na desni strani hrani ga, a oboje je zopet prečrtano. — V. 18.: tebe oblačila je Prešeren nadomestil z: oblazhi ljubiza, pa je tudi to zopet prečrtal. — Verz 19. je Prešeren prečrtal in nadomestil s sledečo, zopet prečrtano verzijo: In se per tretji fladko fpi. Prešeren je hotel torej te verze popraviti takole:

Ši djal, de lahko ta živi
Kateri ima ljub'ze tri
De ena ljubiz hrani ga
Druga oblazhi ljubiza
In se per tretji fladko fpi.

A to verzijo je zopet zavrgel in Čbelica ima prvotno besedilo. — V. 24. je prečrtan; Prešeren ga je nadomestil takole: Ne bom vezli zherni kof bolán; enako Čbelica V., 62. — V. 29.: koder šel je Prešeren prečrtal in nadomestil z: bom vefel; enako Čbelica.

Lesica.

- Leži, leži stežičica,
Po nji teče lesičica.
Petelin mladi sreča jo
Pa[t] ták lesica govori:
5 »Kam mladi greš petelin tí?«
Al mi petelin govori:
Jez gredem k' svoji jarci v vas.
Pa ták lesica govori:
Petelin mlad'! kaj pravim ti,
10 Pokaži meni ti letó

- Kak v vasi vaši kure spé.
 In vzdignil je bedričico,
 Zdolej vtaknil glavičico —
 Tako v naš' vasi kure spé.
- 15 Al lesica ga je zgrabila
 In šla je z' njim pod brezico.
 Pa tak petelin govori:
 Veš kaj lesica! pravim ti —
 Lepó zahvali ti Boga
- 20 Za ták lep' mal mlad'ga mesa
 Lesica vzdigne tačico,
 Zahválila lepo Boga
 Za tak lep mal mlad'ga mesa.
 Pa petelin na brezico zleti
- 25 In tak lešici (!) govori:
 Lesica, pišhi (!) tí me v rit!
 Sim tvojih špasov kmalo sit —
 Lešica (!) krog je skakala,
 Z debelim repam mahala,
- 30 De brezico bi sekala.

Prešernovi popravki. V verzu 4. je Prešeren najprej prečrtal Pa[t] in je ták izpremenil v: Tako; potem pa je na robu 3. in 4. verz nadomestil takole: Je petelina frezhala — Tako ga ogovarjala —; enako Čbelica V., 63. — V. 5.: Al mi je Prešeren prečrtal in nadomestil s: Tako; enako Čbelica. — V. 7.: gredem in v vas je prečrtano; nad prvo teh besed, nekoliko na desno, je zapisal Prešeren: v va f in zopet prečrtal; jarci je izpremenil v: jarizi, na desni kraj pa je zapisal (kot nadaljevanje) grem v va f. Čbelica: Jest v vas grém k svoji jarčici — V. 9.: kaj pravim ti je prečrtano; zgoraj je zapisal Prešeren: povéj mi ti, kar je zopet prečrtal in na robu nadomestil s: po kashi tí. Nad ta ti pa je Kastelic zapisal: mi. Čbelica sledi Prešernu. — V. 10. je prečrtan, ker je po novi Prešernovi verziji postal nepotreben. — V. 11.: Kastelic ga je (nad vrsto) poizkusil popraviti tako: Kak' kure spe v' nafhi (!) vasi. Prešeren pa je zapisal na rob: Kak tvoja mlada jar'za fpi; enako Čbelica. — V. 12.: In je izpremenjen v Je; je bedričico je prečrtano; na robu Prešeren: perutnizhizo; enako Čbelica. — V. 14. je Prešeren prečrtal in izpremenil: Tak moja lepa jar'za fpi (zgoraj); enako Čbelica. — V. 15. je Prešeren istotako prečrtal in zgoraj zapisal: Je sgrabila lešiza ga; enako Čbelica. — V. 16.: šla je je prečrtano; Prešeren je dodal na koncu verza: je fhla; enako Čbelica. — V. 18.: Pred lesica je Prešeren vstavil modra, pravim je prečrtal; enako Čbelica. — V. 20. in 23.: tak je izpremenjen v taki, lep je prečrtan (Prešeren); Čbelica V. 63. ozir. 64.: Za tak kos mládiga mesá. — V. 24.: Pa je Prešeren prečrtal,

petelin je popravil v: Petelin, brezico v brezco; enako Čbelica, V. 64. — V. 25.: In je prečrtan; tak, popr. takó — enako Čbelica V. 26.: piſhi ti me je prečrtano, na desni je Prešeren nadaljeval obrezani verz: me piſhi ti; enako Čbelica. — V. 27. je prečrtan brez nadomestila; tudi Čbelica ga nima.

Das Schloßarchiv in Auersperg.¹

Von Fr. Komatar.

Fortsetzung.

434 1450 Jänner 30 (tercio kalendis januarii) datum Rome apud sanctum Petrum.

Papst Nikolaus V. erlaubt dem nobili viro Cristofforo de Rechberg und acht von ihm vorzuschlagenden Personen beiderlei Geschlechtes, sich einen Beichtvater halten zu dürfen, der auch von den Reservatsünden die Absolution erteilen wird.

Inseriert in 1451 April 2.

435 1450 März 5 (feria quinta proxima ante dominicam Oculi tempore quadragesimali) datum in castro... Sonneck.

Graf Friedrich von Cilli meldet dem venerabili viro et domino decretorum licentiatu magistro Leonardo des Patriarchen von Aquileia in partibus extra Forum Julii vicario in spiritualibus generali et plebano in Ponikchil, daß er für die infolge der freiwilligen Verzichtleistung des discreti Andree Glogauer clerici Sambiensis dioecesis, seines Sekretärs, freigewordene Pfarrkirche sancti Ruperti prope Nassenfues den honorabilem virum dominum Joannem Harrer presbyterum Aquileiensis dioecesis seinen capellanum et commensalem präsentiert habe, und bittet ihn, diesen in die genannte Kirche einzuführen. — Besiegelt war die Urkunde sub appensione signeti... consueti des Ausstellers. — Am unteren Rande stand: Commissio propria domini comitis. Taxa X marcarum.

Kopialbuch Fol. 115 a.

436 1450 Juli 26 (des suntags nach sand Jacobstag des heiligen zwelffpotten.)

Herman Kosiakker versetzt eine Hube seines Gutes zum Schalkentall, auf welcher Gregorg sitzt, in Topherniker pharr gelegen, dem

¹ Vergl. Mitteilungen des Musealvereines für Krain, XVIII. Jahrg. 108—187; XIX. Jahrg. 37—58 und 99—140; XX. Jahrg. 161—245.

ersamen herren Fridrichen Mindorffer für 15 geliehene Pfund guter Wien. Pfen., einlösbar alljährlich 14 Tage vor oder nach sand Jorgetag. — *Besiegelt mit den Siegeln: 1. des Ausstellers, welcher 2. den edelen vesten Niklasen den Kosiakker, seinen Vetter, um die Besiegelung bat.*

Orig. Pap. — Testamentslibell Fol. 125 b. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse, 1. beschädigt, 2. fehlt. — Wasserzeichen: Keinz Fig. 176. — Indorsat: a) Herrn Fridrich Mindarfr sazbrieff. 15. Jahrh. b) Herrn Fridrichen Mündorffer sazbrieff per ain hueben zum Schalkhenthal gelegen, so ihm von Herman Kosiakher versetzt worden anno 1450. 16. Jahrh.

437 1450 September 9 (indictione tertia decima, die vero nono mensis septembris, in villa sub Castro Novo posita et ante domum habitationis . . . Jurse Ogorellec, ubi ipse dominus capitaneus pro iure reddendo . . . sedere solet).

Andreas de Leo pro magnifica communitate Tergesti capitaneus Castri Novi weist die Appellation zurück, welche die Frau Caterina Ungospocharin gegen den Urteilsspruch eingelegt hat, vermöge welches sie die von ihr aus der Erbschaft quondam domini Stephanchi Vinchinberger innegehabten Güter an Achatius Prambergar und dessen Schwester Agnes stellen sollte. — Presentibus: Jacobo de sancto Marco tabernario, Jurse Ogorellec etiam tabernario sub Castro Novo, Jacobo Cerdone de Carian districtus Castri Novi, Andrea de Corotano, Joanne de Tergesto, Luchessio de Postoina, Jurse de Breixec pillipario, omnibus quatuor familiaribus . . . domini capitanei. — *Besiegelt vom Richter und Hauptmann Andreas de Leo. — Unterschrift und Signet des Roba de Leo civis Tergestinus publicus imperiali auctoritate notarius ac prefati domini capitanei cancellarius nec non in hac causa notarius rogatus, welcher die Urkunde niederschrieb.*

Orig. Perg. — An roter Seidenschnur anhängendes Siegel.

438 1450 November 2 (an mantag Allerseltag) Laibach.

Jorig von Tschernomel verweser der hauptmanschaft in Krain beurkundet, daß Wilhalem Mindorffer vor dem Gerichte heute den anderen Tag hat furgetragen ain huben ze Sappelsach zu Trefner pharr gelegen, darauf Peter siczet, darauf er mit gerichtspoten gewest hat von der behabnuss wegen, so er hintz Sigmunden Mindorffer seinen vetter in dem landesrechten hat erlanget nach laut des behabbrieffs, so darumb von gericht ist ausgangen. Es wurde ihm über vier Wochen der dritte Tag erteilt.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse. — Indorsat: Furtrag Wilhalm Mindorffer II. tag. anno 1450. 15. Jahrh.

Dimitz, Regesten 5, n° 16 Regest.

439 1450 Dezember 24 (an dem heiligen Cristabendt).

Bruder Jorg oberkeln̄r zu Sittich *bestätigt den Empfang von 13 Pfund Wien. Pfen. von dem edlen und vesten Volkchharten Awrsperger für das selgeredt. — Besiegelt mit dem aufgedrückten petsched des Ausstellers.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel abgefallen.

440 1451 April 2 (indictione XIV., pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Nicolai divina providentia pape quinto anno quinto, die vero Veneris mensis aprilis secunda, hora vesperarum) acta sunt hec in Nova Civitate Saltzburgensis diocesis.

Leonardus Erngrosz de Kasteñ diocesis Saltzburgensis publicus sacra imperiali auctoritate notarius ac insigni opidi Nove Civitatis tabellio iuratus *bestätigt, daß nobilis vir Cristofforus de Rechperg die Urkunde n° 434 vorwies mit der Meldung, daß er den nobilem virum Engelhardum Awrsperger in die Zahl der in dieser Urkunde erwähnten acht Personen aufnahm.*

Orig. Perg. — Kopialbuch Fol. 165 a bis 167 a. — Signet des öffentlichen Notars.

441 1452 Dezember 18 (am montag vor sand Thomastag des heiligen zwelifpoten).

Sigmund Yger *verkauft seines Gutes eine halbe Mühle an dem pach Radell bey Klingenfels und in der pharr Weissenkirichen gelegen, Lehen des Bistums Freising, dem edeln und vesten Engelhart dem Awrsperger um 5 Pfund Wien. Pfen. — Besiegelt mit den Siegeln: 1. des edeln und vesten Jörigen Weichsselberger vicztumb in Krain, des Ausstellers Schwagers, 2. des fürsichtigen, erber und weisen Hannsen Memynger statrichter ze Laybach.*

Orig. Perg. — Kopialbuch Fol. 156 a bis 157 b. — Anhangendes Siegel, 1. fehlt. — Indorsat: Ain kaufbrief von Sigmunden Ygger umb dy müll an der Radlln unter Kellingefels, so er Engelhart von Awrsperg verkauft hat. 15. Jahr.

442 1454 Februar 3 (an sand Blasentag).

Larencz Krumbach *verkauft eine Hube — Lehen der Cillier Grafen — gelegen zu der Wlschicz in Guttenfelder phar, auf welcher Thumecz gesessen ist, dem edlen und vesten Engelhart von Awersperg um 20 gulden. — Besiegelt mit den Siegeln der edlen und vesten: 1. Walthasars des Lambergars, 2. Merten des Snitzenpawmer dye czezt purkgraf zu Lozz.*

Orig. Perg. — Zwei anhangende Siegel, 2. beschädigt. — Indorsat: a) Umb die Wolczicz gen Artnek. 15. Jahr. b) Ain kaufbrief umb 1 hueben zu der Woltschitz in Guettenfelder pharr gelegen, dy Larentz Krumpach hern Engelhart von Awrsperg verkauft hat. 15. Jahr.

443 1454 Dezember 9 (an montag nach sand Niklastag) Graz.

Sigmund Rogendorffer verweser zu Grez *beurkundet*, daß Hanns der Gsöler *nachfolgende Pfandgüter* Hannsen des Scheyrer *bis zur Rückerstattung der diesem dargeliehenen Geldsumme behalten kann*: den turn zu Scheyr und 3 hof darunder gelegen mit aller irer zugehorung; 1 mül gelegen under Scheyr bey der Saw; zu Escheneben 3 huben; zu Oberfresen 1 supp und 3 huben; zu Jagerstain 1 huben; in der Ryek 1 perkgrecht auf 21 ember; zu Esslitz 1 huben; halben traidzehent zu Scheyr; 4 huben zu der Glan und allerlay zehent daselbs; 3 huben zu Tworischen; der zehent zu der Retschitz und zu der Mitt bei Tiefer; das dorf under dem Kamnikg, des ist 1 supp und 4 huben; 1 huben undern weingarten; 1 huben am Kulein an sand Marien Magdalenperg und das perkgrecht daselbs; 2 huben am Hard bey dem Kamnikg; ain halbe huben daselbs; $3\frac{1}{2}$ huben hindern Kamnikg; 1 huben zu Globokch und was zu den benanten phandten und güetern allen gehört nichts ausgezogen. — *Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers.*

Orig. Perg. — Anhangendes Siegel. — Indorsat: Diser pfandbrief mit urtl erkennt ist erledigt und aller ansprach frey die güeter zu Scheyr betreffend, anno 1454. 16. Jahr.

444 1455 April 27 (geben zu der Newnstat an suntag nach sand Jorgentag nach Christi gepurt 1455, unsers reichs im 16. und unsers kaysertumbs im 4. jar).

Kaiser Friedrich III. *berichtet seinem Getreuen* Jorgen von Tscharnöml *seinem rat und hauptman zu Adlspurg und am Karst*: *Sein Getreuer Engelhart Aursperger hat sich der 12 Pfund Pfen., welche ihm als obristen kamrer des Fürstentums Krain und an der March aus dem Vizedomante gereicht wurden, begeben, wofür der Aursperger und dessen Erben auf seinem see in der Zirgknitz gelegen in seinem tayl derselben vischwaidt gewalt und macht haben sollen zu irer behausung gehen Aursperg ze vischen nach iren notturften. Auch darf niemand die Aursperger in der Ausübung der Fischerei hindern, namentlich die von Stegberg nicht.* — *Besiegelt war die Urkunde mit dem Siegel des Ausstellers.* — *Nach der Abschrift im Kopialbuche stand am unteren Rande*: Commissio domini imperatoris per dominum Johannem Ungnad consiliarium.

Kopie Pap. des 16. Jahr. — Kopialbuch Fol. 110 a bis 111 a. — Testamentslibell Fol. 36 b. — Indorsat (nach der Abschrift des Kopialbuches) lautete: Ein khayserlich gabbrief den von Aursperg erblichen zu Zirkhnitzer see fischen zu lassen.

Richter, Die F. v. A. 697 cit. — Birk, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 1853, 194, Regest = Radics, Herbard VIII. 8 cit.

445 1455 September 12 (Freitag nach Maria Geburt) Windischgrätz.

Die Auersperger Engelhart und dessen Neffen vergleichen sich mit Ortolph, Wilhelm und Georg, Vettern und Brüdern von Perneck, wegen Forderungen, welche beide zu einander hatten, dahin: Die Feste Reutenberg samt Kapellen, dazu gehöriger Mannschaft und Lehen sollte den Perneckern, die Güter Friedrichs von Reutenberg aber samt dem Kirchenlehen von Roßeck sollten Engelhart und dessen Bruderssöhnen gehören.

Richter, Die F. v. A. 697 cit. = Radics, Herbard VIII. 33 cit.

446 1455 September 22 (an sand Mawriczentag) Cilli.

Ulreich von gotes genaden graf zu Cili zu Ortenburg und in dem Seger etc. ban ze Dalmacien Croacien und in Windischen landen verleicht seinem Getreuen Engelhart Awersperger an sein selbs und Hannsen und ander seiner bruder und gewistred weylend Volkarts Awerspergers seines bruders kinder stat und iren erben sun und tochter folgende Güter, wann die ir erb waren, zu Lehen: 9 huben an der Nidern Schewnicz und das perkchrecht und den weinzehent daselbs; zu Sagoricz 5 huben; an der Dobra 2 huben; 1 mull in dem Grundt; 6 huben zu Ober Prampach und allerlay traydzehent, perkchrecht und weinzehent daselbs, alles in Trefner pharr gelegen; und ainen hof zu Schonstain und ain perkchrecht an der Paakch, das von der Kaczestainerin herkommen ist. — Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers. — Auf der Rückseite: R^{ta}.

Orig. Perg. — Testamentslibell Fol. 23b. — Anhangendes großes Siegel vom roten Wachse in ungefärbter Schale. — Indorsat: Ein lehenbrief von Ulrichen Graf zu Cyly, Ortenburg und Steyr (!) etc. umb etlich Stukh und Gueter Engelhart an sein selbs und Hansen und beder seiner Brueder und Geschwistret den von Aursperg. n° 15. 17. Jahrh.

Richter, Die F. v. A. 698 cit.

447 1456.

Des Wilhelm Harrer auswexlbrüef unter der Raschitsch, so er Englharden von Auersperg geben und verwexlt hat.

Testamentslibell Fol. 101b.

448 1457 Juni 13 (geben zu Krainburg an montag nach der heiligen drivaltigkhaittag nach Kristi geburd im 1457, unsers reichs im 18. und unsers kaisertumbs im 6. jaren).

Kaiser Friedrich III. befiehlt seinem Getreuen Merten Snitzenpawmer seinem phleger zu Laas, daß er den Auerspergern auf dem Zirknitzer See zu fischen gestatte, da er seinem Getreuen Engelhart Auersperger und dessen Erben erlaubt hat, auf dem see zu seinem geslos Laas gehornt seines thails dessen fischer zu dessen notturften ungeverlich vischen ze lassen. — Besiegelt war die Urkunde mit dem

Siegel des Ausstellers. — *Nach der Abschrift des Kopialbuches stand am unteren Rande:* Commissio domini imperatoris in consilio.

Kopie Pap. des 16. Jahrh. — Kopialbuch Fol. 111 b bis 112 a. — Testamentslibell Fol. 36 b. — Indorsat (nach der Abschrift des Kopialbuches) lautete: Ain kaiserlicher brief, das dy von Awrsperg auf Zyrknitzer see erblichen ze fischen haben, 1457.

449 1457 Juni 13 (geben zu Krainburg an montag vor sant Veitztag nach Cristi gepurt 1457, unsers reichs im 18. und des kaiserthumbs im 6. jaren).

Kaiser Friedrich III. vergleicht sich mit seinem Getreuen Englharten Awrsperger und dessen Vetter Hannsen Awrsperger bezüglich aller Forderungen, so diese nach ihrem Vater weilent Volkhart Awrsperger gegenüber den Grafen von Cilli gehabt oder vermaint haben ze haben. Auch tauscht er mit Engelhart Awrsperger die von diesem innegehabten stuk und güter, so weilent die Katzenstainer hinder in haben gelassen und welche vom Auersperger auf 40 pfunt phennig geltz geschätzt wurden, um ebensoviele seine gült und dazu erblich 10 pfunt phennig geltz, auch seiner gult in seiner herschaft Mettling gelegen. Der Tausch tritt in Kraft, wenn bis zum nächsten sand Michelstag die beiderseitigen Güter besichtigt und nach einem gewondlichen und landleufigen anslag geschätzt werden. — Besiegelt war die Urkunde mit dem Siegel des Ausstellers. — Am unteren Rande stand: Commissio domini imperatoris in consilio.

Kopialbuch Fol. 101 a bis 102 b.

Richter, Die F. v. A. 698 cit. = Radics, Herbard VIII. 33 cit.

450 1457 November 13 (an suntag nach sand Mertentag).

Andre von Kreyg, Engelhart von Aursperg, Niclas von Sichelberg, Anton Iffkouitz, Fridreich Mindorffer pharrer zu sand Jacob, Sigmundt Mindorffer sein brueder, Hans Weichselberger, Jorg Graczer, Ficentz Froleych bekennen, daß sie alle gemeinsam dem herrn Sigmunden Sebriacher und seinen Erben schulden 3070 gueter und wolgewegner gulden Ungerer und ducaten, rückzahlbar am nächsten sand Jorgentach. — Besiegelt war die Urkunde mit den Siegeln der Aussteller.

Kopialbuch Fol. 145 a bis 146 a.

451 1457 Dezember 13 (an sand Luceintag) Sittich.

Prueder Ulreich abbt zu Sittich bestätigt, daß er von dem edlen und vesten Engelhart von Awrsperg 13 Pfund guter Wien. Pfen. für das selgeret empfangen hat, welches die Auersperger alljährlich an

sand Luceintag wegen der stift und ewigen mess zu sand Jorigen in sagrer zu geben verpflichtet sind.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes beschädigtes Siegel vom grünen Wachse. — Wasserzeichen: Briquet, *Papiers et filigranes des archives de Gênes, Genève 1888, Fig. 119 = Keinz, Fig. 152.*

452 1458 Februar 28 (an erichtag vor Oculi in den vasten).

Pruder Hilari prior zu Pletriach und der convent daselbs cartuser ordens vollziehen mit dem edlen und vesten Engelhart von Awrspergk folgenden Tausch. Sie geben ihm ihre freien eigenen Güter: das dorf zu sand Larenzen bei dem ursprung, des 10 huben sein und die vischwaid daselbs; zu Nereytzen 5 huben; zum Polcz 5 huben und 1 mül daselbs, mit allen Zugehörungen, gelegen in Metligker haubtmanschaft und in Weyniczer pharr, ausgenommen das Landgericht auf diesen Gütern. Der edel und vest Engelhart von Awrspergk gibt dafür dem Kloster für freies Eigen: zu Osrietz 8 $\frac{1}{2}$ huben; zu Nustorff 4 huben; am Weinperg 1 huben; zu Salowitzsch in dem dorf den getraidzehent, junget und hünere und von etlichen weingarten daselbs gelegen weinzehent; Sela auch getraidzehent, junget und hünere allerlai 2 tail zu nemben, alles gelegen in der haubtmanschaft Krëyn und Weissenkircher pharr. — Besiegelt mit den Siegeln: 1. des Klosters, welches 2. den edlen und vesten Fridrichen Prager, 3. Jorigen Wurczpühler um die Besiegelung bat.

Orig. Perg. — Testamentslibell fol. 115 a. — Zwei anhangende Siegel, 1. fehlt. — Indorsat: Brief in dy Metling umb etlich guter, die mit dem von Pletriach ausgewechselt sind, n° 33, 15. Jahr.

Richter, *Die F. v. A. 698 cit.*

453 1458 Dezember 13 (an sand Luceintag) Sittich.

Pruder Ulreich abbt zu Sittich bestätigt von dem edlen und vesten Engelhardten von Awersperg 13 Pfund Wien. Pfen. erhalten zu haben, welche der Auersperger dem Gotteshause alljährlich an sand Luceintag von der stift sand Jorgen altar hie im sagrad geben muß.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel unter Papierdecke.

454 1458 Dezember 22 (an freytag vor dem heiligen Christag) der gegeben ist zum Slun in Krabaten.

Graf Doym von Frangepan zu Vogel, zu Czeng und zu Modrusch etc. grave und frau Barbara sein eliche gemahel setzen den edlen Paul Czendgraff zum Burggrafen ihres gsloss und der herschaft daselb zum Slun und verschreiben ihm alle nucz und randt halbe, so zu dem wenanten ihrem gsloss gehort, es sey in wein, in gedrayd, in gelt, von der maut oder von andern dingen, wy dann dy nucz genandt sind. Im sol auch zusten das pau halbs dy sadt auf dem veld, so man zu dem gsloss pauedt, zu solher sadt er auch halben sam geben sol und

die Aussteller den andern halben tail. Die Aussteller sullen auch das wenant pau an sein muee mit *ihrem* volkch pauen lassen und dyselben sadt auf dem veld mit der garben tailen; er sol auch haben all vall, so im gericht gevallen an allayn, was dy *der Aussteller* velllig werden, dy sol er gütiglich halten als *sie* im des vertrauen. Die Aussteller sollen ihm ein Haus in der Stadt, wo er wohnen soll, einräumen, in ihrer Abwesenheit dagegen muß er sich im Schlosse, in welches er ohne ihre Zustimmung niemanden aufnehmen darf, aufhalten. — Besiegelt mit den Siegeln: 1. des Ausstellers, der 2. den wolgeboren seinen wruder graf Mertein von Frangepan um die Besiegelung bat.

Orig. Perg. — Anhangendes Siegel, 2. fehlt — Indorsat: Ain verschreibung von graf Toym von Krabaten auf Paul Zendgraff lautund, das er im halbe nutzung des gesloss zum Slun sein leben lang verschreibt. 15. Jahrh.

Dimitz, Regesten 5 n° 17 Regest.

455 1459 Februar 25 (Sonntag Oculi)

Vergleich zwischen Engelhart von Auersperg und Balthasar von Liechtenberg, das Schloß Castel in Sagor betreffend, daß genannter Liechtenberg dem Grafen Martin von Frangepan um 4000 Gulden eingewantwortet hatte und wobei Engelhart von Auersperg Bürgschaft leistete.

Richter: Die F. v. A. 698 cit.

456 1459 März 12 (Idus martii, pontificatus domini Pii pape II. anno primo) datum Rome apud sanctum Petrum.

Philippus miseratione divina tituli sancti Laurentii in Lucina presbyter cardinalis erlaubt auf Befehl des Papstes dem nobili Johanni Auspergar sich einen Beichtvater zu halten. — Besiegelt sub sigillo officii poenitentie. — Unter der Plika links steht: Alb. Sexterno. Jacobus de Scaputiis. — Auf der Plika rechts steht: L. de Leys.

Orig. Perg. — Kopialbuch Fol. 74a. — Das Siegel fehlt.

457 1459. Gegeben zu Arnoldstein.

Gertrud von Auersperg wurde auf Befehl des päpstlichen Gesandten und Kardinalpriesters der hl. Cäcilia, Guido, vom Archidiakon in Mannsburg und von den Pfarrern in Harland und Radmannsdorf im Kloster zu Michelstetten installiert.

Richter, Die F. v. A. 707 cit. = Radics, Herbard VIII. 36 cit.

458 1460 Oktober 6 (an mantag nach sand Franciscenitag) Laibach.

Caspar Melcz des hochgeborn graf Ulreichs graven ze Schwamberg etc. seines gnedigen herrn verweser in Krain beurkundet, daß frau Barbara weylent Jörgen des Rosenberger witib Lienharten des Paradeyser hausfrau heut fur gericht kom und gab zu erkennen, als sy den scherm auf die hernach geschriben stukg und gueter, mit namen auf das dorf Prymitsch mit seiner zugehorung, des 6 hueben sein, und 1 perkrecht zu Gadenstein auf 50 ember most, und 1 weingarten dabey, zu Dabraw auf 3

hueben mit yrer zugehorung, zum Mayrhoß auf 4 hueben mit yrer zugehorung, am Fuert auf 3 hueben mit yrer zugehorung, zum Mayrhoß in Gürkelder veld $3\frac{1}{2}$ hueben mit yrer zugehorung, und zu Podleg $2\frac{1}{2}$ hueben mit yrer zugehorung, erlangt von der 800 ember most wegen, so sy Niklasen Sicherberger mit einem landesrechten anbehabt hiet nach laut desselben scherm und behabbriefs von gericht darumb ausgangen. Nu hieten ir Kunradt Appholtrer und Engelhart von Awersperg umb solhen oberurten scherm auch die gueter darine begriffen mit behabnus und allen gerechtikaiten und kuntschaften darauf lautund nichts ausgenommen und nach darzu umb ein behabnus denselben Sicherberger umb 50 phunt phennig selbender berurend ein volliges benugen getan und das alles genczlich von ir abgeledigt. Darauf sy nu den bemelten Appholtrer, Engelhart von Awersperg und yren erben solhen vorbegriffen scherm, behabbrief und ander gerechtikayt und kuntschaft darauf lautund nichts ausgenommen mitsambt der egedachten behabnus 50 phunt phennig selbender innehaltund mit allen yren rechten, kreften, punten und artikeln als ir die gelaut haben und der nach einem landesrechten genyessen hiet sullen oder mugen wolt ubergeben. Und die oberurt frau Barbara bat darauf ze fragen, ob sy solh ubergab der bemelten gerechtikayt nichts ausgenommen wol getun mocht. Darauf ist von den landleuten zu recht erkannt und erfunden worden: die oberurt frau Barbara mag solhen vorbegriffen scherm, behabbrief, auch ander gerechtikayt und kuntschaft darauf lautund mitsambt der ebedachten behabnus 50 phunt phennig selbender innehaltund mit allen rechten, kreften, punten und artikeln als ir das alles gelaut hat und nach einem landesrechten genyessen hiet sullen oder mugen den egenanten Conradten Appholtrer, Engelhart von Awersperg und yren erben wol ubergeben. Das also die oftgenant frau Barbara getan und solhen oftgemelten scherm, behabbrief, auch ander gerechtikayt und kuntschaft darauf lautund nichts ausgenommen, auch die oftgenant behabnus 50 phunt phennig selbender innehaltund mit allen rechten, kreften, punten und artikeln, als ir das alles gelaut hat und des nach einem landesrechten genyessen hiet sullen oder mugen dem oberurten Appholtrer, Engelhart von Awersperg und yren erben heut vor gericht ubergeben hat. Darauf baten die ietzelgemelten Appholtrer und Engelhart von Awersperg ze fragen, ob in und yren erben solher oberurten ubergab billich ein ubergabbrief von gericht gegeben wurde, der inn also mit voller frag und urtail der landleut zu recht erkannt und erfunden worden ist. — *Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers.*

Orig. Perg. — Testamentslibell Fol. 114b. — Anhangendes beschädigtes Siegel.

Dimitz, Regesten 5 n° 18 Regest.

459 1460 Dezember 1 (an mantag nach sand Andres des heiling zwelfbatentag) *Laibach*.

Caspar Melcz des hochgeboren graf Ulreichs graven ze Schawmberg etc. *seines* gnedigen herren verweser in Krain *beurkundet*, daß Veyt Spenglawicz burger ze Laibach *vor das Gericht drei Kaufurkunden brachte*: a) 1429 April 27 = *Komatar: Das Schloßarchiv in Auersperg* n° 357; b) 1436 September 28 (an freitag sand Michelsabent, Fridreich und Hanns gebrueder die Rawber *verkaufen Veiten Spenglawicz um 65 Pfund Pfen. 2 Huben* gelegen in Oblaker phar auf dem Grossen perg, auf der ain Herant Goczientschitz siczt, die ander ist öd; c) 1436 November 7 = *Komatar: Schloßarchiv* n° 386. Veyt Spenglawicz *bat die Landleute um Erlaubnis, diese Kaufurkunden samt den Besitzungen an Engelhart* von Awersperg, *da dieser sie gekauft hat, zu übergeben, wozu die Landleute ihre Zustimmung erteilen; überdies stellen sie dem Käufer einen diesbezüglichen gerichtlichen Übergabsbrief. — Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers.*

Orig. Perg. — Das Siegel fehlt. — Indorsat: Ain ubergabbrief vor gericht der landschrang ausgangen umb IIII hueben amb Grossen perg gelegen, so Veyt Spenglawitz hern Engelhart von Awersperg vor gericht übergeben hat, n° 24, 15. Jahr.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

460 1460 Dezember 15 (an mantag nach sand Luceintag) *Laibach*.

Caspar Melcz des hochgeboren graf Ulreichs graven ze Schawmberg etc. *seines* gnedigen herrn verweser in Krain *beurkundet*, daß Cristof Dachawer und Andre Hesiber anstat fraun Anna Veiten des Platner zu Cili seling wittib des yeczgemelten Dachawer swester mit voller gewaltsam heut fur gericht komen und gaben zu erkennen, als Hanns Dachawer ir brueder seliger auf die hernach geschriben stukg und gueter: am ersten auf 6 hueben zu Dobraw in sand Bartholmes pharr gelegen, darauf Martin, Jurse, Maryna, Matheus, Jacob und Martin gesessen sein, und auf 2 hueben zu Doba in Weissenkyrcher pharr gelegen, darauf Paul und Peter gesessen sein, den scherm erlangt von der behabnus wegen, so er weilent fraun Barbara Hannsen des Sicherberger seling hausfrauen auch selingen in dem landesrechten getan nach laut desselben scherm und behabbrief von gericht darumb ausgangen, das sy nu alles ererbt und inne hietten. Nu hieten in Engelhart von Awersperg und Peter von Obratschan umb solchen oberurten scherm auch die gueter darine begriffen mitsambt der behabnus allen kuntschaften und gerechtikaiten darauf lautund nichts ausgenommen ein volliges benugen getan und das alles genczlich von in abgeledigt. *Darum ersuchten die Gewaltträger die Landleute um Übergabe der*

genannten Güter und Gerechtigkeiten an Engelhart von Awersperg und Petern von Obratschan, worauf die Landleute, da sie damit einverstanden waren, diesen beiden eine gerichtliche Übergaburkunde ausstellen. — Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers.

Orig. Perg. — Anhangendes Siegel. — Indorsat: Ain ubergabbrief laut auf Engelhart von Awersperg und Petern von Obertschan umb etliche gueter zu Dobraw in sand Bartlmes pharr und zu Doba in Weissenkircher pharr gelegen, die in vor gericht in der lantschran übergeben worden sind. 15. Jahr.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

461 1461 Juni 29 (an mantag sand Peters und Paulstag der heyligen zwelfboten) Laibach.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain beurkundet, daß Lienhardt Greyf heut vor gericht seinen ersten tag geklagt hat hincz Jacoben Sneiderger wegen der ihm schuldenden 32 gulden in gold und daß ihm über 14 Tage der zweite Tag erteilt wird.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse.

462 1461 Juni 29 (= n° 461) Laibach.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain beurkundet, daß Engelhart von Awersperg seins tails heut vor gericht seinen ersten tag geklagt hat hincz herrn Ulreichen abbt zu Sittich, daß die Untertanen des Klosters zu Runarsky seinen Untertanen zu Grassen perg Schweine im Werte von 40 Pfund Pfen. weggenommen haben, ohne daß ein Schadenersatz seitens des Klosters geleistet wurde. Der Landesverweser erteilt dem Kläger über 14 Tage den andern Tag.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse, abgesprungen.

463 1461 Juni 29 (= n° 461) Laibach.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain beurkundet, daß Engelhart von Awersperg seins tails heut vor gericht seinen ersten tag geklagt hat hincz herren Ulreichen abbt zu Sittich, umb das er oftmal an in begert und beten hat rechtens furkomens und beschau gen seinen leuten zum Runarsko in Oblakger pharr gelegen, die im seins tails und seinen leuten zum Grassen perg in seinen erdreich und grunten daselbs yrrung tun und in und sein leut im daselbs sein erdrich und grunt fridlas gemacht und darauf rechtens verzigen hat und auch dasselb erdrich und grunt wert ist 400 phunt phennig. Der Angeklagte hat noch nich. den Schadenersatz geleistet. Dem Kläger wurde vom Landesverweser über 14 Tage der zweite Tag erteilt.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse, beschädigt. — Wasserzeichen: Piekosiński Franz Dr., Średniowieczne znaki wodne,

Krakau 1893. (Wydawnictwo akademii umiejętności w Krakowie.) Fig. 701 = Kirchner Ernst, *Die Papiere des XIV. Jahrhunderts im Stadtarchive zu Frankfurt a. M. und deren Wasserzeichen*, Frankfurt a. M. 1893, Fig. 57.

Dimitz, *Regesten* 5 n° 19 Regest.

464 1461 Juli 20 (an mantag nach sand Margrethentag) *Laibach*.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain *beurkundet*, daß Engelhart von Awersperg *den zweiten Tag geklagt hat* hincz herrn Ulrichen abbt zu Sitich *wegen der seinen Untertanen in Grassen perg weggenommenen Schweine. Da dem Kläger der Schaden noch nicht gutgemacht wurde, erteilt ihm der Landesverweser über 4 Wochen den dritten Tag.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse, beschädigt.

465 1461 August 10 (an mantag sand Larenczentag) *Laibach*.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain *beurkundet*, daß Lienhart Greyf heut vor gericht seinen andern und endhaften tag geklagt und anbehabt hat Jacoben Sneiderger 32 guldein in gold, die er im gelten soll nach laut der kuntschaft. *Der Landesverweser gibt dem Kläger Petern Plassen als Gerichtsboten mit, der ihm des Gutes des Angeklagten gewaltig machen soll.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse.

466 1461 November 2 (an mantag Allerseeltag) *Laibach*.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain *beurkundet*, daß Lienhart Greif heut vor gericht hat furtragen den hof Sneidergk mit aller seiner zugehorung in Laser pharr gelegen, darauf Jacob Sneiderger gesessen ist, darauf der bemelt Lienhart Greif mit gerichtsboten gewest von der behabnus wegen, so er hincz dem bemelten Sneiderger in dem landesrechten erlangt hat nach laut des behabbriefs von gericht ausgangen. *Der Landesverweser erteilt dem Kläger über 14 Tage den andern Tag.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse.

467 1461 November 2 (= n° 466) *Laibach*.

Caspar Melcz etc. verweser in Krain *beurkundet*, daß Lienhart Greif heut vor gericht hat aufgeben Johannesen Dietwiser burger ze Laibach solh recht des furtragens des hofs Sneidergs mit seiner zugehorung in Laser pharr gelegen, darauf Jacob Sneiderger gesessen ist, darauf der bemelt Lienhart Greif mit gerichtsboten gewest von der behabnus wegen, so er hincz dem obgenanten Sneiderger in dem landesrechten erlangt hat nach laut des behabbriefs von gericht darumb ausgangen. Damit er solh recht des furtragens unczt an das ende vollfuren soll und mag als er dasselbs hiet sollen tun, ist erkannt und erfunden, das er solh aufgab des furtragens woll hat mügen tun, seit er sein ersten tag selbs hat furtragen.

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse.

468 1461 November 2 (= n° 466) Laibach.

Caspar Melcz *etc.* verweser in Krain *beurkundet*, daß Erasem Laser heut vor gericht hat furtragen den hof Sneperg mit seiner zugehorung in Laser pharr gelegen, darauf der Jacob Snepberger gesessen ist, darauf der bemelt Erasem Laser mit gerichtsbotten geweist von der behabnus wegen, so er hincz dem bemelten Jacoben Snepberger in dem landes-rechten erlangt hat nach laut des behabbriefs von gericht darumb ausgangen. *Der Landesverweser erteilt dem Kläger über 14 Tage den andern Tag.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom grünen Wachse. — Wasserzeichen, Briquet Fig. 453.

469 1461 November 13 (an freitag nach sand Mertentag).

Jorg Glanner Bartholome des Glanner saligen sun *tritt dem* edel vesten Engelharten von Awrspergk *und seinen Erben für die ihm erwiesenen* manigfaldigen lieb, treu und frauntschaft *folgende Erbgüter samt den diesbezüglichen Urkunden ab:* 3 heuser in dem margkcht zu dem Stanischnagk und in der abbtey zu Toppolcz, zu Oschschitnicz 17 hueben und zu Dobawicz 5 hueben und in der Treptschicz in dem Slat 17 hueben nnd 1 weingarten dapey und zu Herczogenpuchel 3 hueben und zu Ostrossin 2 hueben und 2 weingarten und an der Radowin 4 hueben und an der Tribin 1 hueben und zu Goricz in der banschaft 2 hueben. — *Besiegelt mit den Siegeln:* 1. des edlen und vesten Niklasen von Sicherberg *auf Bitte des Ausstellers*, wan *er* dye zeit aigen gegraben insigel nicht en *hat*, auch *bat dieser* die edeln und vesten 2. Jorigen von Grecz den Eltern *und* 3. Merten den Sniczen-pawmer *um die Besiegelung.*

Orig. Perg. — Drei anhangende Siegel. — *Indorsat:* Ain verschreibung und ubergab etlicher stugk, gueter, heuser und weingerten in Krabathen gelegen, die Jorg Glanner Engelharten von Awrsperg lediklichen verschriben, geben und eingewurt hat.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

470 1461.

Vigulus der Auersperger stiftet 3 Huben zu Farn bei Naßenfuß in St. Ruprechts Pfarre (aquileische Lehen) zu einem Jahrgedächtnis.

Richter, Die F. v. A. 722 cit.

471 1462 Juli 24 (an sambttag sand Jacobsabent).

Ewsebius Dyeprannt *verkauft seines freien, eigenen und ledigen Gutes folgende Besitzungen samt allen Zugehörungen und Einkünften und mit Wein- und Getreidezehend, welche schon seine Vorfahren besessen und welche in der Grafschaft Mettling gelegen sind, für*

54 phunt gelcz iarleicher gült *den* edlen und vesten Engelhart von Awrsperg und seines brueder sun fur die sich der obgenant Engelhart von Awrsperg wissenleich angenommen hat, und allen iren erben *um* ain sum gelcz. *Der Aussteller verkauft folgende Güter:* zu Michelsdorff 4 hueben, auf der ain Marin Ambtman, auf der andern Garde, auf der dritten Thomas und auf der vierden Juri gesessen sind; zu Pettersdorff 1 hueben, darauf Michel siczet; zu Stopollsdorff 3 hueben, auf der ain Martin Schestakch, auf der andern Steffan, auf der dritten Michell gesessen sind; 1½ hueben öder daselbs in Schyenicz pharr gelegen; zum Startschicz 1 öde hueben; zu Brestabicz 3½ öder hueben; zu Worche 2 hueben, auf der ain Tscherne, auf der andern Martin gesessen sind; zu Kacze pey Tschernamell 5 hueben, auf der ain Symon, auf der andern Martin, auf der dritten des Jursse bitib, auf der vierden Lienhartt und auf der fünften Juri gesessen sind; 1 hofstat zu Tschernamell; pey Schyenicz 1 hueben, darauf Herman Phefferr siczt; zu Hrast ob der Lokchwicz 2 hueben, auf der ain Janes, auf der andern Saye Märgt gesessen sind; zu Gricz im Tall 2 hueben, auf der ain Urban, auf der andern Tscherne gesessen sind; zu sand Veytt 2 hueben, auf der ain Welle, auf der andern des Kayser wittib gesessen sind; zu Koroschkadorff under Meychaw 5 hueben, die aine Jursse, zwo der Paull, Urban aine und des Pettern wittib aine innehabent; zu Hönigstain under dem varst 1 hueben; zu Tewsentall 1 hueben, darauf Tscherne gesessen ist. *Dem Verkäufer wird der Wiederkauf dieser Güter innerhalb der nächsten 6 Jahre, alljährlich 14 Tage vor oder nach sand Jörgentag, vorbehalten, er soll* hierfür ain yedes phunt gelcz derselben 54 phund gelcz 20 phund phennig gueter müns landesberung geben, doch müns die als guet und fur so vill zeucht als yecz 1 phund phennig get nach dem gold. — *Besiegelt mit den Siegeln:* 1. des edlen herrn hern Andres von Kreyg *des Ausstellers* herrn, 2. der edlen und vesten Merten des Sniczenpawmer und 3. Hannsen von der Dwerr.

Orig. Perg. — Drei anhangende Siegel. — Indorsat: Kaufbrief umb Dyepranntsgut, so er in der grafschaft Mettling gelegen, Engelhart von Awrsperg verkauft hat. 15. Jahr.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

472 1462 Dezember 13 (an sand Luceintag) *Sittich.*

Ulrich abbt zu Sittich *bestätigt von dem* edlen und vesten Engelhart von Awrsperg 13 Pfund guter Pfen. *erhalten zu haben, welche der Auersperger alljährlich dem Gotteshause an sand Lucientag von der stift sand Jörgen altar hie im sagrad geben muß.*

Orig. Pap. — Rückwärts aufgedrücktes Siegel vom roten Wachse, abgesprungen.

473 1462.

Ein Schuldbrief von Herrn Ludwigen Khasiakher umb 36 Pfund lautendt, so er denen Zechleuten des Gotteshauses zu St. Canzian zu bezalen schuldig verbleibt.
Testamentslibell Fol. 101b.

474 1463 Jänner 5 (Mittwoch vor Dreikönigstag) Neustadt.

Kaiser Friedrich III. verleiht den Brüdern Hans, Wilhelm und Georg von Auersperg die Erbmarschalwürde von Krain wegen ihrer Hilfeleistung gegen seinen Bruder Albrecht. — Besiegelt war die Urkunde mit dem Siegel des Ausstellers.

Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain, X. Buch, 298 = Radics, Herbard, VIII, 26 cit. — Richter, Die F. v. A. 707 cit. — Lünig, Reichsarchiv VII, 201, 203. — Wurmbrand, Collect. 294. — Lichnowsky VII, n° 731 Reg. — Dimitz, Geschichte Krains I, 277 cit.

Fortsetzung folgt.

Poročilo

o deželnem muzeju „Rudolfinum“ za l. 1909

Podal ravnatelj dr. Josip Mantuani.

OSOBE:

Vrhovno upravo ima visoki deželni odbor.

Predsednik: dvorni svetnik *Fran pl. Šuklje*, deželni glavar na Kranjskem itd.

Referent: prof. *Eugen Jarc*, deželni odbornik itd.

Ravnatelj muzeja: prof. dr. *Josip Mantuani*.

Prvi asistent: dr. *Gvidon Sajovic* (naravoslovni oddelek).

Drugi asistent: dr. *Josip Mal* (znanstveni in zgod. oddelek).

Preparator: *Fran Dobovšek*.

Nadzirateljica tkanin in čipk: gospa *Marija Mantuani*. — Pisarniška in pomožna sila: gdč. *Ana Kušar*. — Vrtar in hišnik: *Josip Šenk*. — Snažiteljica: *Frančiška Maver*.

Častna služba muzejskih poverjenikov:

Andrejka Rudolf pl. Livnogradski, dr., c. kr. okrajni komisar v Postojni.

Baraga Janez, nadučitelj na Koroški Beli.

Berlic Janez, župnik v Srednji Vasi v Bohinju.

Humek Martin, nadučitelj v Bohinjski Bistrici.

Jelovšek Gabrijel, veleposestnik na Vrhniki.

Kappus Adolf pl. Pichlstain, župan in posestnik v Kamni Gorici.
Kušar Janez, župan v Notranji Gorici pri Ljubljani.
Lavtišar Josip, župnik v Ratečah pri Kranjski Gori.
Lokar Janko, nadučitelj v Dobličih.
Lovšin Franc, nadučitelj v Vinici.
Megušar Rihard, nadučitelj v Podzemlju.
Podlogar Leopold, kaplan v Dobu.
Renier Janez, župnik v Krškem.
Ruper Janez, poštar pri sv. Križu blizu Kostanjevice.
Sedlar Avgust, c. kr. finančni koncipist v Črnomlju.
Šašelj Janez, župnik v Adlešičih.
Šetina Franc, nadučitelj v Črnomlju.
Strahl Karol vitez, deželno-sodni nadstvetnik v p. in grajščak v Stari
 Loki na Gorenjskem.
Završnik Hubert, c. kr. notar v Žužemberku.
Zois Michelangelo, baron, c. kr. okr. komisar na Dunaju.
Zurc Jože, posestnik in župan v Kandiji pri Novem mestu.

Muzejska kronika.

Muzejske zbirke v narodopisni dvorani so se zaokrožile s tem, da se je postavil model kmečke kuhinje. Naročena vzbokla (reliefna) karta vojvodine Kranjske z merilom 1 : 25.000 se še ni mogla dovršiti.

Poset muzeja se da za letos le približno določiti; za čas od januarja do vštetega aprila ni bilo natančnih podatkov na razpolago; od 1. maja do 31. decembra pa je posetilo muzej 10.867 ljudi, od teh jih je bilo v času od septembra do decembra 6629. Iz tega se da sklepati, da bi se smelo na prvo tretjino leta računati približno 2000 ljudi; cela vsota torej okroglo 12.867 ljudi.

Največje izpremembe so se izvršile glede osobja deželnega muzeja.

Po daljši in mučni bolezni je preminul 20. februarja 1909 hišnik deželnega muzeja g. Fran Kobal, ki je po svoji mnogoletni praksi natančno poznal vse zbirke in odnošaje v muzeju. Znan je bil kot spremljevalec posetnikov po muzejskih zbirkah. Opravljal je tudi v odsotnosti kustosa nekatere uradniške posle, posebno v knjižnici in v arhivu. Ž njim je dežela izgubila delavnega in pozornega uslužbenca. Blag mu spomin!

Kmalu po smrti gosp. Kobala je prosil gosp. Ferdinand Schulz, preparator in asistent deželnega muzeja, po dolgoletnem službovanju za upokojitev. Deželni odbor je to njegovo željo uvaževal in ga s 30. apr.

1909 odvezal službovanja. Tudi z gosp. Schulzem je izstopil iz deželne službe mož, znan širom domovine kot izvedenec v svoji stroki. Največji del sedaj na ogled postavljenega živalstva je on pripravil in nagačil, mnogo starin izkopal in konserviral.

Izpraznjeno mesto hišnika je oskrbovala do 1. maja 1909 hčerka rajnega, gdč. Ana Kobalova, katera je že svojemu bolehnemu in potem smrtno obolelemu očetu pomagala in ga nadomestovala.

S 1. majem 1909 je nastopil službo prejšnji gledališni hišnik g. Josip Šenk kot hišnik v deželnem muzeju.

Istega dne je prevzel službo preparatorja po g. Ferd. Schulzu g. Fran Dobovšek.

Naposled je stopil iz provizorično upravljane deželne službe z dnem 1. septembra 1909 dotedanji kustos gosp. dr. Walter Schmid. Dobil je ob svojem nastopu muzejske zbirke nepopolne in večjidel neurejene. Trudil se je po svoji moči, da odpomore tem nedostatkom. Nabavil je več izložnih omar in razstavil mnogo arheološkega, narodopisnega in moderno-obrtnega gradiva. Za vse to delo mu hrani deželni muzej hvaležen spomin.

Na njegovo mesto je poklical deželni odbor gosp. dr. Josipa Mantuani, dotedaj c. in kr. kustosa c. in kr. dvorne knjižnice na Dunaju, kot ravnatelja.

S temi izpremembami muzejskega osobja je v zvezi tudi nadaljna ureditev personalnih razmer.

Vis. deželni odbor je imenoval g. dr. Gvidona Sajovica, dotedaj volonterja v naravoslovnem oddelku deželnega muzeja, s 1. novembrom 1909 muzejskim asistentom.

V seji 26. novembra 1909 pa je sprejel g. dr. Josipa Mala, absolviranega rednega člana c. kr. zavoda za avstrijsko zgodovino na dunajskem vseučilišču, kot volonterja v deželni muzej.

Dne 27. dec. je deželni odbor imenoval gospo Marijo Mantuani nadzirateljico tkanin, čipk in vezenin, a gdč. Ano Kušar nastavljal za pomožno pisarniško moč.

Za stalno snažiteljico je dež. odbor določil za muzej Frančiško Maver.

V zadnjem četrtletju so se izvršile važne in prepotrebne tehnične preosnove na poslopju deželnega muzeja. Za hišnika se je stanovanje preuredilo in prenovilo, in hodnika v pritličju zapadnega trakta sta se proti severnemu in južnemu traktu pregradila, da se dajo zbirke zapreti. Prejšnje preparatorjevo stanovanje se je preuredilo za upravne prostore, pisarne, izpiralnico in temnico. Uvedel se je telefon, voda za izpiranje in električna luč. Pri teh dobavah in napravah se je oziralo izključno

le na ljubljanske obrtnike, ki so pokazali, da znajo delati ravnotako dobro in lepo, da umetno, kakor kje drugje.

Izvrševali so: zidarska dela: Pontello & Serravalli, mizarska: Ant. Rojina, steklarska: F. Kollmann, ključavničarska: J. Weibl, pleskarska: brata Eberl, slikarska: Fran Ks. Starè, vodovodne inštalacije: L. M. Ecker, pečarska: Avg. Drelse, tapetniška: I. Černe, pasarska I. Kregar.

Priredila se je tudi primerna soba za predavanja.

Razentega se je v sporazumu z deželnim odborom postavilo možnost brezplačnega obiskovanja zbirk, nakar je bilo mogoče široko podstavo. Dalje se je odredilo, da je muzej ob dnevih, določenih za prost vstop, brezpogojno in brez ozira na vreme občinstvu dostopen.

Novi priraščaj.

A. Kulturno-zgodovinski, znanstveni in obrtopisni oddelek.

I. V arheološkem oddelku.

V tem oziru bodi omenjeno poročilo gosp. dr. W. Schmid v „Carnioli“ 1909 str. 166 nasl. — Izmed tam imenovanih pridobitev je v vsakem oziru najbolj vrednostna zlata zaponka (fibula), katero je deželni odbor kupil od deželnosodnega nadsvetnika g. Jul. Poleca.

Preko teh pridobitev je beležiti nakup zbirke gospe pl. Ullepitscheve v Celovcu, sestajajoče iz 752 rimskih in drugih novcev. Rimski so najbogatejše zastopani. — Potom darila: 1 obroč, 1 glandulo. Dalje: model stavbe na koleh, izvršil B. Lergetporer, več rimskih kamnov izkopanih v Radovljici, Adlešičih in v Črnomlju, več starih novcev, rimskih in poznejših.

II. V kulturno-zgodovinskem oddelku.

Po nakupu: Staro železno ujetniško verigo in 1 ključ, 1 brošo z drobnim mozaikom in 1 slonokoščeno sohico, 1 francoski novc, 1 kolajno s Prešernovim portretom od umetnika Severja, 3 svilene rute narodne noše, 1 starinska ura, 70 panjevih končnic, moška belokranjska obleka in narodopisne slike. Kot darila: Od neimenovanega domoljuba: 2 zlata prstana s fasetiranimi kristaloma, 55 srebrnih novcev in kolajn, 35 jeklorezov (raznih pokrajin), 7 litografij (pokrajin), 4 heliogravure v okvirih pod steklom, 1 srebrno čašo, znotraj pozlačeno s podstavkom vred, 2 srebrni zaponki za čevlje (iz začetka 19. veka), 1 srebrno tabatiero, 3 cinaste krožnike, 5 porcelanastih krožnikov, 16

fotografij domačih poslopij in ljudi, 6 praznih okvirjev, 1 zlat prstan, emajliran, 1 zlato uro z bitjem (Girardier l'ainé), 1 porcelanast tintnik, 35 pokrajin, na steklo z roko slikanih (drobne slikarije za laterno magiko). Nj. eksclenca nadškof grof Pettenegg je podaril muzeju: 4 pečnice (17. veka), plaketo s svojim portretom in grbom, 3 kazule in 2 dalmatiki (18. do 19. veka). Preč. g. p. Jeronim Knoblehar, O. F. M. je dal pastirski prstan misijonarja in apostolskega vikarja dr. Ign. Knobleharja.

III. Za umetniško zbirko

je kupil muzej oljnato sliko, predstavljajočo Devico Marijo, poleg nje sv. Nežo, sv. Boštjana in sv. Štefana. Rodoljub, ki noče imenovan biti, je podaril dva svetlotiska po umotvorih čeških umetnikov: Brožík, Svatební hra v Šachy in Hynais, Járo, oba v okvirju.

IV. Za knjižnico.

Razen nadaljevanj večjih, v snopičih izhajajočih del, katera so bila že preje naročena, je dorastek za knjižnico sledeči: Bormann: Moderne Keramik. — Lehnert: Das Porzellan. — Katzer: Der Karst. — Flöricke: Deutsches Vogelbuch. — Meringer: Wörter und Sachen. — Forrer: Urgeschichte des Europäers. — Schmidlin: Kirchliche Zustände in Deutschland vor dem 30 jähr. Kriege. — Charnatz: Oesterreichs innere Geschichte, I, II. — Dopsch: Forschungen zur neueren Geschichte Oesterreichs, V. — Dopsch: Die ältere Sozial und Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven. — Andree: Votive und Weihgaben. — Ziegler: Zoologisches Wörterbuch. — Friedensburg: Münzen i. d. Kulturgeschichte. — Heiden: Textilkunst d. Altertums u. d. Neuzeit. — Meerwarth: Lebensbilder aus der Tierwelt. — Antikvarično: Kres, letn. V. in VI., Zvon, letn. 1876, 1877, 1878 in 1880. — Kot darilo domoljuba, ki noče biti imenovan: Hottenroth: Trachten der Völker, v 2 zvezkih. — Kürschner: Deutscher Litteraturkalender.

V. Za pohištvo in upravne potrebe.

Za izložbe je bilo nabavljenih več omar, med katerimi je posebej imenovati moderno omaro od mahagoni-lesa in vitrino za idrijske čipke (obe delo tvrdke J. Mathian), dalje vitrine za novce (delo mizarja A. Bernika) in končno velikih železnih vitrin za biologične skupine divjih kozlov in divjih petelinov, pri katerih je izvršila tektonična železna dela tvorniška tvrdka Žabkar, steklarska Fr. Kollmann, slikarska prof. P. Žmitek, plastično imitacijo skalovja B. Lergetporer.

Vsem faktorjem, kateri so dosedaj pripomogli do razvitka našega muzeja, bodisi s svojimi nasveti, bodisi z darili, bodisi s posredovanjem za nakupovanje narodopisnih predmetov, izreka muzejsko ravnateljstvo svojo toplo zahvalo in združuje ž njo prošnjo za nadaljno podporo.

B. Naravoslovni oddelek.

Sestavil dr. Gvidon Sajovic.

Paleontologična in mineralogična zbirka.

Darila: 1 okristalovan cinober iz Idrije, 14 vzorcev tehnično obdelanega cinobra iz idrijske tovarne, 1 rutil iz Piska (Češko), 1 uranov rmenec — 4 vzorci tehnično obdelanega urana — 1 uranova smolna ruda — 1 torberit (uranova sljuda, $\text{Cu} [\text{UO}_2]_2 \text{P}_2 \text{O}_8 + 8 \text{H}_2\text{O}$), vse iz Sv. Joachima na Češkem, 3 kosce cerita iz Riddarhite (Švedsko); pd. g. Fran Janda, c. k. rudniški svetnik v p. v Ljubljani.

Kupljeno: 1 kongrecija glinatega železovca iz Kamniških planin (na poti od Dolske Škrbine proti vrhu Kočne, 2300 m), 1 drevenc iz premogokopa pri Kočevju.

Prirastek: 8 vrst v 28 kosih.

Botanična zbirka.

Pregledal se je zopet natančno Pavlinov kranjski herbar, v katerem so uničene ali močno poškodovane sledeče rastline, štev.: 60, 151, 174, 235, 375, 399, 451, 585, 587. Gosp. svetnik Pavlin se je naprosil za tozadevne dopolnilne eksemplarje.

Zoologična zbirka.

Brezvretenčarji.

Inventirala se je Robičeva zbirka kranjskih hroščev, ki šteje 2076 vrst v 5615 eksemplarjih. Urejevati se je pričela magazinirana zbirka školjk.

Darila: 1 bramor (*gryllotalpa vulgaris* Latr.), 1 veliki kozliček ♀ (*cerambyx cerdo* L.), pod. g. dr. W. Schmid — 1 rak (*astacus fluviatilis* L.) iz Koslerjevega jarka na Barju, pod. dr. J. Kosler.

Na ekskurzijah je vjel muzejski preparator g. Fr. Dobovšek za zbirko kranjskih metuljev 97 novih vrst v 119 eksemplarjih. Med njimi so zlasti zanimive sledeče vrste: *papilio machaon* L. *bimaculatus* Eimer (Golovec, 16. V.), *papilio machaon* L. ab. *rubromaculatus* (Golovec, 25. IV., nova aberacija), *pieris napi* L. ab. *bryoniae* O. (Črna prst, 20. VI., izvanredno temen eksemplar), *euchloe cardamines* L. ♀ (Ljubljana, 4. V., spodnja krila so nenavadno živo rmena), *limenites camilla* Schiff. ab. *rubrumaculata* (Ljubljana, 16. VI., nova aberacija), *neptis lucilla* F. ab.

(Golovec, 20. VI., z jako ozkim belim pasom), *apatura* ilia Schiff. tr. ad ab. eos Rossi ♂ (Golovec, 24. VI.), ap. ilia ab. eos ♀ (Ljubljana, 30. V.), *argynnis* niobe L. v. *eris* Meig. ♂ (Medvode, 25. VI., zelo temna vrsta), *arg. hecate* Esp. ♀ (Medvode, 2. VII., zelo temna vrsta), *coenonympha oedippus* F. (Tirna, 29. VI.), *zephyrus quercus* L. ab. *bellus* ♀ (Golovec, 4. VII.), *lasiocampa quercus* L. ab. *roboris* Schrk. ♂ (Golovec, 12. VII.), *sesia sphecoformis* F. (Črnuče, 14. VI.), *anaitis praeformata* Hb. (Črna prst, 20. VI.), *larentia alaudaria* Fr. (Zelenica, 17. VII.), lar. *kollariaria* H. S. (Črna prst, 20. VI.), lar. *adumbraria* H. S. (Črna prst, 20. VI.), *biston stratarius* ab. *terrarius* Hf. (Ljubljana, 21. IV.), *gnophos pullata* Fr. (Zelenica, 17. VII.), *cidaria caligraphica* HS. (Črna prst, 20. VI., največja redkost za našo deželo), *tephroclystis fenestrata* (Črna prst, 29. VI., zelo redka vrsta). Poleg tega je naložil še za magazinirano zbirko metuljev 65 vrst dnevnikov (rhopalocera) v 265 kosih in 47 vrst ponočnjakov (heterocera) v 117 kosih.

Prirastek: 212 vrst v 504 kosih.

Vretenčarji.

V zadnjih letih se je pojavila v prirodoopisju sploh biologična metoda. Vpeljala se je z velikim uspehom v šole, pa tudi v muzeje. Prirodoopisne zbirke vobče občinstvo zelo zanimajo, vendar gre nekako mrtvo mimo omar, v katerih so razstavljene v lepih „vojaških vrstah“ različne živali in okostnice. Korake pa pospeši mimo omar, ki so napoljene s školjkami, hrošči ali prirodninami. Kljub temu se pa nahaja v teh zbirkah čisto mnogo dragocenih vrst, ki so stale velike vsote denarja.

Vse drugače vplivajo na občinstvo biologične skupine, ki predstavljajo nazorno zanimive pojave iz življenja posameznih živali. Občinstvo rado postoji pred njim in jih opazuje. Nikakor ni potrebno, da bi nam kazale te skupine celo življenje ene živali ali pa celo, da bi bilo razstavljeno vse živalstvo v skupinah — ne — to bi bilo preveč utrudljivo in dolgočasno za gledalce — izgubilo bi učinek, ki ga ima sicer v majhnem številu. Naloga muzejskih zbirk ni samo, podati obiskovalcem kolikor največ znanja; one jih morejo tudi vzgajati k samostojnemu premišljevanju in opazovanju narave.

Prva večja skupina se je pričela razstavljati v kranjskem deželnem muzeju l. 1908 pod naslovom „Živalsko kretanje“. Razstavljena sta dosedaj dva oddelka: „Kretanje sesalcev“ in „Kretanje ptic“.

V letu 1909 sta se razstavili v kranjskem deželnem muzeju dve veliki biologični skupini; „Divje koze na paši“ in „Divji petelin spomladi“.

Divje koze žive v družbah po naših planinah. Na paši so zelo oprezne in postavljajo varuha, ki jih opozori na pretečo nevarnost.

Tozadevna skupina nam kaže sledeči prizor: Na strmi pečini stoji star kozel na straži — v majhni gorski kotlini se paseta med skalovjem brezskrbno koza in kozlič.

Skupina divjega petelina predstavlja snubljenje te zanimive gozdne kure. Živi v samotnem iglovju — pari se glasno pojoč spomladi — poje vedno zgodaj zjutraj na drevesu — pri tem stegne vrat naprej, — krovno perje na glavi in na vratu naščeperi, peruti pobesi, rep postavi v kolo — pod drevesom se nahajajo kokoši — mnogokrat je na enem mestu več petelinov, posebno skušajo mladi petelini izneveriti starcem družice.

I. Ribe (piscēs): —

II. Dvoživke (amphibia): rosnica ♂ (rana agilis Thom.) Rakovnik pri Ljubljani, pd. Fr. Dobovšek — Freyerjeva človeška ribica (proteus anguinus Laur. v. Freyeri, Kumpolje), pd. neimenovan.

III. Plazilci (reptilia): 2 pozidna martinčka, ♂ in ♀ (lacerta muralis Laur.), navadni martinček (lacerta agilis L.), ob Gruberjevem jarku vjel in podaril g. Fr. Dobovšek — belouška (tropidonotus natrix L.) iz Otoč ob Savi, pd. g. Fr. Dobovšek, 2 progasti belouški, ♂ in ♀ (tropidonotus natrix L. v. persa Pall.) iz Šmarne gore, pd. baronica Edita Müller, progasta belouška (mladič) iz Golovca, pd. g. Fr. Dobovšek — Kobranka ♂ (tropidonotus tessellatus Laur.) iz Gruberjevega jarka, pd. g. Fr. Dobovšek, mlada kobranka ♂, nenavadno svetlo barvana prehodna vrsta k rumeni kobranki (trop. tessellatus var. flavescens Werner) iz Pekla pri Borovnici, pd. g. dr. Gv. S. — leopardovka (coluber leopardinus Bonap.) iz Dalmacije, pd. art. stotnik g. Veith — gad ♂ (vipera berus L.) od izvira Kamniške Bistrice, pd. g. davčni oskrbnik I. Splihar.

IV. Ptice (aves): a) Darila: poljska vrana ♀ (corvus frugilegus L.) iz ljubljanske okolice, pod. g. Ferd. Schulz — siva vrana in belič mladič (corvus cornix L. alb.) iz Št. Vida pri Zatični, pd. g. Oswald Facini — divji petelin (tetrao urogallus L.) iz Poljanske doline, pd. cand. iur. g. Ivo Tavčar iz Ljubljane, divji petelin iz Potokov pri Zalogu, pd. trg. g. A. Mejač iz Komende. — b) Zamenjava: Sadža (syrrhaptis paradoxus Pall.) od invazije l. 1888, vjel pri Mirni peči na Dolenjskem l. Rus ml. januarja l. 1888; zamenjal prirodopisni kabinet gimnazije v Novem mestu. — c) Kupljeno: lesna sova ♀ (syrnium aluco L.) z gnezdrom in jajci iz Tržiških gozdov na Gorenjskem — črna žolna (picus martius L.) iz Dobrave na Dolenjskem.

V. Sesalci (mammalia): a) Darila: 3 divje koze, kozel — koza — kozlič (rupicapra rupicapra L.) iz Karavank, pd. baron dr. Karol Born od Sv. Katarine pri Tržiču — veverica, 2 ♀ + ♂ (sciurus vulgaris L.) iz ljubljanske okolice, pd. g. Ferd. Schulz. — b) Kupljeno: domači

pes (*canis familiaris*) za biologično skupino „Kretanje živali“ pri tvrdki Lenoir & Förster na Dunaji.

Prirastek: 19 vrst v 30 eksemplarjih.

Prirodopisna zbirka se je pomnožila v l. 1909 za 239 vrst v 562 kosih.

Ornitologika za leto 1909.

Dr. Gvidon Sajovic.

Naslednji ornitologični zapiski so nadaljevanje lanskih, priobčenih v l. zvezku „Carniole“ l. 1909.

Tudi letošnje leto sem bil navezan ponajveč sam nase in na poročila naših dnevnikov. Od posameznikov sem dobil kaj malo obvestil za katera se vsem pošiljalcem prijazno zahvaljujem.

Malo imamo opazovalcev ptičjega življenja, dasi je tako zanimivo in mnogolično. Koga ne bi razveselila drobna ptičica, ki skaklja brezskrbno z veje na vejo, izraža svoje čute z glasno popevko ali si pa spleta na občudovanja vreden način domovje. Nad vse zanimivo je žitje ptic, kadar so nam znane po zunajnosti in glasenju. Pri spoznavanju pa nas podpira najbolje dobra knjiga z zanesljivimi slikami in opisi. Zelo potreben je opazovalcu tudi ročni zapisnik, v katerega si zapisuje zanimive in nenavadne pojave ptičjega življenja obenem z natančnimi podatki o okolici in vremenu. Okraj, ki si ga izbere opazovalec, ne sme biti prevelik, da ga laže večkrat pregleda. Na opazovalnih izprehodih ne sme nositi preveč vidne obleke in mora mirno in tiho hoditi, da ne preplaši ptic. Dober pripomoček za spoznavanje ptic je med drugim mala sova, ki naj jo nosi opazovalec s seboj na omenjenih izprehodih, da jo lahko večkrat izpostavi. Sova zbere hitro okrog sebe ptičji rod iz bližnje okolice. V zatišju skrit lahko opazuje najrazličnejšo ptičjo družbo: male ptice pevke in drzne ujede, ki se prijateljsko družijo pri napadovanju skupnega sovražnika.

Posebno vestno naj bi se opazovala ptičja selitev, ki je velikega znanstvenega pomena. Spomladi si zapomnimo kdaj in v katerem redu prihajajo ptice iz tujine, v jeseni pa kdaj in kako se odpravljajo iz domačih krajev. Pri teh opazovanjih se ne sme pozabiti na vremenske razmere: toploto, veter, solnce, oblake in na zračni pritisk.

Koncem leta naj zbere opazovalec vse podatke, jih uredi in objavi ali jih naj pa pošlje na prirodopisni oddelek deželnega muzeja v Ljubljani, kjer jih bodo sprejeli vedno z veseljem.

Toliko v naglici onim, ki se hočejo natančneje baviti z opazovanjem ptičjega življenja. Dobro došlo je vsako najmanjše poročilo, če je le zanesljivo.

V sledečem sestavku sem se oziral semintja tudi na podatke muzejske ornitološke zbirke. Ker pa starejše etikete niso docela zanesljive, zato odklanjam že v naprej vsako odgovornost, da se ne bodo pripisovali potem zopet pogreški meni, kakor se je to že enkrat dogodilo.

Novo leto se je pričelo za **zimsko življenje ptic** z enako oostrostjo, kakor je bil december. Na ljubljanskih krmiščih so ostali dolgo časa v mnogobrojnih jatah običajni gosti; *domači in poljski vrabec, ščinkovci, strnadi, zelenci, čopasti škrjanci*, i. dr. Semintja se je pomešal med nje tudi *gorski strnad*, (*plectrophenax nivalis* L.). Videl sem ga na krmiščih pod Tivolijem 5. januarja in pod Gradom 27. januarja. *Pinože* (*fringilla montifringilla*) so ostale nenavadno dolgo v dolini. V ljubljanski okolici sem jih opazoval še v začetku meseca marca; v kranjski okolici sem videl zadnje jate 19. marca na nekem vrtu nad Kokriškim dolom. Ravan je pokrival takrat 78 cm visok sneg. Po ljubljanskih nasadih in okoliških gozdovih so se spreletavale *mnogolične jate različnih senic* pomešane z *brglezi, kraljički in deteli*.

Med mnogovrstnimi ujedami, ki jih je prignal glad v bližino človeških bivališč, moram omeniti *kocasto kanjo* (*archibuteo lagopus* Bränn.) Ta je za našo deželo redka, a se je pojavila letošnjo zimo v precejšnjem številu. Stara samica te vrste je bila ustreljena 2. januarja v krumperških gozdovih pri Domžalah, krasno razvit samec pa koncem januarja v Okrogliških gozdovih pri Kranju. Zanimivo je, da se je pojavila novembra l. 1907 na Kranjskem in Nakelskem polju velika jata kocastih kanj, ki so ostale ondi do februarja l. 1908. V tem času jih je bilo ustreljenih v kranjski okolici 45; vse se nahajajo v privatni posesti. Bila je to nenavadno močna jata redkih ujed, ki jih je najbrže ostra zima gnala proti južnejšim krajem. V deželni muzeji so razstavljene 3 kocaste kanje: ena (♂, inv. št. 61) z Dolenjskega (l. 1886) in dve (♂, inv. št. 60 in ♀, inv. št. 59) iz ljubljanske okolice. Slednji je ustrelil A. Galle pri Šiški l. 1901.

Tudi vodne ptice prisilita mráz in glad, da se morajo zadovoljiti s hrano, katere sicer ne pobirajo. Tako se je poročalo meseca marca z Dolenjskega (L. Z., št. 53)¹, da so se preživljale *divje race* (*anas boschas* L.) z želodom. Okrog Otočca pri Novem mestu — tako omenjeno poročilo — je Krka zelo široka in plitva. Zato prezimuje tam vsako zimo na tisoče divjih rac. Tu uživajo popolen mir, ker jih lastnik gradu in lova ne pusti streljati ali kako drugače preganjati. Ob južnem vremenu dobe

¹ L. Z. = Laibacher Zeitung.

dovolj živeža v vodi in na bregu; slabše se jim pa godi, ako zamrzne voda. Takrat mirujejo navadno čez dan, proti večeru se pa dvignejo in odlete v bližnje hrastove gozdove pobirat želod. Da je temu res tako, pričajo v tem času ustreljene race, ki imajo v sebi vse polno želoda.

Ako zamrznejo vode v dolini, gredo vodne ptice mnogokrat ob vodi navzgor proti izviru, kjer ne zamrzne navadno voda in si torej lahko poiščejo potrebne hrane. Tako se poroča (S., štev. 65)², da se je pritepla 21. marca cela jata divjih rac poskušat gorske postrvi v vode, ki pritekajo izpod Dobrče.

2. februarja je naznanjal prvi ščinkovec s svojim prijetnem „griču, griču“ Ljubljčanom ob 7¹/₄ uri zjutraj ob lepem vremenu na kostanjih v „Zvezdi“ prihod spomladi. Toda spev je bil prezgoden! Lepim februarjevim dnevom je sledilo zimsko vreme in 21. februarja je zopet zapadel visok sneg.

Kljub mrzlemu vremenu se je pričel **pomladanski prihod ptic** dokaj zgodaj. 4. januarja se je prikazalo v ljubljanskem Šolskem drevoredu 10 *kavk* (*corvus monedula* L.). Bil je jasen, toda mrzel dan. Zaradi slabega vremena so morale ostati nekaj tednov v mestu, predno so mogle odleteti na svoja gnezdišča. — Ob Grubarjevem kanalu in ob Poljanskem nasipu pri Ljubljani sem opazil 13. januarja *bele pastaričice* (*motacilla alba* L.) — V drugi januarjevi polovici sta letela ob jasnem in mrzlem vremenu dva močna klina (100—150 glav) *divjih gosi* (*anser segetum* L.) nad Struževskim poljem pri Kranju nenavadno nizko. 20. februarja se je pa poročalo iz Črnega grabna o divjih goseh, da so letele z velikim krikom nazaj proti jugovzhodu (S., štev. 43). — 14. februarja sem videl prvič *škrjanca* (*alauda arvensis* L.) na ljubljanskem polju pod Rožnikom; 17. februarja pa na njivah pod Golovcem. — 9. marca je priletela v Ljubljano prva lastavica (*chelidon urbica* L., ♂). Našli so jo „Na bregu“, kjer je poginila vsled hladnega vremena (L. Z., št. 56). V Kranju se je pokazala prva lastovica (*hirundo rustica* L.) 18. marca; prenočila je v tujem gnezdu in odletela zjutraj dalje. Velikonočni teden so prišle v kranjski okolici vse lastovice na svoja gnezda. V radovljiškem okraju so videli ob jasnem a mrzlem vremenu prvo lastavico 26. marca (G., št. 13)³ — *Črnoglavko* (*syntia atricapilla* L.) sem videl in slišal 18. marca ob 1¹/₂ 10. uri dopoldne (jasen dan) na vrtu nad Kokriškim dolom; sneg je bil še 78 cm visok.

Prvi par *postojk* (*tinnunculus tinnunculus* L.) se je spreletaval nad ljubljanskim gradom 28. marca; zatem sem videl eno 2. aprila nad

² S. = Slovenec.

³ G. = Gorenjec.

muzejem v Ljubljani. Velikonočni teden (6. aprila do 10. aprila) se je naznanil splošno njihov prihod v deželo.

V prvi polovici aprila, zlasti okrog 10., so se pokazale v ljubljanski okolici ob vodah različne račje vrste: *reglica* (*anas querquedula* L.), *krehlica* (*anas crecca* L.) in *zvižgavka* (*anas penelope* L.) V ljubljanski okolici se je oglasila prvikrat *kukavica* (*cuculus canorus* L.) 16. aprila na Drenikovem vrhu (Sl. N., šte. 88)⁴. Dan pozneje sem jo slišal na Golovcu. Na Šmarjetni gori pri Kranju se je oglasila 15. aprila (G., šte. 17). — 14. aprila se je pokazala na Barju *grahasta tukalica* (*gallinula porzana* L.) — 24. aprila sem videl na Golovcu ♂ in ♀ od *kobilarja* (*oriolus galbula* L.). Samec je zvedavo popraševal: „Kje s'pa bil?“ in tovariš v bližnjem gozdiču mu je veselo odgovarjal: „Tam, kjer ti!“ V Tivolskem gozdu v Ljubljani se je oglasil 30. marca (Sl. N., šte. 98).

Zadnji popotniki so se vrnili koncem aprila in v pričetku maja.

V tem času se je pričelo **parjenje in gnezdenje**: samci si pridobivajo samice z lepimi svatovskimi oblekami in glasnim petjem in iščejo skupno z njimi pripravnega prostorčka za gnezdišče.

Pojoč *divji petelin* (*tetrao urrogallus* L.), ki je sicer zelo plaha in oprezna ptica, pozabi popolnoma na svojo varnost in pripusti sovražnika v neposredno bližino. To izrabljajo lovci. Prva divja petelina sta ustrelila letos 1. aprila dr. Bretl na Kolovcu in dr. Premrov pri Litiji (Sl. N., šte. 74). Po sporočilu barona Lazarinija sta pela dva divja petelina v gozdovih pri Boštanju na Dolenjskem. V tej okolici še niso bili opazili divjega petelina, ki je na Dolenjskem sploh zelo redek. V celem jih je bilo ustreljenih letos v naši deželi nekaj nad 200.

Dva para *škorcev* (*sturnus vulgaris* L.) gnezdita že dve leti na stari moki (sorbus aria) pri Boštanskem gradu na Dolenjskem. Kakor poroča baron Lazarini, ni bilo prej v tej okolici nikdar škorcev. Omenjena para sta se naselila spomladi l. 1907 v duplinah moke, odkoder sta pregnala vrabce.

Iz Tržiča na Gorenjskem so mi poslali samico *lesne sove* (*syrium aluco* L.) s 3 jajci in gnezdrom, ki ga je imela v hrastovem duplu. Zanimiva je ta samica v toliko, ker je živahno rumenkasto rjava. Lesna sova ima navadno sivo-rjavo perje v najrazličnejših variacijah; rumenkasto ali rdečkasto-rjavi eksemplari so redki.

Gnezdo *planinskega orla* (*aquila chrysaetus* L.) so dobili na Nanosu; opazovali so ga pa tudi v Triglavskem pogorju v Bohinjski dolini.

Sredi meseca avgusta so se pričele ptice selivke zopet pripravljati na **jesenski odhod** v toplejše kraje.

⁴ Sl. N. = Slovenski Narod.

Zadnjega *hudournika* (*cypselus apus* L.) sem videl v Kranju 17. avgusta zjutraj pri jasnem vremenu. — *Postojke* (*tinnunculus tinnunculus* L.) so odšle iz ljubljanske in kranjske okolice med 15. in 18. avgustom. — V drugi polovici avgusta in v pričetku septembra se je pojavila v ljubljanski okolici *močvirna uharica* (*brachyotus palustris* Bechst.); ustreljene so bile tri in sicer: 20. avgusta (♂), 29. avgusta (♂) in 10. septembra (♀). — 2. oktobra se je prikazala ob Ljubljani in Grubarjevem kanalu *črna mahavka* (*hydrochelidon nigra* Boie). Večja jata je prišla proti večeru po Ljubljani celo v mesto do šentjakobskega mostu. Večina teh ptic je izginila naslednjega dne, le 6 parov je ostalo na Ljubljani do 6. septembra. Zanimivo je bilo, da so se te ptice držale vedno v parih.

26. septembra sem videl na Ljubljani 6 *krehlic* (*anas crecca* L.). Začetek oktobra nam je prinesel prve *kljunače* (*scolopax rusticola* L.), ki so se pojavili v drugi polovici meseca v večjem številu. Po zatrdilu posameznih lovcev je bil dohod kljunačev zelo nepravilen in lov na nje zelo zanimiv, kakoršnega že dolgo ni bilo. — Tudi *cipe* (*anthus pratensis* L.), so prišle letos k nam izprva v zelo malem številu. Šele pozneje so se pojavile mnogobrojnejše jate, toda nikakor ne tako mnogoštevilno kakor sicer. To malo in zelo koristno ptico bi pač moral zakon čuvati nekoliko bolj, naj so „slovenski Lahi“ zadovoljni s tem ali ne! — Velike jate *divjih rac* (*anas boschas* L.) so letele v noči od 11. do 12. oktobra vprek Ljubljane. Mestna razsvetljava jih je zelo motila na potu, ker so krožile z glasnim krikom dolgo časa nad mestom. Kasneje so se izgubile v smeri proti Golovcu (Sl. N., šte. 234). — 26. oktobra je letela preko Ljubljane jata *žerjavov* (*grus grus* L.) v južni smeri. Temperatura je ta dan zdatno padla (S., šte. 246).

November in december nam nista prinesla nič posebnega. **Zimsko življenje** se je pričelo ugodno, kajti vreme je bilo toplo, sneg je naletaval le par dni in ni obležal. V ljubljanski okolici in na Dolenjskem so se pojavile v precejšnjem številu *lesne sove* (*syrrnium aluco* L.). Javili so mi jih iz ljubljanske okolice (Barje, Golovec, Rožnik) 7 in z Dolenjskega (Mirna) 4. Tudi *kanj* (*buteo buteo* L.) je bilo letos dovolj. Priporočati bi bilo vsekakor za to zelo koristno ujedo nekoliko več prizanesljivosti od strani lovcev. Pomislite koliko koristi čez leto in ne štejte ji v zlo malih zimskih prestopkov, ki jih napravi vsled glada. Naš sloviti prirodopisec Fran Erjavec⁵ piše o njej: „Posebno preži na miši, zato jo po nekaterih krajih tudi „mišar“ imenujejo, in to po vsej pravici. Na dan podavi do 50 miši, ako jih le more dobiti, 30 se pa sme povprečno računati na dan. Imel sem priložnost že več teh ptic raztelesiti in pregledovati; v vseh sem našel po več miši, v eni celo podgano, v eni pa na pol

⁵ Fran Erjavec, Domače in tuje živali v podobah, 1888, II. zv., pag. 184.

prebavljeno belouško. Mišar tudi rad lovi kače in celo strupenega gada ustrahuje in požre. Če zraven še pomisliš, koliko potrebujejo njegovi trije ali štirje mladiči, predno so godni, potem bodeš lahko presodil, koliko škodljivega mrčesa pokonča ena sama mišarjeva rodovina tekom enega leta“. Pa tudi mnogi strokovnjaki različnih narodov so se v novejšem času po temeljitem preiskovanju prepričali, da poljska kanja poljedelcu neprimerno več koristi, kakor pa napravlja lovcu škode.

Krmišča v mestu so ostala precej zapuščena, ker so ptice dobile zunaj dovolj hrane. Oglašali so se le vrabci, ščinkavci in čopasti škerjanci.

Z ozirom na **izredno barvo perja** morem omeniti le dva slučaja popolnega beličenja (albinismus totalis).

Lovec O. Facini je poslal deželnemu muzeju *belično sivo vrano*, (corvus cornix L. alb.), ki jo je ustrelil 31. julija v šentvidski okolici pri Zatičini na Dolenjskem. Doposlani eksemplar je mlad samec popolno belega perja in rožnatordečih oči. Tudi rožena kožica na kljunu in nogah je črnkasto rdeča. V ornitologični zbirki deželnega muzeja v Ljubljani se nahaja belična vrana, ki jo je ustrelil l. 1859 grof A. Margheri pri Otočcu na Dolenjskem (inv. štev. 152).

Pri Velikih Laščah je dobil muzejski preparator Fr. Dobovšek 5. septembra mladega beličnega vrabca (passer domesticus L. alb.), ki je komaj zapustil gnezdo in je popolen beličnik, ker ima vse v to potrebne znake razvite. V zbirki deželnega muzeja se nahaja 6 vrabčjih beličnikov.⁶

Posamezni **izvanredni gosti** so obiskali tudi letos našo deželo. V prvi vrsti je bila nad vse zanimiva

invazija malih krivokljunov.

(invasio loxiarum curvirostrarum L.)

V življenju živali opazujemo velikokrat periodična, pa tudi nepričakovana potovanja, ki vzbujajo našo pozornost in zanimanje. Različni vzroki silijo živali na pot. Eden glavnih je pač skrb za hrano. Preteče ali hipoma nastalo pomanjkanje živeža odžene iz dežele mnogo živalskih vrst. Naše selilke nas ne zapuščajo toliko vsled mraza, proti kateremu se lahko zavarujejo s toplim perjem, kakor pa vsled nedostajanja živil v zimskem času.

V posameznih okrajih vlada dolgo vrsto let dobra letina. Ondotno živalstvo ima hrane v obilici in se močno zaplodi. Naenkrat pa nastopi suša: žareče solnce sežiga rastlinstvo, vode usihajo. . . . Potrebne živeža primanjkuje mnogoštevilnemu živalstvu, zato se selijo posamezne živalske vrste v velikih družbah iz dežele in beže pred lakoto.

Mnoge živali sili skrb za zarod, da si poiščejo ob času ugodnejše kraje, ki jim nudijo varna gnezdišča in zadostno hrano za mladiče.

⁶ Izvestja muzejskega društva za Kranjsko 1909, štev. 1—2, pag. 42 in 44.

Druge poženejo na pot zopet različne okolnosti: gozdni in travniški požari, povodnji, vulkanski izbruhi itd. Tuintam pa pravega vzroka sploh določiti ne moremo.

Krivokljun je družabno živeča ptica, ki nima stalnega domovanja.

Vse življenje je na potu. Pomanjkanje živeža ga goni iz kraja v kraj. Včasih se pojavi ponekod naenkrat v mnogoštevilnih jatah a izgine potem čisto za leta in leta.

Lansko leto (1909) so zapustile velike družbe *malega krivokljuna* (*loxia curvirostra* L.) severna gnezdišča in se pojavile na Danskem, Holandskem, Škotskem, Nemškem in na severnem Laškem. Prvo jato so opazili 12. junija 1909 na otoku Helgolandu v Nemškem Severnem morju. Krivokljuni so zašli na tem poletu nenavadno daleč proti jugu. Mnogobrojne jate so se pokazale v Dalmaciji, v južnih krajih na Ogerskem, da, priletele so celo na otok Korfu, kjer do sedaj še nikdar niso opazovali krivokljunov.

Na tem svojem potu so priletele invazijske jate krivokljunov tudi v našo deželo in se pomikale skozi njo približno od 26. junija do 5. septembra. Posamezne jate so se pokazale tudi pozneje; deloma so bili to novi prišelci, deloma pa zaostale družbe. Po moji sodbi so se prikazali krivokljuni v celi deželi in sicer v večjem številu na Gorenjskem in Notranjskem, izpočetka tudi na Dolenjskem. Popolnoma natančno in podobno tega ne morem določiti vsled pomanjkljivih podatkov in poročil.

Zadnja večja invazija krivokljunov je bila l. 1888/89⁷. V posameznih krajih Nemčije so se pojavili že spomladi l. 1888, glavna invazija je trajala približno od junija do avgusta istega leta, vendar so opazovali še nekaj mesecev potem manjše potujoče družbe. Na avstrijskem ozemlju so se pokazali prvi krivokljuni potniki tudi že leta 1888. V večjem številu so se pa pojavili skoraj v vseh krajih naše monarhije naslednje leto⁸, tačas so obiskale mnogobrojne jate krivokljunov tudi našo deželo⁹.

Sam sem opazoval preteklo poletje prihajanje invazijskih jat redno dan na dan v obližju Kranja, kjer je iglovje izvanredno dobro obrodilo.

⁷ Nekoliko tozadevne literature: Monatschrift des deutschen Vereins zum Schutze der Vogelwelt, Jahrg. 1888. Merseburg, Gera, Leipzig und Halle. a. S. Pag. 286, 287, 368, 370, 394, 407, 455. — Ibidem, Jahrg. 1889, pag. 79, 530.

⁸ Ornithologisches Jahrbuch, Jahrg. 1890, pag. 28, 38, 44, 90, 93, 96, 207. — Tschussi zu Schmidhoffen, Vict. Ritter v.. Zum heurigen Erscheinen des Fichtenkreuzschnabels, Nordböh. Vogel- u. Geflügelzeit. in Reichenb., II, 1889. — Isti: Zum Kreuzschnabelzug im Jahre 1888, Die Schwalbe, XIII, 1889. — Monatschrift des deutschen Vereins zum Schutze der Vogelwelt, Jahrg. 1889, pag. 434 — Schützenau Alfred v., Zum heurigen Zuge des Kreuzschnabels im Jeschkengebirge, Nordböh. Vogel- u. Geflügelzeit. in Reichenb., II, 1889.

⁹ Mitteilungen des Musealvereines für Krain, Jahrg. 1890, pag. 353.

V iglatih gozdovih kranjske okolice (ponajveč smerečje, mešano z jelovjem, semintja tudi z borovjem; mecesni so redki), sta navadna *mali krivokljun* (*loxia curvirostra* L.) in *veliki krivokljun* (*loxia pityopsittacus* Bechst), vendar je zadnji zelo redek. *Belopasasti krivokljun* (*loxia bifasciata* Chr.) se prikaže samo ob času invazije v družbi malega krivokljuna in takrat zaostanejo čestokrat poedinci v deželi. V velikem številu so prišli iz severnih krajev l. 1889, zlasti na Češkem in Moravskem jih je bilo mnogo¹⁰. Na Kranjsko so dospeli le posamezniki¹¹. Muzejski preparator Ferd. Schulz je ujel staro samico belopasastega krivokljuna 20. oktobra l. 1889 v ljubljanski okolici, hrani jo ornitologična zbirka deželnega muzeja v Ljubljani (inv. št. 841). Istotam je razstavljen lepo razvit samec zelene barve, ki je bil ujet tudi v ljubljanski okolici l. 1890 (inv. št. 732). Pred leti sem opazoval sam parkrat belopasaste krivokljune v iglatih gozdih kranjske okolice. L. 1893 sem imel enega celo v kletki, toda živel je le par tednov. Vsi ti eksemplari so pa bili zaostali gosti od invazije v l. 1889.

Najmanjši je *mali krivokljun* s podolgastim lahko zakrivljenim kljunom, ki je ob korenu do 10 mm debel. Kljukasti čeljusti se križata tako, da sega konec spodnje še nad gornjo. Živi po smerečju in jelovju, redkokedaj v borovju. Mnogo večji in razmeroma močnejši je *veliki krivokljun*. Njegov debeli in kratki kljun je podoben papiginemu (latinsko ime!) in meri ob korenu do 14 mm. Oba kljunova dela sta na koncu kaveljčasto zavita. Konec spodnjega presega zelo redko gornji del. Teža 5.5—6.5 g. Izmed iglovja ljubi predvsem borovje. Belopasasti krivokljun je v vsem podoben malemu, a ima vprek peruti dva bela pasa.

Zdelo se mi je potrebno, da podam te podatke, predno preidem do invazije. V invazijskih jatah sem opazoval večjidel le malega krivokljuna (*loxia curvirostra* L.), semintja so bili pomešani v jatah tudi veliki krivokljuni, belopasastega sem videl samo enkrat.

Večinoma so bili samci zamolklo rijastordeči ali pa rumenkasto-zeleni. Le malo jih je imelo perje živordeče ali pa mešane barve. Mladiča nisem opazil.

Prvo jato je zagledal v kranjski okolici 24. junija moj brat, ko sem prišel 8. julija sam v Kranj, sem jo opazoval skoraj vsak dan.

¹⁰ Ornithologisches Jahrbuch, Jahrg. 1890, pag. 7, 9, 28, 35, 38, 70, 95, 96, 99, 119, 143, 172, 181. — Ibidem, Jahrg. 1891, pag. 115, 162, 171. — Michel L., Zum Herbstzuge (*Loxia bifasciata* in Böhmen), Vogel- und Geflügelzeitung, II, 1889. — Eder R., Weissbindiger Kreuzschnabel. Die Schwalbe, XIII, 1889, pag. 473, 500, 509, 532.

¹¹ Mitteilungen des Musealvereines für Krain, Jahrg. 1890, pag. 353. — Ornithologisches Jahrbuch, Jahrg. 1890, pag. 75.

Zanimiva je bila zato, ker je ostala skoraj sedem tednov na enem in istem mestu. Štela je 80 do 90 glav: enkrat sem jih naštel manj, drugič zopet več. Opazoval sem jo lahko natančneje, ker je letela vedno čez naš vrt in se je semintja celo vsedla na vrtnne smereke. Prenočevala je v Čirčiškem gozdu (večinoma same smereke) pri Kranju in letela vsako jutro med 8. in 9. uro čez Kranj na bližnjo Šmarjetno goro na pašo. Zvečer med 6. in 7. uro se je redno vračala. Ob deževnem vremenu je ostala v gozdu. Bili so sami mali krivokljuni. Zadnjikrat sem jih videl 17. avgusta zjutraj; dasi sem bil pozneje večkrat v omenjenem gozdu in na Šmarjetni gori, jih nisem zapazil zatem nič več.

Druga jata malih krivokljunov se je pasla v „Savskem drevoredu“ pri Kranju. Priletela je vsako jutro proti 9. uri iz gozdov pod Storžičem. Prvikrat sem jo zapazil 11. julija, zadnjikrat 6. avgusta. Družba je bila precej močna. Natančnejšega števila ne morem navesti, ker so bili vedno razkropljeni. Opazoval sem to jato vsaki dan dopoldne in velikokrat tudi popoldne. V tej jati sem opazil parkrat tudi večjo vrsto.

Tretjo družbo krivokljunatih gostov sem videl dvakrat v smerekovih gozdovih pri Okroglem, kamor sem šel na izprehod 14. in 30. julija. Jata je bila zelo močna. Na zadnjem izprehodu v omenjeni gozd (30. julija) sem opazil dva belopasasta krivokljuna, ki sta prispela k nam v družbi malih krivokljunov. Z visoko donečim „klip, klip“ sta obrnila mojo pozornost nase; njihovo perje je bilo sivkasto-zelene barve.

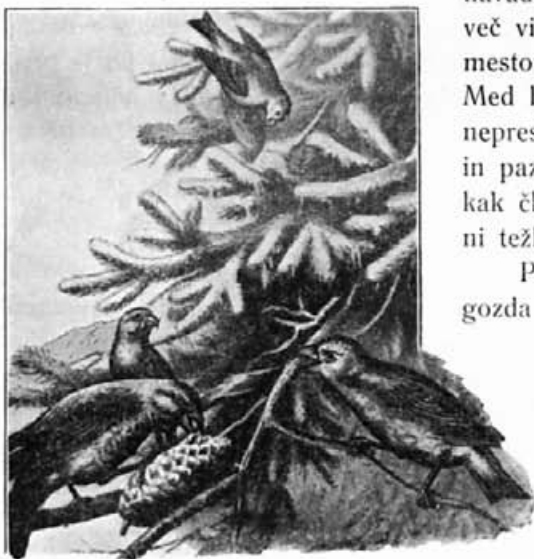
Posamezne invazijske jate sem videl še: 13. avgusta v gozdovih ob potu Lesce-Bled. Družba je bila mnogobrojna a razkropljena. Neka druga (30—40 glav) je letela 24. avgusta v zahodno-južni smeri čez Sorško polje pri Gaštejcu ob pol 6. popoldne pri solnčnem vremenu, medtem ko je potovalo kakih 20 krivokljunov tri dni pozneje ob pol 1. popoldne od Grintovca v južni smeri čez naš vrt nad Kokriškim dolom pri Kranju. Dan je bil oblačen. Ko sem bil 5. septembra na Bledu se je dvignilo iz smerečja pri Windischgraetzovi vili približno 50 krivokljunov ob pol 3. popoldne. Odleteli so proti Stolu. Vreme je bilo oblačno in vetro. V vseh teh jatah so bili le mali krivokljuni.

Na svojih jesenskih izprehodih po ljubljanski okolici nisem zapazil nobene invazijske jate. Pač pa vem, da so ulovili 7. novembra ptičarji na Golovcu precejšnje število krivokljunov.

Tudi iz Kranja se mi ni več poročalo o njih. Splošno je bilo to leto mnogo več krivokljunov v tej okolici kakor sicer. Po mojem mnenju izvira to odtod, da je ostalo tu mnogo posameznikov od invazijskih jat pri polnih mizah in se sparilo. 25. decembra sem zapazil v Kranju v smerečju ob potu na Šmarjetno goro zopet družbo teh živahnih gostov (80—100 glav), ki se je zadržavala po zatrdilu Kranjčanov že nad 14

dni na tem kraju. Mogoče je bila to kaka zaradi obilne v tem kraju nahajajoče se hrane zaostala jata ali pa se je že vračala nazaj proti severu. Vendar bi bilo zadnje še malo prezgodaj. V tej jati sem zapazil par velikih krivokljunov.

Kolikor morem sklepati iz svojih opazovanj na vedenje in lastnosti krivokljunov pri invaziji navajam sledeče: Jata leti vedno skupaj, podnevi

(Sestav. po Schmeilu.)

navadno v jutranjem času, ponajveč visoko v zraku, posebno nad mestom ali pa na prostem polju. Med letom se kličejo posamezniki neprestano z glasnim „klip, klip“ in pazijo skrbno, da se ne oddalji kak član. Vsled glasnih klicev jih ni težko zapaziti.

Potujejo od enega iglatega gozda do drugega in se ustavijo

le v smerečju ali jelovju. Z glasnim krikom se spuste v gozd, kjer se takoj razkrope po drevju. Ne mirujejo nikdar. Z zadovoljnim „klop, klop, klop“ se oglašajo venomer najbrže zaradi tega, da se ne

oddaljijo posamezniki preveč. Veselo in urno plezajo po vejah, oprijemaje se s kljunom kakor papige. Seme si izlušči krivokljun kaj spretno in hitro iz storža. Navadno se obesi nanj, mnogokrat ga pa tudi odtrga in odnese na vejo, ki se mu zdi za to pripravna. S kaveljčastim kljunom dviga lusko za lusko in izvleče z jezikom seme izpod nje.

Za druge gozdne prebivalce se ne zmenijo in ne odlete niti pred človekom. Splašeni se dvignejo s krikom. Predno zlete, se čuje zaporedoma tuintam glasen njihov „klip, klip, klip“, iz česar sklepam, da imajo postavljene stražnike. To moje mnenje potrjuje še dejstvo, da sem videl vedno nekaj krivokljunov na najvišjih drevesnih vrhovih dotičnega gozda, kjer se je pasla ostala družba. Ako sem poplašil te, so dali omenjeno znamenje, nakar se je dvignila cela jata, čeprav je bila pogostokrat od omenjenih stražnikov precej oddaljena.

Proti večeru se jata zopet zbere in odleti na prenočišče. To se zgodi vedno še pri belem dnevu, ponajveč okrog 6. ure popoldne. Dokler ostanejo v kraju prenočujejo vedno na istem mestu, o čemur me je zlasti prepričala jata, ki je vedno prenočevala v čirčiškem gozdu.

· Drugi izvanredni ptičji gost, ki je obiskal letošnje leto našo deželo, je **sivi jastreb** (*vultur monachus* L.). Pokazal se je na Dolenjskem, kjer ga je ustrelil 15. oktobra posestnik Pezdirc na Verdunu pri Toplicah. Z razpetimi perutmi meri 2'66 m. Splošno je to med jastrebi največja vrsta. Vrat ima skoro do polovice popolnoma gol, modrikaste barve; na koncu vratu ima pernat ovratnik, na vsaki rami pa čop gibljivih peres. Stopala so do polovice s perjem pokrita; gornji del je rumenkasto mesnate barve. Perje je vobče temno-sivkasto-rjavo. Prebiva v deželah ob Sredozemskem morju in sicer največ v Aziji. V Evropi jih je precej v pokrajinah ob dolnji Donavi. Mnogo jih je tudi v Slavoniji, in sicer predvsem na Fruški gori. V Bosni se drže okrog Livna, Travnika in Posavine. Iz enega izmed teh krajev se je zaletel omenjeni jastreb na Dolenjsko, sledeč najbrže mnogoštevilnim čredam živine, ki jo gonijo iz ondotnih krajev k nam.

Ustreljeni jastreb še ni popolnoma odrasel, vendar je zelo lep eksemplar mladega samca. Hrani ga prirodopisni kabinet novomeške gimnazije. Zadnjo ptico te vrste so ustrelili pri nas l. 1878 pri Velikih Laščah na Dolenjskem. Hrani jo ornitologična zbirka deželnega muzeja v Ljubljani (inv. št. 1).

Verzeichnis

der bisher in Krain beobachteten Großschmetterlinge.

Von J. Hafner.

Fortsetzung.

Sphingidae

Acherontia O.

154. *atropos* L. Nirgends selten; manches Jahr ziemlich häufig. Die Falter der I. Generation (Juni) jedoch selten. — Ende August bis gegen Mitte Oktober. Das Tier ist oft an Telegraphenpfählen in der Nähe der Kartoffelfelder anzutreffen.

Smerinthus Latr.

155. *quercus* Schiff. Laibach, Lichtfang, 17. Juni (Spl.), 9. Juli (Hafn.); ebenda, Anfang Juli (Högl.); Golovec bei Laibach, 29. Juni ein frisch geschlüpftes ♀ gefunden, bei welchem der linke Hinterflügel um einige mm kürzer und der rechte um ebensoviel länger ist als bei normalen Stücken (Hafn.); Stein (Doll.); Rudolfswert, 14. Mai, 3. und 25. Juni (Hafn.); Tschernembl, e. l. Ende Mai (Spl.).

156. *populi* L. Überall. Die Raupe auch auf Birke gefunden (Hafn.). Vom zweiten Maidrittel an bis gegen Ende Juni und wieder Ende Juli, August. Etwa 20% der Sommerpuppen ergeben keine zweite Generation,

sondern überwintern mit den Herbstpuppen (Nachkommen der zweiten Generation) und schlüpfen im Mai, Juni des nächsten Jahres. Die Falter der Sommerbrut sind in der Regel (namentlich im weiblichen Geschlecht) viel heller und haben undeutlichere Binden als jene der Frühjahrsbrut.

157. *ocellata* L. Nirgends selten. Im Mai (etwa vom 10. an) und im Juni. Eine teilweise zweite Generation im Juli und August.

Bei einigen gezogenen Faltern der zweiten Generation ist die Grundfarbe braun anstatt grau, die Zeichnungen verschwommen, der Vorsprung ober dem Innenwinkel der Vorderflügel beinahe gar nicht vorhanden. (Bischofflack, Juli 1901, M. H.).

Dilina Dalm.

158. *tiliae* L. Nirgends selten. Von Ende April bis Mitte Juli. Eine zweite Generation wurde weder im Freien beobachtet noch durch die Zucht erhalten.

a) ab. *brunnescens* Stgr. Nicht selten; ebenso andere überall vorkommende Aberrationen.

Daphnis Hb.

159. *nerii* L. Dieser nicht zur Fauna von Krain gehörige, sondern als Zugvogel zu betrachtende Falter wurde öfters gefangen und aus gefundenen Raupen gezogen: Laibach; Stein (Doll.); Tschernembl (Buč., Spl.); Wippach; Landstraß (M. H.)

Sphinx (L.) O.

160. *ligustri* L. Dürfte nirgends fehlen, ist jedoch nicht häufig. Eine zweite Generation wurde nicht beobachtet. Juli.

Die Tiere sind im Vergleiche zu deutschen Stücken sehr groß. Ein am 15. Juli 1901 in Laibach geschlüpfes ♀ besitzt eine Flügelspannung von $121\frac{1}{2}$ mm (Hafn.). Nach Rühl-Bartel äußerst 115 mm.

Protoparce Burm.

161. *convolvuli* L. Überall. Manches Jahr sehr häufig. August bis Oktober. Vereinzelt auch im Juni (I. Generation). Ein ♀ in meiner Sammlung mit einer Exp. von 125 mm (nach Rühl-Bartel äußerst 122 mm).

Hyloicus Hb.

162. *pinastri* L. Überall in Nadelholzwaldungen, wo er an Stämmen anzutreffen ist. Ende Mai bis August.

Deilephila O.

163. *vespertilio* Esp. Laibach in der Dämmerung auf Blumen, (Spl.); Podvtek (Steinbruch), Raupen in Anzahl auf *Epilobium rosmarinifolium*, bei Tage unter Steinen verborgen, Juli (Högl., Winkl.). Krainburg (Novak); Mojstrana, Lichtfang, 13. Juli (Schwing.). Bei Mojstrana ab 15. Juli 1908 Raupen in Anzahl (Ing. Kautz). Auch von Rühl-Bartel (II. Band, I. Abt. p. 60) angeführt.

164. *hippophaes* Esp. Rühl-Bartel, II. Band, I. Abt. p. 67.

165. *gallii* Rott. Laibach, abends auf Blumen, (Spl.), Stein (Doll.). Sehr selten.

166. *euphorbiae* L. Nirgends selten. Ende Mai, Juni und wieder im August. Einige Puppen ergeben keine zweite Generation, sondern über-

wintern und schlüpfen dann im Mai, Juni, gleichzeitig mit den Nachkommen der Sommerbrut. *Ab. rubescens* Garbowski unter Faltern der zweiten Generation beobachtet.

Zu erwähnen ist ein auffallend großes, bei Landstraß (M. H.) erbeutetes Stück mit einer Vorderflügelänge von 39 *mm* (von der Wurzel bis zur Spitze gemeßen); nach Berge-Rebel 30—34 *mm*.

167. *lineata* F.

a) *v. livornica* Esp. Wahrscheinlich nur Zugvogel. Wurde überall beobachtet und ist manches Jahr (namentlich in Unterkrain: Feistenberg, Landstraß) ziemlich häufig. Auch auf den Alpen erbeutet: Voßhütte, Lichtfang, 12. Juli (Schwing.). Juli, August.

Chaerocampa Dup.

168. *elpenor* L. Dürfte nirgends fehlen. Fliegt auch zum Licht und wurde am Köder wiederholt beobachtet. Das Tier ist bei Landstraß (M. H.) sehr häufig. Ende Mai, Juni und wieder im letzten Julidrittel und im August.

Metopsilus Dunc.

169. *porcellus* L. Wie die vorige Art.

Pterogon B.

170. *proserpina* Pall. Podvik (Steinbruch), Raupen auf *Epilobium* gefunden, die Falter schlüpfen im Mai, (Winkl.). Anfangs Mai ein verlogenes Stück an einem Graben bei Maria-Au (nächst Wippach) gefangen (Mn.).

Macroglossa Sc.

171. *stellatarum* L. Überall häufig, den ganzen Sommer bis in den Herbst und nach der Überwinterung im Mai. Das Tier überwintert gern in Häusern.

Hemaris Dalm.

172. *fuciformis* L. (*bombylifomis* O.) An sonnigen Lehnen, auf Blumen schwärmend. Ende Mai (22. Mai) bis Juli. (Ob eine zweite Generation?) Laibach, St. Katharina; Wocheiner Feistritz, 11. Juni (Hafn.); Črna Prst, bei 1300 *m* (Oroženhütte), 2 Stücke, 21. Juni (Spl.); Mojstrovka, 1500 *m*, 3. Juli (Schwing.); Stein (Doll.); Feistritztal bei Stein, 26. Juni (Hafn.); St. Anna bei Neumarktl, 17. Juli (Dob.); Nanos, im Juni (Mn.).

173. *scabiosae* Z. (*fuciformis* O.) Auf Wiesen, Ende April (24./IV.) bis Juni und wieder im August. Im oberen Savetale später; in höheren Lagen jedenfalls nur in einer Generation. Laibach, Domžale; bei Stein häufig (Doll.); Veldes, 24. Juni (Flschm., Schwing.); Mojstrovka, 1500 *m*, 3. Juli (Schwing.). Feistenberg (Hafn.); Rudolfswert, Ende April, Mai (Buč.).

Notodontidae.

Cerura Schrnk.

174. *bicuspis* Bkh. Laibach. Im Juli 1899 am Stamme einer Birke ein Gespinst gefunden; der Falter, ein ♂ mit unterbrochener Mittelbinde, schlüpfte am 2. August. In einem zweiten ebenda gefundenen Ge-

spinste, in welchem ich die Puppe beobachten konnte, ging diese nach viermaliger Überwinterung ein. — Laibach, Lichtfang (Winkl.). Mojstrana, Lichtfang, 1903 (Pflaum. sec. Schwing.).

175. *furcula* Cl. Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.). Bei Gradišče ob Wippach im Juni ein Stück an einer Ulme gefunden (Mn.).

176. *bifida* Hb. Laibach, 3. Mai, 25. August (Hafn.); ebenda, Lichtfang (Winkl.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (teste Schwing.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 30. Mai (M. H.).

Dicranura B.

177. *erminea* Esp. Ziemlich selten. Bisher nur bei Laibach (Hafn.), Radmannsdorf (M.) und bei Lukowitz (M. H.) gefunden. Ende Mai bis Juli.

178. *vinula* L. Raupen überall auf Pappeln und Weiden in Anzahl zu finden. Der Falter erscheint von Mitte April an und kommt im oberen Savetale noch im Juli vor. Eine merkwürdige Eiablage wurde von Fritz Preisseecker am 12. Juni 1909 ober Manče bei Wippach gefunden. Die Eier waren in vier Gruppen zu 15 bis 20 Stück an der Rinde einer Pappel abgesetzt. Die unterste Gruppe war etwa $\frac{3}{4}$ m über dem Boden abgelegt; die anderen drei waren weiter oben um je $\frac{1}{2}$ m von der unteren resp. von einander entfernt. Außerdem waren einige Eier auch einzeln verstreut an der Rinde abgesetzt.

Stauropus Germ.

179. *fagi* L. Von Ende April bis August (zwei Generationen), ziemlich selten. Laibach, 25. Juni, 11. Juli und im August (Hafn.); ebenda, Lichtfang, 22. April (Winkl.); Preska, erwachsene Raupe, 7. Juli (Hafn.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.); ebenda, Ende Juni, Juli (teste Schwing.); Landstraß, 2. Mai (Hafn.).

Die Raupe auf Schlehe (*Prunus spinosa*), Edelkastanie, Eberesche und auf Weide gefunden (Hafn.).

Exaereta Hb.

180. *ulmi* Schiff. Bei Möttling ein Stück gefangen (Cvet.).

Hoplitis Hb.

181. *milhauseri* F. Laibach (Tivoliwald), am Stamme einer Eiche ein leeres Gespinnst gefunden (Hafn.). Mojstrana, Lichtfang, Mai (Winzig.). Feistenberg, Ende Juni 1900 eine erwachsene Raupe von einer Eiche geklopft, welche sich alsbald einspann und am 12. Juni 1901 ein ♂ lieferte.

Drymonia Hb.

182. *vittata* Stgr. Bei Wippach von Streckfuß (Berlin) gefangen. In der »Berl. Ent. Zeitschr.« 1891, p. 445 heißt es: »Diese neue Art wurde am 22. Mai 1890 in Südkrain tief im Wippacher Tale ungefähr 65 Meter über dem adriatischen Meere an einer Pappel gefunden, leider nur in einem einzelnen ♂.«

Ein zweites Stück, ein schönes, frisches ♂, wurde am 10. Juli 1907 von Hill-Wien bei Fuzine ob Haidenschaft gefangen. Das Stück, welches jetzt in der Sammlung des Wiener Hofmuseums steckt, dürfte einer zweiten Generation angehören.

183. *trimacula* Esp. Laibach, Ende Mai 1904 ein abgeflogenes Stück (Tavč.); Stein (Doll.); Landstraß, zwei Stücke, 10. Mai (M. H.); Gorganciberg, an der Mauer der Kirche St. Niklas, 25. Juni, abgeflogen (Hafn.); ebenda, 20. Juni 1909 (Buč.).

184. *chaonia* Hb. Laibach, an einer Mauer ein ♂, 24. April (Hafn.); ebenda (Spl.); Stein (Doll.); Landstraß, 18. April (M. H.).

Pheosia Hb.

185. *tremula* Cl. Laibach, e. l. 15. Mai, Lichtfang, 12. August (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (teste Schwing.); Nanos, ein ♀ (Mn.).

186. *dictaeoides* Esp. Laibach, Lichtfang, 5. und 17. August (Hafn.); Mojstrana, 24. Juli am elektr. Licht (Rgr. Kautz).

Notodonta O.

187. *ziczac* L. Raupen überall auf Weiden und Pappeln. Die Falter schlüpfen im April, Mai und im Juli, August.

188. *dromedarius* L. Laibach, Lichtfang, Juli, August, einige Stücke (Hafn.); Stein (Doll.); Kankertal, 21. Juli 1897 ein Stück (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang 13. Juli (Schwing.).

189. *phoebe* Siebert. Laibach, Ende Mai 1900 ein Stück an einem Baumstamme und ein Stück am Licht am 6. August (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.); Landstraß, ein auffallend geschwärztes Stück, 29. Juli (M. H.).

190. *tritophus* Esp. Ein auffallend großes, dunkles, sehr stark gezeichnetes ♂, Mojstrana (teste Schwing.); ebenda, 16. Juli, Lichtfang, ebenfalls ein sehr großes, dunkles ♂ (Rgr. Kautz).

191. *trepida* Esp. Laibach, im Mai ein totes, defektes Stück gefunden (Hafn.); ebenda, Lichtfang, Ende April 1909 (Spl.); Stein (Doll.); Feistenberg, Ende Juni 1900 eine Raupe am Stamme einer Eiche angetroffen (Hafn.).

Spatalia Hb.

192. *argentina* Schiff. Laibach, 29. Juli (Bul.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 29. Juni (M. H.); Feistenberg, 28. Juli, von einer Eiche geklopft (Hafn.).

a) ab. *pallidior* Horm. Gradišče ob Wippach, 31. Mai 1909; nicht kleiner, sondern mindestens ebenso groß als die Stammform (Vorderflügel-länge über 18 mm), die rötlichgelbe Färbung der Oberseite entbehrt jedes grünlichen Tones; die Fundzeit spricht für eine der Sommergeneration ähnliche Aberration der Frühlingsform (Preiss.).

Ochrostigma Hb.

193. *velitaris* Rott. Laibach, 1 ♀ am Stamme einer jungen Kastanie, 4. Juli (Hafn.); ebenda, 22. Juni (Spl.); Preska, ein Stück vom Gebüsch geklopft, 21. Juni (Hafn.); Nanos, ein Stück im Mai gefunden (Mn.).

Lophopteryx Stph.

194. *camelina* L. Laibach, Ende April, Mai, nicht selten; ein, allerdings abgeflogenes Stück noch im August (10. August 1896) gefunden (Hafn.);

Stein (Doll.); Krmatal, 28. Juni (Flschm.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (Schwing.).

195. *cuculla* Esp. Stein (Doll.); Družinska vas, 23. Juli 1900 ein frisch geschlüpftes ♀ am Stamme einer Roßkastanie gefunden (Hafn.).

Pterostoma Germ.

196. *palpina* L. Ende April, Mai und Juli bis Anfang September, nicht selten, Laibach (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana (Ende Juli ein verdunkeltes ♂, Galv.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Senožeče (M. H.); Wippach (Hafn.).

Ptilophora Stph.

197. *plumigera* Esp. Laibach, ein Stück an einem Zaun, November (Dob.); ebenda, Lichtfang, 6. Dezember (Hafn.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 12. Dezember 1903 (M. H.); in der Umgebung von Wippach Raupen auf Feldahorn gefunden; die Falter schlüpften im Dezember (3. bis 20. Dezember) (Hafn.).

Phalera Hb.

198. *bucephala* L. Überall gemein. Mai bis Juli. Wahrscheinlich tritt noch eine teilweise zweite Generation auf, da ich (bei Feistenberg) bereits Mitte Juli erwachsene Raupen gefunden habe.

199. *bucephaloides* O. Feistenberg, in einem Walde ein ♂ am Boden gefunden, 12. Juli 1900 (Hafn.).

Pygaera O.

200. *anastomosis* L. Bei Laibach nicht selten; Stein (Doll.); Kronau an einem Felsen gefunden, 11. Juli (Schwing.); Rudolfswert, erwachsene Raupen, 21. Mai (Hafn.). Dürfte auch sonst nirgends fehlen. Ende Mai, Anfang Juni und wieder im Juli, August.

201. *curtula* L. Nicht häufig. Laibach, ein Stück gezogen (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, ♂ der rostroten Form (Galv.); Landstraß, 20. Mai (M. H.); Wippach, im Mai an Weidenstämmen (Mn.).

202. *anachoreta* F. Laibach, April, Mai und August. Raupen im Herbst auf Weiden nicht selten. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juli (Rgr. Kautz); Wippach, im Mai an Weidenstämmen (Mn.).

203. *pigra* Hufn. Laibach; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni und Juli (teste Schwing.); Landstraß, 25. Juli (M. H.); Feistenberg (Hafn.). — Mai und wieder im Juli.

Thaumetopoeidae.

Thaumetopoea Hb.

204. *processionea* L. In der näheren und weiteren Umgebung von Laibach ziemlich häufig. Nester an Eichenstämmen. Auch bei Radmannsdorf (M.), Rudolfswert (Hafn.) und Landstraß (M. H.) beobachtet. Der Falter erscheint im August.

205. *pityocampa* Schiff. Am Nanosabhang bei der Wippacher Burgruine Anfang April 1906 auf Kiefern zahlreiche Nester beobachtet. Die Falter schlüpfen im Juli (Hafn.).

Lymantriidae.

Orgyia O.

206. *gonostigma* F. Nicht selten, Ende Mai, Anfang Juni und wieder Ende Juli, August. Laibach; Mojstrana, 24. Juli ♂ ♀ (Rgr. Kautz); Landstraß, 25. Juli (M. H.); Wippach, die Raupe Ende Juni auf Brombeerhecken fressend (Mn.).

207. *antiqua* L. Dürfte wohl nirgends fehlen. Aus überwintertem Gelege gezogen und die Falter erst in der zweiten Julihälfte erhalten (Hafn.). Die zweite Generation September bis Anfang November. Das Tier hat hier somit nur zwei Generationen.

Dasychira Stph.

208. *fascelina* L. Mojstrana, Lichtfang, ein kleines, scharf gezeichnetes männliches Stück (36 mm Exp. Galv.); Treffen, e. l. 1909 (Cvet.); Wippach, Raupen auf Klee (Mn.).

209. *pudibunda* L. Nicht selten, Mai, Juni, im oberen Savetale noch im Juli. Laibach; Lukowitz (M. H.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Juni, Juli (teste Schwing.), ebenso 19. Juli (Galv.); Ratschach und Landstraß (M. H.); Wippach (Mn.).

Euproctis Hb.

210. *chrysorrhoea* L. Überal gemein, von Mitte Juni bis Mitte Juli. Ab. *punctigera* Teich. mit Übergängen häufiger als rein weiße Stücke.

Porthesia Stph.

211. *similis* Fuessl. Nicht selten, in Wäldern. Juli bis Mitte August. Laibach; Stahovca bei Stein (Hafn.); Lancovo bei Radmannsdorf (M.); Mojstrana (Winzig); Feistenberg (Hafn.); Landstraß (M. H.); Nanos (Mn.).

Arctornis Germ.

212. *L. nigrum* Mueller. Laibach, Lichtfang, 5. Juli 1901 (M. H.); Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni — Ende Juli (teste Flichm., Schwing.); Družinska vas, 23. Juli 1900 ein sehr großes ♀ (54 1/2 mm Exp. Hafn.).

Stilpnotia Westw. u. Humphr.

213. *salicis* L. In der Umgebung von Laibach ziemlich häufig; Stein (Doll.); Mojstrana, an Weiden und Lichtfang (Schwing.); Vratatal (Galv.); Ratschach in Oberkrain (M.); Wippach (Mn.). Wohl auch anderwärts. Im Juli.

Lymantria Hb.

214. *dispar* L. Überall gemein. Soll bei Stein fehlen? (Doll.). Die Art erscheint auch in den »Lep. aus dem Geb. des Trigl. etc.« von Prof. Dr. Rebel nicht angeführt. — In der zweiten Julihälfte und im August. Bei Gradišče ob Wippach bereits am 27. Juni ein ♂ beobachtet (Hafn., Preiss.). Auch Mann hat die ♂ ♂ schon Ende Juni gesehen.

215. *monacha* L. Laibach (Tivoliwald) an Baumstämmen, nicht selten; Preska (Hafn.); Mojstrana, Ende Juli, Lichtfang (Galv.); Vratatal (Peričnik), 21. August 1896, abgeflogen (Hafn.); Feistenberg (Hafn.); Opatova gora bei Landstraß (M. H.). Ende Juni bis August.

Ocneria Hb.

216. *rubea* F. Laibach, ein frisches ♀ an einem Zaun gefunden, 21. Juli 1903 (Hafn.).

Lasiscampidae.

Malacosoma Hb.

217. *neustria* L. Gemein. Von Mitte Juni bis gegen Ende Juli. Laibach, sehr häufig; Stein (Doll.); Lancovo bei Radmannsdorf, 21. Juli (M.); Mojstrana; Triglavgletscher, 30. Juni 1908, 1 ♂ erfroren aufgefunden (Ing. Kautz); Landstraß (M. H.); Rudolfswert (Hafn.); Wippach (Mn.); ebenda, Lichtfang, 30. Juni, 7. Juli (Preiss.). — Auch ab. *unicolor* Stgr., ab. *rufunicolor* Tutt. und ab. *pyri* Scop. wurden beobachtet.

218. *castrensis* L. Bei Želimlje die Raupen auf Wolfsmilch gefunden; die Falter schlüpfen im Juli (Bul.); auf Berghutweiden bei Wippach die Raupen häufig angetroffen (Mn.).

Trichiura Stph.

219. *crataegi* L. Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winzig).

Poecilocampa Stph.

220. *populi* L. Laibach, e. l. 2. November (Hafn.); Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack, 1. Oktober (Tavč.); Mojstrana, Herbst, Lichtfang, ein großes geschwärztes ♂ (Galv.); Feistenberg, Raupen (Hafn.); Landstraß, 30. Oktober, 12. November (M. H.).

a) v. *altic. alpina* Frey. Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Galv.).

Eriogaster

221. *rimicola* Hb. Ein ♀ gezogen, die Raupe auf einer Eiche bei Möttling gefunden (Cvetko).

222. *catax* L. Raupen auf Schlehen, Weißdorn und Eichengebüsch. Tacen unter dem Großkahlenberge (Hafn., Winkl.); Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Ratschach in Unterkrain, 8. Oktober (M. H.); Landstraß, e. l. 23. Juni (?), 20. September (M. H.); Feistenberg, e. l. Anfang Oktober (Hafn.); Podpeč bei Preserje, Raupen Ende Mai (Hafn.); Wippach, Raupen auf Dornhecken häufig (Mn.).

223. *lanestris* L. In der Umgebung von Laibach, Raupennester häufig; Feistritz bei Stein, Raupen, 5. Juli (Hafn.); Lancovo bei Radmannsdorf (M.); Wippachtal (Mn.). Bei einer Zucht schlüpften mehrere Stücke mit weißlich-rotgrauer (statt rotbrauner) Grundfarbe (M. H.).

Die Falter Ende März, Anfang April.

Lasiocampa Schr.

224. *quercus* L. Überall ziemlich häufig (im J. 1908 ausnahmsweise selten). Ende Juni bis Anfang August. Eine sehr veränderliche Art, insbesondere im männlichen Geschlecht, wobei die Binden der Hinterflügeloberseite sehr breit oder sehr schmal werden kann. Die Stücke aus dem oberen Savetale gehören meist der alpinen Form an. — *Ab. fenestratus* Gerh., ein ♀ wurde in Laibach gezogen (18. Juli 1903, Hafn.).

a) *v. alpina* Frey. Črna Prst, 23. Juli (Penth.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing.); Kronau (Ing. Kautz). Interessant ist die Beobachtung des Ing. Kautz: »Bei Kronau beobachtete ich ein sich setzendes ♂ welches sich bei einem dort liegenden ♀ zu schaffen machte. — Das ♀ war tot, ohne Kopf und ganz steif. — Ich nahm es mit und fing damit noch 16 anfliegende ♂ ♂ alle jedoch stark geflogen«.

b) *ab. roboris* Schr. mit Übergängen. Nicht selten unter der Stammform.

c) *ab. burdigalensis* Gerh. Kronau, ab ovo 2 ♂ ♂ 24. Juni 1909 (Ing. Kautz, det. Rbl.).

d) *ab. tenuata* Fuchs, e. l. Laibach (Hafn.), Landstraß (M. H.).

225. *trifolii* Esp. Nicht so häufig wie *quercus*. August, September. Laibach (Bul., Hafn.); Tersein (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana (Flschm.), ebenda (Galv.); Obergörjach (teste Schwing.); Landstraß (M. H.); Möttling und Treffen (Cvetko); Vigaun bei Zirknitz (Hafn.); Senožeče, häufig (M. H.); Wippach ebenfalls häufig (Hafn., Mn.).

Macrothylacia Rbr.

226. *rubi* L. Raupen im Herbst überall in Anzahl zu finden. Die Schmetterlinge fliegen in der zweiten Maihälfte und im Juni.

Cosmotriche Hb.

227. *potatoria* L. In der Umgebung von Laibach die Raupen in Anzahl, die Schmetterlinge selten zu finden. Letztere schlüpfen im Juli und Anfang August. Stein (Doll.); Landstraß, 5. und 10. August (M. H.); Wippach, Raupen in Vielzahl (Mn.).

Epicnaptera Rbr.

228. *tremulifolia* Hb. Laibach, drei Stücke im Mai (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Mai, zwei ♂ ♂, ein ♀ (Galv.).

Gastropacha O.

229. *quercifolia* L. In der Umgebung von Laibach ziemlich häufig; fliegt gern zum elektr. Licht. Stein (Doll.), Feistritz bei Stein (Hafn.), Mojstrana (Schwing., Galv.), Loitsch (Hafn.), Nanos (Mn.). Im allgemeinen etwas heller als z. B. deutsche Stücke; ein im Herbst bei Mojstrana gefangenes Stück (♂) wurde sogar zu *v. ulmifolia* Heuäcker gezogen (Galv.); ein typisches ♂ dieser Form wurde ebendort vom Ing. Kautz gefangen (2. Juli 1908). Juli, August. Bei Wippach sicher eine partielle II. Gener.

230. *populifolia* Esp. Laibach, Lichtfang, Mitte Juli 1901 (M. H.); Mojstrana, Lichtfang, Anfang Juli (teste Schwing.); ebenda, 28. Juli (Galv.).

Odonestis Germ.

231. *pruni* L. Laibach, ziemlich selten (Hafn.); Stein (Doll.), Mojstrana (Schwing., Galv.), Feistenberg (Hafn.), Landstraß (M. H.), Nanos (Mn.). Ende Juni bis Anfang August.

Dendrolimus Germ.

232. *pini* L. Typische Stücke kommen in Krain nicht vor.

a) *v. montana* Stgr. mit Übergängen. In der Umgebung von Laibach ziemlich häufig. Juni bis Anfang August; bei günstiger Witterung bereits Ende Mai: im J. 1904 am 25. Mai Kopula durch Anflug erzielt (Bul.). Andere Fundorte: Stein (Doll.); Wocheiner Feistritz (Bul.); ebenda am 17. Mai 1909 am Aste einer Fichte ein Gespinst gefunden; der Falter, ein auffallend dunkles ♀ mit fehlendem inneren Querstreifen schlüpfte bereits am 31. Mai (Hafn.). Mojstrana, Lichtfang, 28. Juli (Rgr. Kautz); Ratschach und Landstraß in Unterkrain (M. H.).

Von J. Splichal, Laibach, wurde ein halbiertes Zwitter gezogen. Das interessante Tier befindet sich gegenwärtig in der Sammlung des k. k. Notars M. Hafner in Landstraß.

Kreuzungen von ♀♀ der Stammform (Puppen wurden aus Deutschland bezogen) mit angefliegenen ♂♂ der *v. montana* wurden oft vorgenommen. Das Ergebnis waren meist Übergänge, mitunter auch typische *montana*, nie aber typische *pini*. Es dürfte somit *v. montana* als die phylogenetisch ältere Form zu betrachten sein, oder ist der Einfluß des ♂ als maßgebend zu bezeichnen.

Endromididae.

Endromis O.

233. *versicolora* L. Laibach, Lichtfang ♂ und ♀ (Winkl.); auf dem Golovec sind ♀♀ auf Birken zu finden, die ♂♂ fliegen am Vormittage im Sonnenschein; Ende März bis in die zweite Aprilhälfte, je nach der Witterung. — Stein (Doll.); Großkahlenberg, ein frisches ♂ abends am Boden gefunden, 8. April 1901 (Hafn.); Wocheiner Feistritz, 17. Mai 1909 ein großes ♀ (Exp. 83½ mm) am Zweige einer Erle angetroffen (Hafn.); Mojstrana, 28. Juni 1908 eine Raupe (Ing. Kautz); Nanos ob Wippach, Raupen auf Weißbuche gefunden, 9. Juni 1909 (Preiss.).

Lemoniidae.

Lemonia Hb.

234. *taraxaci* Esp. Stein, an einem Brunnenrohr sitzend am Morgen gefunden (Doll.).

235. *dumi* L. Laibach, Tivoliwiesen, manches Jahr ziemlich häufig. Je nach der Witterung, nach Mitte oder gegen Ende Oktober und Anfang November. Im J. 1904 bereits am 13. Oktober (Bul.). Weitere Fundorte: Preska (Bul.); Bischoflack, eine Raupe, 3. Juni (M. H.); Rudolfswert, Wiesen an der Gurk und bei St. Michael (Buč., Novak); Wippachtal, Raupen (Mn.).

Saturniidae.

Philosamia Grote.

236. *cynthia* Dru. Ein nordamerikanischer (eigentlich ostindischer) Spinner, welcher bei Krainburg wild vorkommt. Näheres über die Einbürgerung unbekannt.

Antheraea Hb.

237. *pernyi* Guér.

a) v. *yamamai* Guér. Dieser ostasiatische Seidenspinner wurde um das J. 1867 (genaue Angaben konnte ich nicht in Erfahrung bringen) von einem Gutsbesitzer in der Nähe von Rudolfswert in Unterkrain zwecks Seidengewinnung in großer Menge gezogen. Die Abtötung der gewonnenen Kokons wurde versäumt; die ausgeschlüpften Falter wurden in Freiheit gesetzt. Das Tier akklimatisierte sich und verbreitete sich rasch im ganzen Rudolfswerter Bezirke und auch darüber hinaus. Vor zwei Jahren wurde es bereits bei Seisenberg und auf der anderen Seite in der Nähe von Gurkfeld gefunden. Die Art dürfte somit bald auch in Südsteiermark auftreten. — Die im Herbst mit dem Laube der Eichen und Weißbuchen¹ herabfallenden leeren Kokons sind in den Wäldern um Rudolfswert nicht selten zu finden.

Ich fing Ende August 1895 bei Družinska vas ein ♂ und ein ♀. Ende Juni 1900 kloppte ich bei Feistenberg eine erwachsene Raupe von einer Eiche. Das Tier fiel aus einer Höhe von nahezu 3 m auf den Boden und zog sich eine erhebliche Verletzung am Kopfe zu, so daß es stark blutete. Trotzdem fraß die Raupe noch 3 Tage, spann sich dann ein und lieferte am 10. August ein tadelloses ♂. — Im Jahre 1908 wurde *yamamai* bei Rudolfswert in mehreren Stücken gefangen (Buč.).

Die Art kann nun ohne weiters zur Fauna Krains gerechnet werden.

Perisomena Wlk.

238. *caecigena* Kupido. Am Nanosabhang bei Gradišče ob Wippach. Ich kloppte trotz eifrigsten Suchens nur eine einzige Raupe und zwar am 13. Mai 1906. Da sie noch klein war, erkannte ich sie nicht gleich und reichte ihr Feldahorn. Sie nahm dieses Futter gern an und war Ende Mai erwachsen. Der Falter, ein ♀ schlüpfte am 10. Oktober. —

¹ Das Tier scheint die Weißbuche zu bevorzugen.

Mann traf die Raupen nur auf Weißbuchen, ein einziges Stück auf einer Zereiche, welche aber in der Gefangenschaft auch die Buche zur Nahrung wählte. — Auch von Streckfuß wurde caecigena dort erbeutet.

Wann die Art bei Wippach zum erstenmal gefunden wurde, konnte ich nicht feststellen. Nach einer Mitteilung von H. Gauckler-Karlsruhe in der »Insekten-Börse«, 1898 p. 196, soll dieselbe bei Wippach entdeckt worden sein, was jedoch mit der Angabe in der Originalbeschreibung (Neuentdecktes europäisches Nacht-Pfauen-Auge etc., von F. J. Kupido, Brünn 1825) nicht übereinstimmt, wornach caecigena bei Fiume entdeckt wurde.

Die erwähnte Mitteilung H. Gaucklers ist jedoch interessant genug, um sie hier folgen zu lassen, ohne Rücksicht darauf, daß sie in einiger Beziehung nicht ganz wahrscheinlich klingt. Doch — *se non è vero è ben trovato!*

»Auch die Auffindung dieses schönen Spinners fällt in die erste Hälfte (Anfang) dieses Jahrhunderts und zwar soll das erste Exemplar in Krain in Oesterreich gefunden sein.

Wenn schon flavia mit einem hohen Preise bezahlt wurde, so geschah solches bei caecigena in noch höherem Grade, es kostete zu jener Zeit 1 Exemplar 130 Gulden österr. Währ.

Bald nach Bekanntwerden des Fundortes wurde solcher natürlich von Entomologen überfluthet und der seltene Spinner war bald verschwunden. Es wurde nun weiter gesucht und das Thier in der Umgebung von Fiume abermals aufgefunden. Leider wurde der Fang von Liebhabern und Händlern systematisch betrieben, derart, dass die Bevölkerung jener Gegenden über das Thier unterrichtet wurde und Alles dem Fange dieser gewinnbringenden Seltenheit oblag.

Die Folgen eines solchen rücksichtslosen Raubsystems blieben nicht aus; binnen wenig Jahren waren beide Fundorte von caecigena entblösst, zunächst verschwand das Thier im Jahre 1842 im Wippachthal; bei Fiume hielt sie sich noch bis Anfang der 1850er Jahre.

Hand in Hand mit dem häufigen Fangen und Finden ging auch der Preis des Thieres herunter bis auf 12 Gulden . . . «

Saturnia Schr.

239. pyri Schiff. Im ganzen Lande. Stellenweise ziemlich häufig, z. B. bei Stein (Doll.), Mojstrana (Pflaum), Wippach (Hafn.). Im Mai.

Am 5. Juli 1907 fand ich längst der von Šturje nach Zoll führenden Straße an zwei ziemlich weit von einander entfernten Stellen im Grase je eine erwachsene pyri-Raupe. Es war weder ein Baum noch ein Strauch in der Nähe. Wie die Raupen dorthin geraten sind, ist mir unerklärlich.

240. pavonia L. Überall gemein. Von Mitte April bis Mitte Mai; bei günstiger Witterung auch schon Ende März beobachtet.

Aglia O.

241. tau L. In Buchenwäldern überall häufig. Von Mitte April bis gegen Ende Mai. Auf den Oberkrainer Bergen noch später; Črna Prst, 25. Juni (Flschm., Schwing.); Mojstrovka, 2. Juli (Schwing.).

Drepanidae.

Drepana Schrk.

242. *falcataria* L. In der Umgebung von Laibach auf jungen Erlen im Mai und Anfang Juni, ziemlich häufig; die zweite Generation von Mitte Juli bis Mitte August, seltener. Andere Fundorte: Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.).

243. *harpagula* Esp. Laibach, Ewiger Weg, 17. Mai 1904 ein ♀ aus einem Gebüsch gescheucht (Hafn.); Laibach, Lichtfang, 23. Juli ein ♂ und ein ♀; 19. August ein ♀ (Hafn.); Luegg bei Rudolfswert, 16. Mai (Buč.).

244. *lacertinaria* L. Laibach, an einem Zaun ein ♂ gefunden, 19. April 1899; ebenda ein ♀ 8. August 1899.

245. *binaria* Hufn. Laibach, Tivoliwald, am 7. Juli 1904 ein frisches ♀ am Blatte einer jungen Kastanie sitzend gefunden (Hafn.). Im Juni bei Sturje und Oberfeld ob Wippach in Eichenhecken (Mn.).

246. *cultraria* F. St. Katharina, Nordseite, 24. Mai und 10. Juli (Hafn., M. H.); Črna Prst, 28. Juni bei 900 m ein ♀, 29. Juni ♂ ♂, zirka 1200—1300 m (Hafn.); Mojstrana, 25. Juli (Ing. Kautz); Gorjancgebiet, Ende Juli, August (= II. Generation, Hafn.); Nanos und Kouk, 2. u. 4. Juni (Preiss.). Die ♂ ♂ schwärmen im Sonnenschein. Bei trübem Wetter sitzen beide Geschlechter auf jungen Buchen.

Cilix Leach.

247. *glaucata* Sc. In Hecken. Laibach, ziemlich selten (Hafn.); Wocheiner Feistritz (Črna Prst) bei 700 m, 19. Juni (Dob.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain (M. H.); Senožeče (M. H.). Im Mai und wieder im Juli, August. Bei Wippach bereits in der zweiten Aprilhälfte bis August (Hafn., Mn.). Nicht häufig.

Thyrididae.

Thyris O.

248. *fenestrella* Sc. Großkahlenberg, St. Katharina, Juni, Juli (Hafn.); Wochein, 11. Juli (Schwing.); Vratatal, 14. Juli (Rgr. Kautz); Stein (Doll.); Feistritz bei Stein, 26. Juni (Hafn.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); bei Oberfeld und am Nanosabhang bei Gradišče ob Wippach (Hafn., Mn.). Nicht häufig. Sitzt gern auf Blüten von Zaunreben und Brombeeren.

Noctuidae

Panthea Hb.

249. *coenobita* Esp. Laibach, Tivoliwald und Golovec, ziemlich selten, Ende Mai, Anfang Juni; auch im August gefangen, darunter Mitte August ein frisch geschlüpftes ♀ (Hafn.); zwei Generationen? Andere Fund-

orte: Stein, häufig (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.) und von Mitte Juni bis Ende Juli, stets sehr einzeln, auch zu letzterer Zeit noch reine Stücke (teste Schwing. & Galv.).

Diptera Hb.

250. *alpium* Osbeck. In der Umgebung von Laibach, an Baumstämmen und an Zäunen, von Mitte Mai bis Mitte Juni (Hafn.); auch am Köder, 1. und 12. Juni, frisch (Spl.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 30. Juli, 10. August und Landstraß, 10. August (M. H.). 2 Generationen?

Demas Stph.

251. *coryli* L. Laibach, ziemlich selten, an Baumstämmen, Ende April, Mai und im August; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 17. Juni (Ing. Schwing.), 21. Juli (Galv.); Voßhütte, Lichtfang, 12. Juli (Schwing.); Feistenberg, 22. Juni (Hafn.); Gradišče ob Wippach, 10. Juli, abgeflogen (Preiss.).

Acronicta O.

252. *leporina* L. In der Umgebung von Laibach, nicht selten, Mitte Mai bis Mitte Juni; Raupen im Herbst auf Erlen. Mojstrana, Lichtfang, ♂ (Wing.)

a) ab. *bradiporina* Fr. Wippach, Köderfang, 10. August (Preiss.).

253. *aceris* L. Laibach, nicht selten; Ende Mai, Juni und wieder Ende Juli, August. Sitzt gern an Kiefernstämmen. Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana (Galv.); Wippach, im Mai, Juni (Hafn., Mn.).

254. *megacephala* F. Laibach (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Mai (Winz.); Feistenberg (Hafn.); Landstraß (M. H.); Wippach (Mn.); Nanos (Hafn.); nicht selten, im Mai und Ende Juli, August. Fliegt auch zum Köder.

255. *alni* L. Laibach, Lichtfang, Mitte August 1898 ein abgeflogenes Stück (Hafn.); ebenda, eine Raupe, Herbst 1899 (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 13. Juli (Schwing.); ebenda, Lichtfang, Ende Juni, Juli (Flschm., Schwing.), auch Ende Juli noch in frischen Exemplaren (teste Schwing.); eine Raupe Ende Juni 1900 bei Feistenberg gefunden (Hafn.).

256. *strigosa* F. Laibach, Lichtfang, ein Stück, 4. August 1899 (Hafn.).

257. *tridens* Schiff. Einige Stücke bei Haidenschaft, an der kranisch-küstenländischen Grenze, an alten Mauern gefunden (Mn.).

258. *psi* L. Laibach, Ende Mai, Juni und August, nicht selten; Radmannsdorf, 6. Juli (M.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (Galv., Schwing.); Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Feistenberg, Köderfang, 3. Juli (Hafn.); Oberfeld ob Wippach, im Juni, von Eichen geklopft (Mn.).

259. *cuspidis* Hb. Laibach, nicht häufig, im Juni. Auch Mitte August ein frisch geschlüpftes Stück gefunden (Hafn.). Mojstrana, Lichtfang, 2 frische ♂♂, 23. Juli 1909 (Rgr. Kautz).

260. *auricoma* F. Laibach, Ende April, Mai und Juli, August. Nicht häufig. Weitere Fundorte: Zwischenwässern, 13. Juli (Hafn.); Altlack bei Bischoflack, 12. August (Tavč.); Radmannsdorf, 20. Juli (M.); Mojstrana,

19. Juli, Lichtfang (Galv.); Ratschach in Unterkrain, 1. August (M. H.); Feistenberg, 24. Juli (Hafn.)

261. *euphorbiae* F. Laibach, 7. Mai (Hafn.); Altlack bei Bischoflack, 19. August (Tavč.); Mojstrana, Juni, Lichtfang, Mojstrovka, Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 4. August (Hafn.); St. Veit ob Wippach, an einem Felsen, 26. April (Hafn.); an Felsenwänden des Nanos im Mai einige Stücke (Mn.); Oberfeld ob Wippach, am August eine Raupe auf Wolfsmilch gefunden, welche am 27. Juli ein ♀ ergab (Hafn.).

a) v. (ab.) *montivaga* Gn. Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang (Schwing.).

262. *rumicis* L. Überall gemein. Ende April bis September. Wahrscheinlich in drei Generationen.

Craniophora Snell.

263. *ligustri* F. Laibach, 3. Mai (Hafn.); Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack, 11. und 12. August (Tavč.); Mojstrana, Lichtfang, 28. Juli (Galv.); Ratschach in Unterkrain, 11., 17., 25. Juli, 13. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 2. Juli, 10. August (Hafn.); Senožeče, 16. August, 3. Oktober (M. H.).

Agrotis O.

264. *strigula* Thubg. Laibach (M. H.); Feistritz bei Stein, 5. Juli (Hafn.); Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang (Schwing.); Baba, Karawanken (Galv.); Ratschach in Unterkrain, 1. August (M. H.). Selten.

265. *polygona* F. Feistenberg, Köderfang, 21. Juni (Hafn., det. Baug-Haas).

266. *signum* F. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 27. Juli (M. H.); Feistenberg, Köderfang, mehrere Stücke, Ende Juni, Anfang Juli (Hafn.).

267. *janthina* Esp. In der Umgebung von Wippach in Hecken, nicht selten, Anfang Juni bis gegen Ende August. Beim Schlagen auf die Hecken schießt das Tier blitzschnell hervor und setzt sich etwa 6 bis 7 Schritte weiter auf ein Blatt der Hecke, wo es gefangen werden kann.

268. *linogrisea* Schiff. Ratschach in Unterkrain, Köderfang, Juli (M. H.); Gradišče ob Wippach, ein Stück aus einer Hecke gescheucht, 5. Juli (Preiss.).

269. *fimbria* L. Laibach, Lichtfang, 20. August (Hafn.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 10. Juli (Hafn.); Senožeče (M. H.). Ziemlich selten.

270. *augur* F. Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Voßhütte, 8. Juli (Schwing.),

271. *pronuba* L. mit ab. *innuba* Fr. Überall ziemlich häufig, Juni bis Oktober. Auch im Gebirge: Voßhütte, Lichtfang, Juli (Schwing.).

272. *comes* Hb. Mojstrana, Lichtfang, 3. August (Rgr. Kautz); Ratschach in Unterkrain, 20. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 28. Juni (Hafn.); Senožeče (M. H.); Wippach, Köderfang, 3. September (Hafn.); Ende Juni bei Gradišče am Nanosabhang aus Hecken gescheucht (Mn.).

273. *castanea* Esp. Nur:

a) v. *neglecta* Hb. Laibach, Köderfang, 6. September 1899, 2 Stücke (Hafn.); Ratschach in Unterkrain, in der ersten Septemberhälfte einige Stücke am Köder gefangen (M. H.).

274. *triangulum* Hufn. Laibach, Ende Juni ein Stück (Hafn.); Feistenberg, Köderfang, 21. Juni (Hafn.).

275. *baja* F. Laibach, Juli-September, Köderfang (Hafn., Spl.); Alt-lack bei Bischoflack, 20. August (Tavč.); Mojstrana, Lichtfang, August (teste Schwing.); Stein (Doll.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, 8. bis 22. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 17. Juli, 2. August (Hafn.).

276. *speciosa* Hb. Nur:

a) *v. arctica* Zett. Mojstrana, Lichtfang, 21. August, ♂ (Rgr. Kautz).

277. *candelarum* Stgr. Mojstrana, Juli, Lichtfang (Schwing., Galv.); Nanos, 5. August, abgeflogen (Wagn.).

278. *c. nigrum* L. Überall häufig, Juni, Juli und August, September.

279. *ditrapezium* Bkh. Mojstrana, Lichtfang, August (teste Schw.); Ratschach in Unterkrain, Köderfang, im August (M. H.).

280. *stigmatica* Hb. Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang (Schwing.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 22. August (M. H.).

281. *xanthographa* F. Köderfang: Laibach (Spl.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, ein sehr dunkles Stück (Hafn. vid. Wagn.); Landstraß und Senožeče (M. H.); Wippach, häufig (Hafn.). Ende August, September.

a) *ab. cohaesa* HS. Ratschach in Unterkrain, 20. August (M. H.); Wippach, 3. September (Hafn.).

282. *rubi* View. Laibach, Köderfang, 6. Juni, defekt (Spl.); ebenda Köderfang, 21. August, 2. und 15. September (M. H.).

283. *brunnea* F. Laibach, Köderfang, 6. Juni, ein scharf gezeichnetes Stück (Spl.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 26. Juli, Köderfang (M. H.).

284. *primulae* Esp. Nur:

a) *v. conflua* Tr. Mojstrana, Lichtfang (Galv., Schwing.).

285. *depuncta* L. Stein (Doll.); Senožeče, 6. August 1901 (M. H.).

286. *margaritacea* Vill. Mojstrana, Lichtfang, 26. August, ein kleines ♀ (Rgr. Kautz).

287. *multangula* Hb. Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang (Schwing.); Wippach, Lichtfang, 27. Juli (Preiss.).

a) *ab. dissoluta* Stgr. Mojstrana, ein ♀ (Galv. vid. Rbl.).

288. *cuprea* Hb. Mojstrana, in einer Bogenlampe gefunden (Schw.); Ende Juni auf dem obern Nanos auf Disteln (Mn.).

289. *ocellina* Hb. Mojstrovka, in der Nähe der Voßhütte, 10. Juli beobachtet (Schwing.); auch auf der Baba (Karawanken, Galv.).

290. *plecta* L. Überall, Mai (bei Landstraß bereits 20. April gefangen, M. H., Wocheiner Feistritz noch am 28. Juni, Lichtfang, Hafn.) und wieder Ende Juli, August. Licht- und Köderfang.

291. *leucogaster* Frr. Wippach, Köderfang, 20. August 1905 (je ein Stück Hafn. und Wagn.).

292. *simulans* Hufn. Laibach, Lichtfang, 12. Juli (Hafn.); ebenda, 8. Juli (Spl.); Voßhütte, 8. Juli (Schwing.); Deschmannhaus, 18. Juli (Ing. Schwing.).

293. *lucipeta* F. Laibach, Lichtfang, ein ♀, 28. September (Hafn.); Kronau, Lichtfang, auf einer Wiese, 30. Juni (Ing. Kautz).

294. *helvetina* B. Mojstrana, Lichtfang (Galv.).
295. *birivia* Hb. Mojstrana, Lichtfang, zwei nahezu einfarbig mausgraue ♂♂ (Galv.). Wocheiner See, 8. August 1904, ein eintönig mausgraues Stück, ohne jede Zeichnung (vgl. Friedenfeldt, Jahresb. Wien. ent. V. 1904, pag. 4. Rbl.).
296. *decora* Hb. Mojstrana, Lichtfang, zahlreich, Stücke mit hellgelben Makeln und scharfer dunkler Wellenlinie vorherrschend (Galv.); Obergörjach, Lichtfang, August (teste Schwing.).
- a) *ab. livida* Stgr. Mojstrana, ein ♀ (Galv.).
297. *simplonia* HG. Črna Prst, zirka 1300 m, ein defektes ♀ an einem Felsen gefunden, 28. Juni (Hafn. vid. Rbl.); Mojstrana, Lichtfang und auf Felsen (Flschm., Schwing.); Mojstrovka, 2. und 3. Juli, auf kleinen Felsvorsprüngen und auf Schutthalden im Sonnenschein ruhend angetroffen (Schwing.). Auch im Vratatal (Aljaž-Haus) 20. Juli, und Karawanken (Golichütte, 18. Juli) mehrfach, darunter ein prächtiges schwarzberauchtes Stück (Galv.).
298. *latens* Hb. Ratschach in Unterkrain, 1. Juli (M. H. det. Wagn.).
299. *forcipula* Hb. Nur:
- a) *v. nigrescens* Höfn. Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.).
300. *signifera* F. Feistenberg, 21. Juni, 18. und 26. Juli. In der Dämmerung auf Blumen schwärmend; auch am Köder gefangen (Hafn.).
301. *puta* Hb. Im Juni auf dem südlichen Abhange des Nanos zwei Stücke an einem Stein gefunden; abgeflogen (Mn.).
302. *putris* L. Laibach, Köderfang, 6. Juni (Hafn.); ebenda, im August, Licht- und Köderfang, häufig; auch bei Ratschach (M. H.), Feistenberg (Hafn.), Senožeče (M. H.) und Wippach im August in Anzahl beobachtet.
303. *cinerea* Hb. Laibach, ein ♀ im Grase gefunden, 29. Mai (Hafn.); ebenda (Winkl); Stein, ziemlich häufig (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni, ein ♂ (Ing. Schwing.); ein sehr großes dunkles ♀ Pišnicatal, 1. Juli (Schwing.); anfangs Mai einige bei der alten Burg Wippach angetroffen (Mn.); Rudolfs-wert, ein abgeflogenes ♂ im Grase gefunden, 16. Mai (Buč.).
304. *exclamationis* L. Eine der häufigsten Eulen, Ende Mai, Juni und wieder in der zweiten Julihälfte bis September; auch noch im Oktober gefangen (Ratschach, 16. X. M. H.) Licht- und Köderfang. Bei Feistenberg auch abends auf Blumen schwärmend beobachtet. Von Mojstrana werden auch die Aberrationen *rufescens* Tutt und *costata* Tutt (Galv.) gemeldet.
305. *nigricans* L. Laibach, 24. Juli, 1909, ein Stück (Spl. det. Bohatsch).
306. *obelisca* Hb. Laibach, Mitte September 1908 ein defektes Stück in einem Spinnengewebe gefunden (Hafn.).
307. *corticea* Hb. Črna Prst, Untere Alm, 800 m, aus einem Gebüsch gescheucht, 28. Juni (Hafn.); Wocheiner Feistritz, Lichtfang, 28. Juni (Preiss.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing.); Voßhütte, Lichtfang, Juli (Schwing.).
308. *ypsilon* Rott. Überall häufig von Mitte Juli bis Oktober und nach der Überwinterung im April.
309. *segetum* Schiff. Überall, Mai, Juni und wieder Ende Juli bis September. Die Frühjahrsgeneration scheint seltener zu sein. Zu erwähnen ist ein aberratives Stück (♂) mit hell gelbbraunen Aussenfeld und schwach dunkel schattiertem Mittel- und Wurzelfeld (Ratschach, 25. August 1902,

M. H. vid. Rbl.). Ein ♂ von Landstraß (25. August 1907, M. H. vid. Rbl.) ist auffallend dunkel und scharf gezeichnet.

310. *trux* Hb. Stein, Park der Pulverfabrik, im September 1907 in Anzahl erbeutet (Doll.), darunter auch mehrere

a) *ab. olivina* Stgr.

311. *saucia* Hb. Laibach, Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg, Wippach (Hafn.); Köderfang, August bis Oktober; nicht selten. Wippach, 24. Juli (Preiss.).

a) *ab. margaritosa* Hw. Nicht häufig unter der Stammform.

312. *crassa* Hb. Nur:

a) *v. lata* Tr. Wippach, Köderfang, August. nicht selten (Hafn.; Preiss., Wagn.).

313. *praecox* L. Ende Juni auf dem Kouk ein abgeflogenes Stück gefunden (Mn.).

314. *prasina* F. Laibach, Tivoliwald, 14. Juni 1903 ein ♀ am Stamme, einer Eiche gefunden; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Galv., Schwing.); Feistenberg, ein sehr großes ♂ am Köder gefangen, 2. Juli (Hafn.).

315. *occulta* L. Laibach, Tivoliwald, ein Stück am Stamme einer Kiefer gefunden, 23. Juni 1893 (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.).

Pachnobia Gn.

316. *rubricosa* F. Laibach, Köderfang, 19. April (Hafn.); ebenda, ein Stück am Stamme einer Kiefer, abgeflogen, 10. Mai (Spl.); ebenda, Lichtfang (Winkl.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.).

Epineuronia Rbl.

317. *popularis* F. Laibach, September, Oktober, Lichtfang. Radmannsdorf, 3. September (M.); Obergörjach, Lichtfang, Ende August (teste Schwing.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.); Ratschach, Landstraß und Senožeče, September (M. H.). Nicht selten.

318. *cespitis* F. Stein (Doll.). — »Anfangs Mai bei der alten Burg Wippach die erwachsene Raupe unter Steinen gefunden, ich nährte sie mit *Globularia* und mit Gras, zwischen deren Wurzeln sie sich Ende Juni verpuppten« (Mn.).

Mamestra Hb.

314. *leucophaea* View. Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 7. Mai (M. H.); Senožeče, Juli, sehr groß (M. H.); im Mai und Juni nicht selten überall in der Umgebung von Wippach, teils an Baumstämmen, teils an Felsenwänden; in der Färbung blauer als Wiener Stücke (Mn.); Gradišče ob Wippach, ein ♀ an einem Stein gefunden, 23. Juni (Hafn.).

320. *advena* F. Mojstrana, Lichtfang, 3. August (Rgr. Kautz, vid. Rbl.).

321. *tincta* Brahm. Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.).

322. *nebulosa* Hufn. An Baumstämmen, am Licht und am Köder. Ziemlich häufig. Laibach, Stein (Doll.), Mojstrana (Schwing.), Ratschach in Unterkrain (M. H.), Feistenberg (Hafn.). Im Juni.

323. *brassicae* L. Überall ziemlich häufig. Licht und Köder. Mai, Juni und wieder Ende Juli bis September.

324. *persicariae* L. Laibach, nicht häufig, Juni, Juli; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Juli (Galv., Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 10. Juni, 15. und 23. Juli (M. H.),

a) *ab. unicolor* Stgr. Mojstrana, Lichtfang, Anfang Juli (teste Schw.).

325. *oleracea* L. Nirgends selten, Mai, Juni und wieder Ende Juli, August.

326. *aliena* Hb. Mojstrana, Lichtfang, 27. Juli, dunkles, auffallend rötliches ♂ (Rgr. Kautz).

327. *genistae* Bkh. An Zäunen; fliegt auch zum Köder; Mai, Juni. Laibach, nicht selten; Stein (Doll.); Butterhof bei Neumarktl, 16. Juni (Hafn.). Radmannsdorf, 24. und 29. Juni (M.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni, (Ing. Schwing.); ebenda, 17. Juli (Galv.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.).

328. *dissimilis* Knoch. Nirgends selten; die zweite Generation ziemlich häufig. Im Mai und wieder in der zweiten Julihälfte und bis September.

329. *thalassina* Rott. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing., Galv.); Ratschach in Unterkrain, 30. Juli (M. H.); Landstraß, 8. und 30. August (M. H.); Feistenberg, Ende Juli, August, Köderfang (Hafn.); Mitte Mai bei Oberfeld nächst Wippach einige aus jungem Eichengebüsch gescheucht (Mn.).

a) *ab. achates* Hb. Laibach, Köderfang, 5. Juni 1908 (Spl. det. Rbl.).

330. *contigua* Vill. Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (teste Schwing.); Feistenberg, Juli und August, ziemlich häufig, Köder (Hafn.).

331. *pisi* L. Laibach, 7. April, e. l. 11. Mai und wieder 9. August, e. l. 23. Oktober, e. l. (Hafn.). Mojstrana, Lichtfang, Anfang Juli (teste Schwing.); Radmannsdorf, 8. Juni (M.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Landstraß, 29. Juli, 5. August, 1. September (M. H.); Feistenberg (Hafn.).

Die Raupe öfters an Farnkraut gefunden und damit erzogen (Hafn.).

332. *trifolii* Rott. Laibach, 28. August, e. l. (Spl.); ebenda, Lichtfang, 15. und 16. Juli (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, 2. August (Rgr. Kautz). Im Mai und Juni nicht selten in der ganzen Umgebung von Wippach (Mn.); wurde von mir dort nicht gefunden.

333. *glauca* Hb. Triglav (Penth.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni (Ing. Schwing.); Voßhütte, Lichtfang und an Felsen, in der ersten Julihälfte (Schwing.).

334. *dentina* Esp. Am Licht, am Köder und an Felsen; auch im Sonnenschein auf Blumen schwärmend beobachtet. Mai, Juni und Ende Juli, August. U. a. bei Laibach (nicht häufig); Stein (Doll.); Črna Prst, zirka 1200 m, 28. Juni (Hafn.); Mojstrana Lichtfang, Juli (teste Schwing.); Vratatal, 21. Juli (Galv.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain. (M. H.); Brezje bei St. Barthlmä, 19. August (Tavč.); Feistenberg, häufig (Hafn.); bei Wippach (Mn.).

a) *ab. latenai* Pier. Prisang, 10. Juli (Schwing.); Triglav, zirka 1700 m (Penth.).

335. *marmorosa* Bkh. Nur:

a) *v. microdon* Gn. Ursprung der Steiner Feistritz, im Sonnenschein auf Blumen schwärmend, 29. Juni (Spl); Mojstrana, Lichtfang, 18. Juni (teste Schwing.); Mojstrovka, 2. Juli, bei Tag fliegend (Schwing.).

336. *reticulata* Vill. Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni; Voßhütte, Lichtfang, 12. Juli (Schwing.).

357. *crysozona* Bkh. Laibach, an Mauern und Steinen sitzend, nicht selten, Juni, Juli; Vižmarje, 13. August (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 17. Juli (M.); Mojstrana, Ende Juni, Lichtfang (Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 30. Juni, 21. und 30. Juli (M. H.); Wippach, 11. Juni (Spl.); Gradišče ob Wippach, 26. Mai, an einem Felsen (Hafn.); im Juni bei Šturja im Wippachtal mehrere aus Hecken geschucht (Mn.).

338. *serena* F. Laibach, 18. Mai, 22. Juli (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 26. Juni (M.); Stiege in der Wochein, aus einem Gebüsch geschucht, abgeflogen, 9. Juni (Hafn.); Feistenberg, nicht selten in der zweiten Julihälfte am Köder (Hafn.).

339. *cappa* Hb. Anfangs Juni auf dem Nanosabhang ober Gradišče ob Wippach an Steinen einige gefunden; die Färbung rötlich (?) (Mn.).

Dianthoecia B.

340. *luteago* Hb. Wocheiner Feistritz, Lichtfang, 28. Juni ein geflogenes ♂ mit breit braun beschatteten äußern Querstreifen der Vorderflügel (Preiss.). St. Johann am Wocheiner See, 26. Juni (Flschm., Schwing.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing.).

341. *caesia* Bkh. Ursprung des Feistritzbaches bei Stein, ein Stück an einem Zaun gefunden, 25. Juni 1898 (Hafn.); ebenda, 25. Juli (Spl.); Mojstrana, Lichtfang und an Felsen (Schwing., Galv.); Vratatal (Galv.); Mojstrovka-Paß 1600 m, Voßhütte (Schwing.). An den Felsenwänden des Kouk, im Juni (Mn.).

342. *filigrama* Esp. Nur:

a) v. *xanthocyanea* Hb. Laibach, ein Stück an einem Zaun (M. H., det. Baug-Haas); Stein, ziemlich häufig (Doll.); Ursprung der Steiner Feistritz, ein Frisches ♀ an einem Felsen gefunden, 29. Juni (Hafn.); Veldes, 24. Juni (Flschm.); Mojstrana, Lichtfang (teste Schwing.).

343. *magnolii* B. An den Felsen unterhalb der alten Burg Wippach, 11. und 12. Juni 1905 ein ♂ und zwei ♀ ♀ gefunden (Hafn., Spl.).

344. *albimacula* Bkh. Wippach, Lichtfang, ein ♀, 3. Juni 1909 (Preiss.).

345. *nana* Rott. Laibach, in der zweiten Maihälfte und Anfang Juni, an Baumstämmen (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain, Anfang Juni, Landstraß, 16. und 23. Mai (M. H.).

346. *compta* F. Mojstrana, Lichtfang (Galv.).

347. *capsincola* Hb. Ziemlich selten. Laibach, 1. Juni und 11. August (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (Galv. et teste Schwing.); Möttling (Cvetko); Senožeče, 19. Juli (M. H.); Wippach, Lichtfang, 10. Juni (Preiss.).

348. *cucubali* Fuessl. Selten. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Landstraß, 14. August (M. H.); Feistenberg, Ende Juli, Köderfang, defekt (Hafn.).

349. *carpophaga* Bkh. Nicht häufig. Laibach, 29. Juni, 19. August, Lichtfang (Hafn.); Wocheiner Feistritz, ein frisches Stück an einem Zaun, 31. Mai (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, 8. Juni, (Ing. Schwing.), Juli (Galv.).

Imenoslovne črtice.

L. Pintar.

Bégune.

V III. letniku Izvestij muzejskega društva str. 9 je pri osebnem imenu Begun (БѢГУНЪ fugitivus) gosp. J. Scheinigg dostavil opombo, da iz tega osebnega imena izvira krajevno ime Bégunje na Gorenjskem in je še navedel iz neke listine enajstega stoletja citat »in villa Begún nominata«. — Ta razlaga je po mojem prepričanju prenačljena in popolnoma napačna, kajti če začnemo z osebnim imenom, se moramo obenem takoj vprašati, kje bodi zveza po pomenu in s kakšnimi sufiksi se je izpeljava izvršila. Ali si misli g. Scheinigg morda, da je »bégunje« prosti nomin. plur. (= begúni die Flüchtlinge, Deferteure), kakor n. pr.: kopúnje, sršénje, bogatínje, pogánje (namesto: kopuni, sršeni, bogatini, pogani. Mikl. Vergl. Gram. III, 134)? Toda temu se odločno upira naglas, ki je pri samostalnikih s končnico »-un«, pa naj bodo ti ali tujci ali domačini, vedno na zadnjem zlogu, torej tudi v tem slučaju edinole begún in nomin. plur. begúni ali begúnje, ne pa bégunje. Analogija z Uskoki v Gorjancih potemtakem ne bo obveljala. Pa odkod bi bili ti pribegi in emigranti? Zgodovina menda ne vé nič o njih niti pri Radovljici niti pri Cerknici.

Pa tudi kot stanovniško ime, napravljeno s sufiksom »-jan«, je po mojem mnenju Begunje (= Begunjane) nemogoča tvorba, ker se z imenovanim sufiksom izvajajo naseljeniška imena samo iz lokalnih pojmov, ne pa od osebnih imen, in bi se begunovi ljudje po znanih analogijah imenovali pač le »begunovci«, kakor banovi »banovci«, hercegovci »hercegovci« itd. (Prim. stsl. КОНОНОВИЦЬ Cononis assecla, — pa serb. begovac, t. j. izmed begovih ljudi ali vojakov kateri). Sploh pa mislim, da je pisava Bégunje (namesto: Bégune, Bégíne, Bégne) neopravičena in neutemeljena. Tu pa nastane vprašanje, kaj naj ime pravzaprav pomeni.

Oglejmo si nekoliko starejše oblike tega imena. V listinah enajstega in trinajstega stoletja imamo n. pr. za Bégune pri Cerknici oblike Vegun in Vegaun, enkrat pa celo Vigonaf (t. j. menda mestnik Bégunah), Valvasor pa rabi (VIII, 733) za isto naselbino obliko Veichina, za gorenjske Bégune pa Vigaun (VII, 461; XI, 298: Schloß Katzenstein, welches der Crainer insgemein Wé g i n e nennt, hieß ehedessen Vigaun). Ker je izmed teh starih oblik ona v listini enajstega stoletja (Schumi, Urkund. u. Regestenb. I, str. 58) namreč Vegun najstarejša, bi utegnil kdo sklepati, da je Vigaun po razvoju nemškega diftongiranja nastalo iz Vegun, kakor n. pr.: Strau iz Struga, Lausach iz Lužah itd. In vendar se mi vsiljujejo pomisleki proti takemu razlaganju, kajti jaz smatram prvi zlog v imenu Bégune za osnovni (debelski) zlog, ker se mi to iz vseh razlogov, ne samo zaradi naglasa, zdi najverjetnejše, v drugem nenaglašenem zlogu pa iščem že derivativnih sufiksov, mislim si pa obenem, da se ono nemščini lastno diftongiranje dolgega »u« omejuje le bolj na naglašeni osnovni zlog, da pa ne zadeva slabjših izvajalnih zlogov. Dasiravno je torej oblika Vigaun zabelježena

samo kot nemška oblika za slovenske Wégine, t. j. Béguine ali Bégune, je vendar ne smemo razlagati po nemškega glasoslovja pravilih, češ da je po razvoju diftongiranja nastala iz Vegun (ali Vigun), kakor Haus (hiša) iz starejšega Hûs ali Kraut (zelje) iz Krût itd., ampak nasprotno utegne biti Vegûn le tedaj običajna pisava za *Végoun ali Vigaun, kar bi odgovarjalo za končni zlog okrnjenemu lokalu slovenske oblike *végovîna (t. j. nekoliko nagnjena ali naklonjena ravnina). Menjava začetnega »b« in »v« nam ne more delati nobene preglavice tudi za slovenščino ne, če primerjamo vspeoredne oblike: »bega, begavica« (rega der Laubfroſch) in begati (= regati quaffen Plet. I, 16) na eni strani, na drugi pa: vega, vegavica, vegati (Plet. II, 754) s popolnoma istim pomenom — da se ne sklicujem še na Miklošičevo glasoslovje, ki pravi na str. 347, da se tupaťam govori »b« za »v«, torej »bino« za »vino«, da ne navajam nadaljnjih zgledov: Valentin Balant, Weinhof Bajnof itd.

Če pa dalje pomislimo, da se napravljajo izrazi za planjave in razprostranine v slovenščini z augmentativnimi sufiksi »-ava« in »-ina« n. pr. dobrava, goličava, goščava, močava, puščava na eni strani, na drugi pa golina, močvina, planina, pustina (puščina) itd., pa da se tudi lahko dá misliti nepotrebna sicer in torej nekoliko nenaravna, pa vendar ne popolnoma nemogoča kumulacija dveh takih sorodnih sufiksov, tedaj bi nas utegnulo to zapeljati, da bi razlagali n. pr. krčovina (Gerente) morda po teh stopnjah: 1) krč (Gerente), 2) *krčava in 3) krčavîna. Toda tem daljnim ovinkom se lahko izognemo. Kakor dobimo iz pridevnika »strm« samostalnik »strmina«, tako iz strmén strmnina, iz strméc strmčina, iz strmota strmotina, iz strmoča strmočina itd. Poleg pridevnika vegast imamo pa tudi obliko vegav (ſchieſ) in iz tega si prav lahko izvedemo za pojem nekoliko nagnjene ravnine po navedenih analogijah samostalnik végvîna; direktno iz samostalnika vega (die Schiefe) ali iz prvotnega pridevnika veg (ſchief) bi dobili seveda le *vézina. — Kakor pa izgovarjamo »búkovna« (Buchenwald) namesto »búkovîna«, ker se predzadnjega zloga vokal »i« ne more vzdržati, če ne dobi s prvim vred tudi naglasa, kajti na četrtem zlogu od konca nazaj je naglas nemogoč, da bi ostali vsi naslednji trije pa brez njega — tako smo tudi iz oblike »végvîna« pod vplivom naglasa izgubili zlog »i« ter izgovarjali »végv'na«, in ker je tudi »a« v nenaglašenem zlogu »av« lahko oslabil v »o«, tedaj »végov'na« ali »végvuna«, — in tako so menda nastale one oblike v listinah Vegun, Vigaun.

Zdaj se pa vpraša, ali se strinja lega vseh krajev tega imena s pojmom, ki smo ga tu izkombinirali. Valvasor temu navidezno oporeka, ko piše (II, 121): »Béguine ein groſſes Dorf bei dem Schloß Katzenstein an einem gefunden friſchen Ort unter dem groſſen Schneegebirge, welches nicht hindert, daß eſs dennoch eines ganz ebenen und wohlbeſchlachten Bauſeldes und überaus vieles Obſts genieſſe" — in na drugem mestu (XI, 298) zopet naglaša lego kraja: „in einem lieblichem ebenem Grunde wo ein ſchönes ebnes und weites Feld ſich ausbreitet.“ Kdor bi torej ob mnogo naglaševanem Valvasorjevem izrazu „eben“ mislil na popolnoma vodoravno planjavo, bi moral reči, da naša razlaga ne drži, vendar bi jaz sodil, da se le nekoliko viſeč svet poleg ſirne svoje razprostranine ſe vedno lahko imenuje „eben“ (raven), če tudi ni skrajno vodoraven po libelu. Fiat applicatio! — Na bégovino (begovo zemljo, terra nobilis cuiusdam Turcarum) nam na Kranjskem menda

ni misliti. Primeri: banovina, kneževina, hercegovina, kraljevina itd. Najnaravneje torej ostanemo pri razlagi »vé gá v í n a« (lenissima declivitas), kajti z begúnom (ŷlŷchtling) res ne vemo kaj začeti.

Lanišče — Harland.

Lanišče so na nemško prevajali s Harland že v XIII. stoletju in mislim, da so zadeli pri tem glede etimologije pravi pomen. Vendar pravi Schumi (Archiv II, 124) omenivši, da njega dni ni bila fara v Šmarijah, ampak na Lanišču (Valv. II, 180), takole: »Lanišče bedeutet jedoch einen Hirschwald, Hirschrevier so wie Landol (urkundlich Landol und Landau) in der Pfarre Ubelsko in Innerkrain nicht mit Haarthal, Flachsthal, sondern mit Hirschthal wiederzugeben sein wird.« — Ta razlaga za Lanišče ne bo držala, za Landol pa slučajno že lahko, kajti res je, da imamo v staroslovenščini samostalnik **лани**, **лани**, **ланиа** s pomenom »jelenka, košuta, srna, divja koza« pa da imamo tudi dosti analognih krajnih imen n. pr. Jelenj dol pri Škocjanu, Jelenja vas (Hirschdorf pri Starem trgu na Črnomaljskem), Jelenja vas (Hirisgruben pri Kočevski reki) in zopet Jelenj dol (Hirisgruben pri Grčaricah). Primerimo še: Goveji dol, Volčji dol, Medvedji dol, Kravja dolina, Konjski hrib, Kozji hrbet, Pasja raván itd. — Brez pomisleka pa tudi Landol še ni, kajti v navedenih analognih imenih vidimo vseskozi v prvi polovici iz živalskih imen s priponko »-jъ« (oziroma »-ji«) izvedene pridevnike kot determinacijo krajnim pojmom: dol, hrib, hrbet, raván, dolina, — združene pa z njimi tako, da se sklanjata dosledno obe polovici, pridevnik in samostalnik, torej iz Jelenjega dola, v Jelenjem dolu itd. — Landol je pa menda enotna beseda, torej iz Landola, v Landolu, kakor da imamo v njej takozvano primaknenko (Zusammenfügung), kakor n. pr. v srbskem izrazu »jelenrog« (Hirschgeweih) namesto jelenov ali jelenji rog. (Vuk. 253.)

Res je tudi, da imamo že v staroslovenščini iz **лани** (cerva, jelenka) s priponko »-itjъ« izvedeno pomanjševalnico **ланишъ** (hinnuleus, jelenič ali jelenče), analogno kakor golobič, prasič, psič iz golob, pras, pes, — toda s sufiksom »-išče« (= lsko + je, stsl. **ишче**) iz živalskih imen navadno ne izvajamo samostalnikov, ki bi zaznamovali kraj, kjer se tiste živali nahajajo. V to nam služita navadno sufiksa »-ina« in »-jak« n. pr. jazbina (Dachsbau), gadina (Biberloch), lisčina (Fuchsbau) pa golobnjak, ovčjak, ribnjak, svinjak, zverinjak itd. — Gadišče v pomenu gadina (Plet. I, 205) in ribišče v pomenu ribji trg (Plet. II, 452) utegneta biti, kakor se mi dozdeva, samo Cigaletova iznajdba, ki pa žalibog pogreša jasne in zanesljive analogije. Krávišče (mršava, slabotna krava) sploh ni rabljiva in pravilna oblika, ampak je tudi le iznajdba slovnicearjev in slovníkarjev, kajti pravilno se ima glasiti le krávše ali kravšê; sicer pa itak nima lokalnega pomena kravnják (kravji hlev), da bi nam mogla v našem primeru služiti za analogon, če bi jo sploh živi jezik poznal.

Pač pa se izvajajo n. pr. iz rastlinskih in drugih splošnih imen s sufiksom »-išče« krajna imena, ki zaznamujejo kraj, kjer se kaj nahaja (raste) ali se je nahajalo, n. pr. gradišče, gnojišče, smetišče pa ovisišče, ječmenišče, strnišče, krompirjevišče, korenjišče. Če torej čitamo (Plet. I, 359) obliko jarišče za polje z jarim žitom obsejano (Sommerfeld), nas to ne osupne ravno, ker se spomnimo vsoprednic bobišče (Bohnenaeder) ozimčišče

t. j. njiva z ozimcem ali ozimino obsejana, répišče (Rübenacker), pšeničišče (Weizenfeld) itd. Če bi pa našli tam jarišče s pomenom jarčje brdo (Jämmertogel) t. j. holmec ali pašnik, kjer se jarcí ali jareta paso, tedaj bi se nam zdelo, da moramo tako besedo kot novodobno skovanko odkloniti, ker nima potrebne analogije za oporo, — vsaj smo videli pri zgoraj naštetih vzgledih, da od živalskih imen izvajamo krajna imena ali s sufiksom »-ina« (kakor žolnina, polšina t. j. duplo, v katerem prebiva žolna ali polh) ali preko dotičnih pridevnikov s sufiksi »-ik« (ribnik, rakovnik, kurnik), ali »-ica« (ribnica, ovčnica), ali »-jak« (kurnjak, ovčnjak) itd. najrajši pa da stavimo pridevnik vsporedno s samostalnikom n. pr. Jarč[j]e selo, Jarč[j]e brdo, Jarč[j]a dolina, Zajč (Zajčji) vrh, Telč (Telčji) vrh, Jarč (Jarčji) potok, Volč (Volčji) potok itd. Ali je ime malega zaselja v svetokriški občini pri Svibnjem Volčji mrt enakšno z imenom Volčje brdo? Bržčas da! Na »Volčjem brdu« bi se recimo po Valvasorjevi fonetiki zapisalo morda »Volčim[b]rd'«, iz česar je potem poleg znane težnje, da se srednji spol opušča in z moškim nadomešča (n. pr. dober vin) lahko nastalo »Volčji mrt«; v njegovem sosedstvu se nahaja tudi Volčji dol, torej Wolfsthal poleg Wolfsberg. — Apelativnika »mrt« sicer ne poznamo.

Srbščina je tudi še ohranila ime »lane, eta, n. = srnič ali srnče (Nehfälb)« in kolektivnik »lanād, i, f. = srnčad ali srniči (Nehfälbber), toda »lanište« je vendar samo to, kar naše lanišče, namreč ager olim lino consitus (abgeerntetes Flachsfield).

Obširneje sem govoril o teh tvorbah na »-išče«, da bi pokazal, da se s tem sufiksom navadno ne napravljajo lokalnega pomena samostalniki iz živalskih, ampak iz rastlinskih imen. Ne bomo se torej spotikali nad samostalniki hrastišče (= hrastje, Eichengestrüpp), travišče (Grasplatz), vrbíšče (= vrbje Weidengehölz), pač pa se jaz spotikam nad izrazi kakor »krtíšče« za »krtina« ali »krtinjak« (Maulwurfsbügel) ali »čebelíšče« za »čebelnjak« ter si mislim, da so jih slovníkarji vzeli ne iz živega narodnega jezika, ampak iz svoje po nezadostnih analogijah delujoče besedotvornice. Pač imamo n. pr. črvina (Wurmloch), mišina (Mäuseloch), sršenjak (sršenje gnezdo, Hornisneft), docela neznani so pa izrazi: črvišče, mišišče, sršenišče. Edina izjema, ki mi pride tu na misel, je mravljišče (Ameisenhaufen), pa še tu se mi vriva domnevanje, da ima naš izraz svojo oporo na izglagolskem, podobno se glasečem izrazu »mrgolišče« t. j. kraj, kjer vse mrgoli in gomezi mrčesa in razne plibadi; srbščina pozna le mravinjak, t. j. mravljinjak. Izglagolski izraz »kurišče« (Feuerstätte od kuriti) ne daje spotikljaja, če bi pa našel »kurišče« za kurnik ali kurnjak, bi se mi zdela ta oblika spotikljiva. — Podobne iz glagolske tvorbe so »trišče« ali »terišče« t. j. kraj, kjer terice tarejo lan — ali pa, kjer se vse tare ljudi t. j. prenapolnjeno senjmišče in »torišče« ali »tvorišče« (Wirkungsstätte); ko bi pa kdo prišel s trditvijo, da je »turišče« toliko kot »turjak« (turje lovišče, Auerochsenrevier), bi mu tega iz naštetih razlogov ne mogel verjeti, kakor ne morem verjeti trditvi, češ da je »lanišče« Hirschrevier t. j. kraj, kjer jeleni rulijo in rogovilijo.

Nemški izraz Harland je pa istoveten z izrazom Flachsfield, kajti »der Har« pomeni toliko kot »lan« (Flachs). Primeri Schmellerjev slovar I, 1144.

Glede oblike »Landau«, ki se po Schumijevi trditvi baje v listinah nahaja za Landol, bi bilo opomniti, da bi jo mogli dejati edino zanikrnosti

listinopiscev na rovaš, kajti namesto Landol je mogoče le Landov; nemški Land-au bo pač le loka ali ledina na obrežju ali na polotoku, od vseh strani od vode obdana trata ali livada na otoku je pa Insel-au.

Trnovlje in Cerklje.

Schumi (Archiv II, 124) pripoveduje, da je imenovalo ljudstvo Cerkljansko cerkev prvotno »Marija v Trnu« (Maria im Dorne) po mnogem trnju, ki je tamkaj rastle in da je odtodi najstarejše ime tega kraja »Tyneulach« (Tirnovlach) = Trnovlje, kar pomeni v nemščini »Dornstätten«. K Marijini cerkvi so pozneje prizidali še dve kapeli, namreč kapelo sv. Tomaža in sv. Mihela, tako da je dobila zgradba podobo, kakor da so tri cerkve in odtodi baje ime »v Cerkljah« (Zirflach).

V tej razlagi vidimo dvakratno neizpoznanje naseljenjskih imen. Prvič Trnovlje nikakor ni Dornstätten, kajti Dornstätten (ali *daš Dornach*) bi bilo slovensko le Trnje (Trnovo) ali Trnovje NB neutrum singularis s kolektivnim pomenom. Prim.: Hrastje, Brezje, Gaberje, Javorje, Lomovje (Ulmenwald, ulmetum) itd. Trnovlje je namreč iz pravega lokalnega imena Trnovo ali Trnov dol ali Trnov log izvedeno naseljenjsko ime Trnovljane (die Dorntthaler), gen. Trnovljan, dat. Trnovljanm (skrčeno Trnovljam), lok. Trnovljanh (Trnovljah). Kot naseljenjsko ime je seveda Trnovlje množinsko, a ne edninsko ime, prvotno seveda masculinum, dandanes, ko se postanka in bistva takih samostalnikov več prav ne zavedamo, velja pa za femininum.

Drugič pa tudi Cerklje nimajo imena od treh cerkvá, češ da je Cerkle = cerkve (die [3] Kirchen). Res, da se sliši v gotovih narečjih včasih tudi »v cerklj« namesto »v cerkvi« (in der Kirche), kakor n. pr.: gvala (nam. glava), ta pralj (= ta pravi, der Richtige), Voklo (nam. Lokva, t. j. luža die Lache) nem. Hülsen ali Hilben (luža, prim. Hülmteich iz Hilb'teich, kakor Alm iz Alb'n), toda naše krajevno ime Cerklje že zaradi genetiva Cerkljan ne more biti = (3) cerkve. Pa še neki moment se taki razlagi upira. Če bi namreč to ime pomenilo toliko kot »cerkve«, bi pač ne rekli v Cerklah, ampak **pri** Cerklah, kakor pravimo n. pr.: Pri treh farah, Pri treh hišah, Pri cerkvi (v okrajih Kostanjevica, Litija, Ribnica) itd.

Cerklje je namreč naseljenjsko ime, ki je moglo biti v veljavi še predno so k Marijini cerkvi prizidali kapelico sv. Tomaža in sv. Mihela. To naseljenjsko ime Cerkevljane (Cerklje) imenuje naseljenike ali stanovnike pri cerkvi (ecclesia sanctae Mariae).

Povdariti nam je še, da kolektivniki v singularu tvorjeni s priponko »-ije« v slovenščini za b, p, v, m ne vrivajo l^a, pač pa množinska naseljenjska imena napravljena s sufiksom »-jan«, da torej tudi iz tega razloga Trnovlje ne more veljati za Trnje ali Trnovje. Prim.: Vrbovje, Bukovje (a ne Vrbovlje, Bukovlje) itd.

Tudi Voglje (Winklern) ne bo singularni kolektivni samostalni, ampak pluralno naseljenjsko ime Vogljane, kar nam spričuje že nemška oblika, ki je lokalno rabljeni dativus pluralis od naseljenjskega imena Winkler (= der im Winkel wohnende). V Vogljanh (Vogljah, bei [in] den Winklern).

Tudi ime vasic »Dvorje« je tako naseljenjsko ime s sufiksom »-jan« izvedeno iz lokalnega pojma »dvor« (Hof). Dvorjan Höfler (stsl. дворянинъ aulicus), nom. plur. Dvorjane (die Höfler), gen. Dvorjan, dat. Dvorjanm

(Dvorjam), lok. v Dvorjan^h (Dvorjah, bei, in den Höflern). Da je ta razlaga prava, nam izpričuje še dandanes med narodom ohranjeni genitiv Dvorjan. Na vprašanje od kod se odgovarja »iz Dvorjan, iz Cerkljan«.

Prav tako mislim, da imamo naseljeniška imena v oblikah »Orehovlje, Srakovlje«. Podlaga prvemu mora biti pravo lokalno ime Oreho^vo, Orehovec, Orehovi^a (Rußdorf), torej v Orehovljan^h (Orehovljah, bei, in den Rußdörf^{ern}), podlage drugemu pa ne znam najti; da bi smeli misliti na regativo ptico srako, to nikakor ni verjetno.

Depala vas.

Ta naselba ima svoje ime po osebnem imenu Depal, pisati bi jo kazalo menda Depalja vas, kajti Depala vas bi se v gorenjščini bržčas izgovarjala Depava vas. Da je osebno ime Depal slovanskega izvira, pa ni verjetno, marveč je videti, da sloni na germanščini. V Kottovem slovníku je sicer citati »Dêpolt, Theobaldus« kakor da imamo v imena prvi polovici grški *θεός* podobno z imeni Theodorus (Božidar) ali Theophilus (Bogomil), vendar mislim, da nam je izhajati z razlago iz korena »thiud« (srvn. diet) = ljudstvo, narod, polk in iz »wald« (walten) vladati ali pa iz »bald« (föh) drzen, pogumen. Potemtakem bi bil Theodobald ali Diepold ljudovlad ali polkovlad, oziroma v narodu drzen, med ljudstvom pogumen. To osebno ime Diepold se je različno izpreminjalo in krčilo ter prišlo preko Debolt, Döpel do oblike Depel ali Depal. Depelsdorf je torej = das Dorf des Depel. V slovenščini pa svojilni genitiv nadomeščamo s svojilnim pridevnikom tvorjenim ali s priponke »j« ali »ov« ter dobimo iz imena Depal na vprašanje čegav posesivne pridevnike »Depalj, Depalja, Depalje« ali »Depalov, Depalova, Depalovo«. Depalja vas ali Depalova vas se imenuje torej po svojem prvem ali glavnem naselniku (županu) Depalu.

Podobna imena so n. pr. Regerča vas Reger^sdorf, Pavlja vas, Petrova vas, Martinj vrh in Martinja vas Martins^sdorf itd.

Nestoplja vas.

V občini Kot na Črnomaljskem imamo selo z imenom Nestoplja vas (Nestopelsdorf?). Tudi to ime je napravljeno po osebnem imenu Neustopa. Ostapiti ali ustapiti je toliko kot »umakniti se«, »neustopen« je tisti, ki se ne umakne, ne odjenja, trdovratnež, svojeglavec, ali v boljšem smislu — vstrajnež, stanovitnik. (Mikl. Lex. palaeoslov. 433: *неостѣпльнѣ* *εὐπείρετος*, assiduus), ki se ne gane proč. Češčina pozna prav dobro osebno ime »Neustupa« (trdovratnež, ki ne ustopi, t. j. ne odjenja), pozna pa tudi krajno ime »Neustupov« (mesto v okr. votickém). Iz osebnega imena Nestopa (iz Nevstopa, Neustopa) imamo svojilni pridevnik Nestoplj ali Nestopov, torej Nestoplja ali Nestopova vas, daš Dorf deš Nestop. Ker je v svojilnem pridevniku Nestoplja med p in j stoječi l vrinek ali epenteza, je razvidno, da bi se pravzaprav v nemščini moralo ime glasiti Nestopsdorf. Prim.: Podstupim, Potestampium, Potsdam, подѣтъжнѣти subire. Kaplja vas daš Dorf deš Kap, Pavlja vas daš Dorf deš Paul, Črnéča vas (Scherendorf?), Črnetova vas, Budganja vas (Budigam^sdorf), t. j. Budigonova vas, Goriča vas daš Dorf deš Gorik (Gorislav, Gorivoj?) in Weifersdorf

= das Dorf des Weifert (moža v trdem boju), ardentis bellatoris vicus. Borik in Bořivoj. — Valpča vas Amtmannsdorf pri Trebnjem in pri Metliki je Valptova vas in je dober prevod, kajti valpet (der Amtmann) za domačega upravnika ali vladatelja je stara izposojenka iz srvn. waltboto. Tomaža vas, t. j. Tomaževa vas das Dorf des Thomas itd.

Slovstvo.

Dr. Viktor Russ: Nachträgliches zur Jahrhundertfeier 1909 („Neue Freie Presse“ 30./I. 1910).

Avstrijski politik in član gosposke zbornice priobčuje v tem podlistku na podlagi izvirnih listin doslej neznane podatke o davčnih preosnovah Francozov na Kranjskem. Te listine so iz zapuščine njegovega deda dr. Luke Rusa, ki je igral v Ljubljani za francoskih časov odlično ulogo. Bil je rojen l. 1767 v Mirni Peči na Dolenjskem in je bil od l. 1796 do 1825 odvetnik v Ljubljani. Njegova soproga je bila hči znanega ljubljanskega veletržca in bankirja Antona Damiana. Umrli je l. 1835 za koleru.

L. 1811 so se Francozje lotili urejanja in zboljšavanja davkarstva na Kranjskem. Intendant Baselli se je obrnil do dr. Rusa, proseč ga, da bi nasvetoval, po kakšnih načelih se naj vrši davčna preosnova. Dr. Rus je predlagal: Izmed obstoječih katastrov je za razdelitev zemljiškega davka najzanesljivejši oni iz l. 1785. Ker so pa v katastru le zaznamovani kosmati dohodki vsakega posestva, naj se pri pravični razdelitvi zemljiškega davka odteguje pri njivah in vinogradih $\frac{2}{3}$, pri travnikih, vrtovih in ribnikih $\frac{1}{2}$, pri gozdovih in pašnikih le $\frac{1}{4}$ radi stroškov obdelovanja. Vlada je odobrila te predloge in Basellijev naslednik de la Moussaye je dne 15. oktobra 1811 publiciral davčno preosnovo v smislu dr. Rusovih nasvetov. Po večjih krajih so osnovali komisije, ki naj bi izdelale primerne načrte; v ljubljansko je imenoval intendant župana Kokeila, dr. Rusa in Malitscha.

Nadalje nahajamo v zapuščini dr. L. Rusa podrobnosti o ljubljanskem trgovskem sodišču, ki je bilo ustanovljeno 15. aprila 1811. l. za kranjsko deželo.¹ Ker so člani tega sodišča spoznali, da jim kot trgovcem manjka pravnega znanja, so razposlali dne 10. februarja 1812 na trgovce, lastnike rudnikov in velike voznike po deželi oklic, naj se zavežejo skozi 2 leti, 1812 in 1813, prispevati večje doneske, da z njimi plačajo posebnega pravnega konzulenta. Prvi subskripcijski seznamek obsega imena 46 trgovskih tvrdk (plačali 789 gold.), 7 rudnikov (118 gold.) in 3 veliki vozniki (35 gold.).²

¹ Člani sodišča so bili: Predsednik: Anton Damian, bankir in veletržec; sodniki: Trgovci Jean Jager, Leopold Frörenteich, Anton Primiz, Nikolaj Gasperotti; namestnika: Trgovca Simon Leposchitz in Franc Gallé; kancelist: Gagliardo, uradnik pri generalnem justičnem komisariatu.

² Ker so ta imena važna za zgodovino trgovine in rudarstva na Kranjskem, je vredno jih navesti. Trgovci Alborgetti, Alton, Aichholzer, Ambrosini, Bernbacher, Candutsch, Castagna, Damian Anton, Deschmann, Donadieu, Dreö, Frörenteich, Fridl,

Za pravnega konzulenta z letno plačo 1200 gold. so nastavili dr. Antona Scheichenstuela³. Ko so odšli Francozje iz dežele, je nehalo ljubljansko trgovsko sodišče.

Dr. Rusa nahajamo l. 1812. med ljubljanskimi občinskimi svetniki, ki jih je imenovala francoska vlada.⁴ A tudi avstrijska vlada ga je visoko čislala: L. 1819. ga je vprašal c. kr. okrožni urad ljubljanski, če bi bil pripravljen začasno voditi ljubljanski magistrat. Ni znano, če se je dr. Rus odzval temu pozivu.

M. Pajk.

Österreichisch-ungarische Buchhändler-Correspondenz. Festnummer anlässlich des 50 jährigen Bestehens 1860—1910.

Obsežna slavnostna številka tega časopisa podaja razvoj in sedanje stanje avstro-ogrskega knjigotrštva. Kratki sestavki nas seznanjajo z zgodovino knjigotrštva posameznih narodov Avstro-Ogrske. Tako popisuje dr. Janko Šlebinger na str. 56. in 57. prvega oddelka v sestavku »Der slowenische Buchhandel« delovanje »Družbe sv. Mohorja« in »Maticе Slovenske« ter vseh knjigarn na Slovenskem. — Peter pl. Radics poroča v članku »Ig. von Kleinmayr & Fed. Bamberg in Laibach« (str. 65—66 drugega oddelka) o delovanju te knjigarne, ki je že imela od 16. do 18. stoletja v Ljubljani nič manj kot 17 predhodnic. Tvrdko je ustanovil l. 1782. Celovčan Ignac Alois Edler von Kleinmayr, ki je istega leta začel izdajati časopis »Wöchentlicher Auszug aus Zeitungen«, od l. 1784. imenovan »Laibacher Zeitung«. Umrl je l. 1802 v Žužemberku, kjer je imel papirnico. L. 1847 je vstopil v tvrdko kot drug Fedor Bamberg († 1862).

M. Pajk.

F. Seidl, Die in Krain 1907 beobachteten Beben. Allg. Bericht und Chronik der in Österreich beobachteten Erdbeben. Offizielle Publikation der Direktion der k. k. Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik, Nr. IV. 1909.

V navedenem poročilu nam podaja pisatelj skrbno in pregledno sestavljeno kroniko potresnih pojavov na Kranjskem leta 1907. Zanimivo je dejstvo, da se je to leto število zemeljskih stresljajev izdatno zmanjšalo. V vsem letu je zabeleženih le 60 sunkov (l. 1906 105 sunkov), ki so se pojavili v 39 dneh (l. 1906 56 potresnih dni). Med javljenimi potresi je bilo 31 sporadičnih (javljenih samo iz enega kraja), vsi ostali so se sprožili

Gallë, Gasperotti in Mayer, Griess in Hoinig, Brata Heymann, Jaeger, Kuckh, Kastner, Kaus, Lederwasch, Lajous, Mülle (Müller), Mallitsch, Pessiak, Piller, Pauer, Preinitz, Pichler, Peschka, Perko, Pechani, Rudolph, Reiher Ivan, Reiher Nik., Reinisch, Savinscheg, Sernitz, Seunig, Tschernot, Vogou Valentin, Wurschbauer, Wutscher, Zebull, Zeschka (Zeschko?), Lastniki rudnikov Zois (Bohinj in Javornik), Luckmann (Rischach, bržkone »Ratschach«, t. j. Râteče pri Fužinah na Gorenjskem), Urbantschitsch (Železniki), Posnik (Kamna gorica), Pototschnigg (Kropa), Jabornig (Tržič) in Fuchs (Kokra). Veliki vozniki Fortuna, Tomschitz in Wilcher. Nič niso dali trgovci, lastniki rudnikov in veliki vozniki Dittel, Kantz, La Plaie, Pauer, Schantl, Schupeutz, Scotschier, Smuck, Zwyer, Zitterer in Zollner.

³ To je menda oče onega Antona pl. Scheuchenstuela, ki se je poročil l. 1840. s Primčevo Julijo.

⁴ Glej tudi Dimitz, Gesch. Krains IV. 341.

v dveh ali več krajih hkrati. Najjačji in najboljšežnejši potres je bil 10. majnika. Svoj epicentrum je imel v ljubljanski Savski dolini in je stresel okolico približno 65 km v premeru. Pri tem se je streslo zidovje, šipe na oknih so zazvenele, vrata, pohištvo in po nekaterih krajih tudi ostrešje se je močno zmajalo. Škode ni povzročil nikake. Potres, ki je zazibal 11. februarja ljubljansko savsko in barsko okrožje, je imel 35 km dolgo glavno os. Vsi drugi potresi so bili »prav slabi sunki« ali celo samo »slabotna gibanja«.

Na nočni čas (od 8. ure zvečer do 8. ure zjutraj) odpade 47 sunkov (78.4%), na podnevne ure jih pride torej le 13 (21.6%). Seveda ne izhaja ta razloček iz bistva podzemeljskega delovanja. Lahkih vibracij ljudje med podnevnim šumom in delom ne zapazijo; nočna tišina je pa čutenju potresnih stresljev bolj ugodna. Z ozirom na letni čas pa odpade večji del potresov na zimsko polletje (september-april.)

Dr. Gv. Sajovic.

Beck G. v., Die Vegetation der letzten Interglazialperiode in den österreichischen Alpen. Lotos, Prag, Bd. 56, 1908, Nr. 3., pag. 67.—77. Priloženi sta dve botanični karti.

Derganc L., Über die geographische Verbreitung der Wulfenien. Allg. botan. Zeitschrift, XIV. Jahrg., 1908, Nr. 10, pag. 168.—172. 8°.

Ginsberger Aug. Dr., Eine Exkursion auf den Krainer Schneeberg. Österreichische botan. Zeitschrift, LIX. Jahrg., Nr. 9.—12., 1909.

F(rans) K(omatar): Der Türkeneinfall in Krain und Kroatien im Jahre 1511. (Laibacher Zeitung, 12., 14., 16., 17. Febr. 1910).

Kar pripoveduje Valvasor o turškem napadu na Kranjsko l. 1511, potrjuje poročilo grofa Bernarda Frankopana na brandenburškega mejnega grofa Jurija: Turki so prekoračili Kolpo pri Metliki, pustošili posestva nemškega viteškega reda in prišli do Mehovega. Komatarjev sestavek obsega dosti več, kakor bi sodili iz napisa. Na podlagi ogrskih virov slika razmere na Hrvaškem v 15. in v začetku 16. stoletja. Ozki so bili stiki Hrvaške s slovenskimi deželami. Celjski grofje so širili svojo oblast od štajerske meje do bosenske Krupe, so se polastili Zagorja, dosegli dedno bansko čast na Hrvaškem, stopili v rodbinske zveze z jugoslovanskimi vladarji in sklenili celo dedno pogodbo z bosenskimi kralji. Vztrajno so stremili po ustanovitvi jugoslovanske države, dokler jih ni upropastila brezmejna častilakomnost in oholost. Za Maksimilijana I. in Ferdinanda I. so zopet iskali Hrvatje zaslombe pri Habsburžanih. Ker ogrski kralj Ludovik II. ni mogel braniti Hrvaške, je njegov svak Ferdinand I. premišljeval, kako bi pridobil to kraljestvo, čeravno so ogrski stanovi odločno protestirali. L. 1524 in 1526 je celo hrvaški deželni zbor sklenil, da izroči deželo Habsburžanom! Vsled bitke pri Mohaču l. 1526 se je ta načrt uresničil.

M. Pajk.

Mali zapiski.

Nj. Veličanstvo, presvetli cesar je z Najv. sklepom z dne 4. oktobra 1909 odlikoval muzejskega ravnatelja dr. Josipa Mantuani za njegove zasluge na znanstvenem in pedagoškem polju s podeljenjem naslova c. kr. profesorja.

Profesor in šolski svetnik Alfons Paulin, dolgoletni društveni član, je prejel 17. februarja t. l. za svoje zaslužno delovanje na šolskem in znanstvenem polju od cesarja viteški križec Fran Josipovega reda. Ne malo je društvo lahko ponosno na tako častno odlikovanega člana, ki stoji že več kot dvepetletji v vrstah društvenih somišljenikov. Od l. 1888. do l. 1894. je bil društveni odbornik, 3. januarja 1890 je imel v društvu zanimivo predavanje »Die insektenfressenden Pflanzen in Krain«, ugled društvenih publikacij je povzdignil s svojimi strokovnimi članki: »Die Bärlappgewächse Krains« (Mitteilungen 1895), »Über einige für die Flora Krains neue Arten, Varietäten und Bastarde aus der FarnGattung Aspidium Sw.« (Mitteilungen 1896), »Erechtites hieracifolia« (Mitteilungen 1897), »Über die geographische Verbreitung von Daphne Blagayana Freyer« (Mitteilungen 1902); poleg tega je priobčil več zanimivih bilježk in znanstvenih recenzij. Tudi za letošnji letnik nam je že obljubljena izpod njegovega strokovnega peresa znanstvena razprava in več zanimivih bilježk. Častno odlikovanemu članu naše najiskrenejše čestitke!

Nj. Veličanstvo, presvitli cesar je z Najvišjim sklepom z dne 28. febr. 1910 odlikoval pisatelja Petra pl. Radicsa s podelitvijo naslova cesarskega svetnika.

Stepna kurica na Kranjskem. V 16. številki dunajskih publikacij »Mitteilungen über die Vogelwelt« (15. avgusta 1908) je bil priobčil g. dr. Gvido Sajovic kratko notico pod naslovom »Das Steppenhuhn in Krain«. Taka poročila je priobčil g. Sajovic tudi v »Carnioli« (I, 218 in II, 53). Na to se je čutil nenavadno natančni ornitolog g. dr. Janko Ponebšek dolžnega, da objavi pod istim naslovom popravljen sestavek v Tschusijevih publikacijah »Ornithologisches Jahrbuch« 1909 (XX, 214—217), v katerem minucijozno-vestno našteva vse tiste znane slučaje, ko se je stepna kurica zaletela v naše kraje. Prvi znani tak slučaj se je dogodil l. 1864, ko je baron Oton Apfaltrern na Mengeški ravnini ustrelil to za nas redko azijsko ptico. Leta 1888 je vjel Rus pri Mirni peči takega ptiča živega in ga podaril naravoslovski zbirki novomeške gimnazije. Istega leta so baje tudi pri Martinjaku ob Cirkniškem jezeru opazovali dvojico teh gostov iz srednjeazijskih stepij. Leta 1896 je baje tudi finančni svetnik g. Jurij Konšek opazoval na polju med Rupo in Kranjem eksotičnega ptiča, katerega je smatral za stepno kurico. Leta 1908 je ustrelil gajn pri dvorni pastušnici v Prestranku g. Emil Finger kakih 200 korakov od gospodarskega poslopja žrebčarne Bile izmed pet takih ptičev enega ter ga poslal deželnemu muzeju.

Stepna kurica živi sicer v srednjeazijskih stepih od kirgiške stepi pa do severnega Kitajskega, spomladi v manjših kitah, jeseni pa v večjih jatah. Leta 1863 so bili vdrli ti ptiči-podplatari, ki imajo po svojem čvrsto raz-

vitem stopalu tudi ime bunkastonoga kokoš (Fausthuhn, Syrrhaptēs paradoxus), — 1863 torej so bili vdrl ti ptiči-letavci v večji množini tudi v Evropo in se je ta vdor razširil od Galicije do Islandije, od južne Francoske do Faröer-otokov, posamezni razkropljenci pa so se zaleteli tudi v naše kraje.

Še nekaj o imenu tega ptiča. Nekteri rabijo v slovenščini namesto izraza stepna kurica (rus. степная курица) rajši rusko ime »sadža« (саджа). Tistim bodi opomnjeno, da bi se ta oblika v slovenščini morala glasiti »saja« ali »saža«, nikakor pa ne niti »sažda« niti »sadža«. Iz korena »sed« (stopnjevano »sad«) dobimo poleg »seja« (Sigung) tudi »saja« (fuligo), t. j. to, kar se od dima vsede. Iz korena »sag« se pa izcimi v slovenščini »saža«, kakor iz vrag vraža, iz reg reža i. t. d., dasi morda tudi v tem slučaju »saja« ni nemogoča, če je razlaga »Žeje« iz korena »žeg« pravilna (Primeri Izvestja muz. dr. XVIII, 91).

Ker se mi vidi, da podlaga »sad« v imenu tega ptiča ni nič prav verjetna, ampak da ima »sag« več razlogov zase, tedaj nam je dati prednost obliki »saža«. Primeri rus. царя, srpasto ukrivljena draga, peščena v morje segajoča zanožina (Pavlovsky, Slovar 1040). Morda ima ptič svoje ime po teh peščenih dragah in zanožinah, namreč »sagah« (stepih), po katerih životari.

Iz korena »sag« dobim s sufiksom »-j« pridevnik »saž, saža, saže.« (Primeri »zdenča voda« Brunnenwasser; iz »zdenec + j« dobimo namreč pridevnik »zdenč, zdenča, zdenče«.) Potemtakem bi bila saža uprav po sagah (stepih) živeča ptica, torej Steppenhuhn! L. P.

Naš rojak dr. Boris Zarnik, rodом iz Ljubljane, se je habilitiral na wurzburskem vseučilišču za prirodoslovno stroko. Svoje nastopno javno predavanje je imel 7. marca t. l. Inauguralnemu naznanilu je bil priložen list, ki je obsegal teze, o katerih je moral razpravljati pri svojem nastopu slovenski mladi strokovnjak, da je dosegel »veniam legendi«. Omenjeni list se glasi naslednje:

INSUNT THESES

QUAS

AD VENIAM LEGENDI IMPETRANDAM

DEFENDET

BORIS ZARNIK

LABACENSIS

PHILOSOPHIAE DOCTOR

D. VII. M. MARTII A. MCMX

INDE AB HORA QUINTA POST MERIDIEM

IN

AULA ACADEMICA MINORE

NOVI UNIVERSITATIS AEDIFICII.

WIRCEBURGI

TYPIS FRANZ SCHEINER.

Thesen: I. Es gibt in der Natur keine Erscheinung, die eine vitalistische Annahme notwendig machen würde. — II. Die Geschichte der Naturwissenschaften ist ein Prüfstein für die Richtigkeit der physikalisch-chemischen

Auffassung der Lebensprozesse. — III. Es gibt keine Tatsache, die mit der Selektionslehre im Widerspruch stünde. — IV. Es besteht weder in morphologischer noch in physiologischer Hinsicht eine scharfe Grenze zwischen den niedrigsten Tieren und Pflanzen. — V. Die Tatsache, dass man bisher bei vielen höheren Pflanzen keine Centrosomen gefunden hatte, ist noch kein Beweis, dass dort keine Centrosomen vorhanden sind. — VI. Die Ergebnisse der vergleichenden Anatomie sind bei Reflexionen über die Phylogenie der Organe vor allem zu berücksichtigen, die Ontogenie kommt erst in zweiter Linie in Betracht. — VII. Der Versuch, alle mit Kernfarbstoffen tingierbaren Elemente des Plasmas unter einem Begriff zusammenzufassen, ist als misslungen zu betrachten. — VIII. Es gibt keinen einwandfreien Beweis dafür, dass die Muskelsubstanz reizleitend ist. — IX. Sind die nach der Apäthyschen Goldmetode färbbaren Fibrillen das reizleitende Element, so ist die Neuronenlehre als überwunden zu betrachten. — X. Die Radiolarien sind Abkömmlinge von Gromiaartigen Thalamophoren. — XI. Der Entwicklungszyklus von *Dicrocoelium lanceatum* (*Distomum lanceolatum*) verläuft analog der Entwicklung von *Distomum macrostomum*, mit dem Unterschied, dass die zweite Generation in Form von Cercarien in's Wasser ausbricht. Die Infektion kommt durch das Trinken von unreinem Wasser zu Stande. — XII. Würde sich die Behauptung, dass die Nephridien vom Amphioxus gegen die Leibeshöhle geschlossen sind, auch bestätigen, so wäre dadurch an ihrer Deutung als Vorniere nichts geändert. — XIII. Die Behauptung, eine Doppelbildung könnte bei den in der Natur gegebenen Lebensbedingungen durch nachträgliche Verwachsung zweier gesonderter Keime entstehen, entbehrt eines jeglichen experimentellen Beweises. — XIV. Die Vorfahren der Säugetiere sind nicht in der Gruppe der Reptilien zu suchen, sondern die Säuger und die Sauropsiden sind nur von einer gemeinsamen Stammform abzuleiten. — XV. Für eine harmonische Entwicklung der biologischen Wissenschaften wäre es von grosser Bedeutung, wenn man Lehrstühle für Tierphysiologie errichten würde.

Med mnogobrojnimi čestitkami iz prijateljskih in strokovnjaških krogov je posebno zanimiva iskrena čestitka slovitega prirodopisca Ernesta Haeckla iz Jene. — V poletnem tečaju 1910. bo predaval novi slovenski vseučilišni docent »o splošni morfologiji in fizijologiji žuželk.«

K teoriji o slovenskih županih. Na lani izišlo razpravo prof. Dopscha (Die ältere Sozial- und Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven. Glej »Izvestja« XIX. str. 52 sl.) Odgovoril je Peisker v »Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte« VII, 1909, nakar je istotam (3. in 4. snopič) izšla Dopscheva replika.

V imenovani razpravi je skušal prof. Dopsch na podlagi prvotnih, večjidel urbarialnih virov dognati, da suppani, ki jih tamkaj nahajamo, niso tvorili posebne, kvalitativno različne, privilegirane ljudske plasti, da to niso bili imoviti nasledniki turkotatarskih nomadskih čet, da oni župani niso bili potomci kakega pastirskega plemstva, kakor je Peisker izkušal dokazati na podlagi nedostatnih in deloma napačno umevanih podatkov, — marveč da imamo pred seboj le za gotovo dobo nastavljene nižje uradnike osobito gospodarskega značaja, kojim se je kvečjem dodala še nižja sodna oblast.

V svojem odgovoru pobija Peisker skoro izključno le Dopscheva izvajanja o županih (§ 3, str. 23—52), kot glavnem stebri, s katerim stoji

in pade njegova teorija. Oglejmo si na kratko nekoliko поближе posamezne točke te, deloma precej rezko pisane polemike.

Peisker pozna v prvih svojih spisih samo eno vrsto županov, kot potomce staroslov. pastirskega plemstva; pod vplivom Vl. Levca je začel ločiti med župani-plemiči in pa župani kot niž. gospodarskimi uradniki. Dejansko pa niti sam ni mogel, niti ni poskušal to ločitev pri zgodovinskih virih izpeljati. V zadnjem odgovoru na Dopschevo knjigo pa razlikuje že 3 kategorije županov in Dopschu v isti sapi predbaciva, da mu je župan enkrat oskrbnik (*villicus*), drugič vaški predstojnik, tretjič pa oboje hkrati.

Malo verjetno je, da bi v isti deželi istočasno imeli 3 kategorije bistveno različnih županov od plemiča doli do podložnega župana-kolona. Tudi neprisljano in nepristransko tolmačenje virov ne more teh vrst tako natančno ločiti, kakor to dela Peisker v teoriji. Različne gospodarske razmere in neenako podložno razmerje napram zemljiški gosposki, stavijo tudi gospodarskega reditelja podložnikov v različno luč, bistvo župana pa ostane po Dopschevih izvajanjih kljub temu isto, česar pri Peiskerju ni. Na podlagi raznovrstnih virov je skušal prof. Dopsch določiti, kakšno socialno mesto so zavzemali župani.

Dopsch graja dalje, da Peisker ni uporabil ravno najstarejših virov (*listine, libri traditionum*) ter zanemaril izrabo krajevnih imen. Pri sestavi svojih statističnih tabel se Peisker ni oziral na dejstvo, da sta mnogokrat na enem in istem posestvu živela dva ali več kmetov (*socii*), vsled česar postanejo župani kot (*dozdevna*) posebna ljudska plast še bolj brezpomembni; sicer je pa že to drzen poskus, da sklepa Peisker iz županov XIII. stol. s tako gotovostjo na stališče staroslovenskih županov.

Peisker loči dvojno naselitev: staroslovensko enodvorsko naseljenje gorovij, v katera so se Slovenci pred Avari in Ogri umaknili in pa poznejše naselbine nemških veleposestev s slov. koloni in izkuša na ta način tudi dokazati razliko med starimi in novimi župani. Dopsch pa se zavzema za enotno naselitev: Slovenci so tudi prvotno zasedli nižine kljub vsem sovražnim navalom.

O krajevnih imenih je Peisker mnenja, da slovanska topica ne kažejo vedno na slovensko naselitev, kajti slovenski pastir in ribič sta poznala reke in gore daleč notri v puščino, ne da bi stalno ondu bivala. — Imena živčih oseb kot krajevna imena so prvotno (XIII., XIV. stoletje) zelo nestalna, trajna so postala še-le s tem, da so se v urbarjih pismeno ustalila, in še potem se taka imena rada umaknejo novim.

Novih misli in novih problemov ta polemika ni prinesla, kvečjem, da nam je izkušala razjasniti nekaj nejasnih pojmov.

Ker so se pri teh raziskavanjih uporabljali viri iz kranjskih arhivov le bolj mimogrede, zato se mi ob tej priložnosti ne zdi neumestno, navesti nekaj mest iz kranjskih urbarjev, ki bodo dosedanje naziranje v marsičem izpopolnili, razjasnili oz. popravili.

V prvi vrsti pride tu v poštev urbar postojnske graščine iz l. 1496¹ in pa senožeški urbar iz l. 1524². Primeroma sta to sicer novejša urbarja, vendar pa nimamo nikakega povoda, smatrati naprave, o katerih se tu

¹ Kranjski vicedom. arhiv (Rudolfinum) fasc. I/42.

² Ibid. fasc. I/64.

govori, za popolnoma nove, prejšnjim razmeram neodgovarjajoče, bistveno od njih različne.

Kmečki upori koncem XV. in v prvi polovici naslednjega stoletja so sicer lahko vplivali, da se je sedaj bolj strogo pazilo tako na podložne kmete, kakor tudi na župane, tako sicer, da se je mogoče takrat vzela županom nižja sodna oblast (gozdno in poljsko sodstvo) ter si gosposka prilastila imenovanje, ozir. potrjenje od srenje voljenih županov. Ali v jedru se stališče županov tudi sedaj ni izpremenilo, ostali so i nadalje nižji gospodarski uradniki, kar so bili tudi poprej; da bi pa bili prvotno privilegirana ljudska plast, kot potomci starega plemstva, to ne odgovarja besedilu virov. Lastnega razvitega plemstva Slovenci niti imeli nismo, ker je tuja frankovska uprava zamorila one kalj, iz katerih bi se prvotno iz ljudstva prosto in za določen čas voljeni voditelj kedaj povzdignil do gospostva nad srenjo in do dednega plemstva. Tako pa je župan tudi zanaprej obdržal iste funkcije, ki jih je imel preje: upravljal je javna zemljišča, skrbel za pobiranje davkov in po potrebi zbral vojnike svojega okraja. Bil je torej pravi ljudski uradnik, kar že ime samo priča. Nemški vlastelini so te stare navade sprejeli in tako je postal sedaj njemu podložni župan njegov nižji gospodarski uradnik, ki ga je srenja podložnikov iz svoje srede po stari navadi prosto izbrala, graščak je imel kvečjem pravico izvoljenca potrditi. Tako je imel ta župan dvojno stališče:

I. Na spodaj je bil neke vrste delegat podložnih kmetov, ki so ga več ali manj prosto za določen čas iz svoje srede volili, posređoval je med njimi in gosposko; pri določevanju davščin za posamna zemljišča je imel vedno župan prvo besedo.

II. Na zgoraj je bil zaupnik gosposke. Moral je skrbeti, da so podložniki opravljali tlako, dali desetino in davščine ter nabiral vojnike (Aufgebot). Vsakršen primanjkljaj pri desetini je bil župan dolžan gosposki iz svojega povrniti³. Dalje so morali župani, če ni bilo v vasi drugih podložnikov, prenašati do sosednjega župana oskrbnikova pisma, kar je bilo za časa turških navalov posebne važnosti. Naj navedem obenem tudi tozadevna mesta iz urbarjev, ki sama zase dovolj jasno in dosti razločno govore:

a) Entgegen Ist der Supan schuldig ainem Phleger vnnd wen Er mit Im nymbt oder schickht Im Jar drewmal zugeben . . . Essen vnd trinckhen vnnd sonnst wann ain Phleger mit dem gedachten Suppan verschafft, das Er sol das aufpot thuen, auf Robat zuschafen vnnd die Zins abzufordern, das Ist Er auch schuldig zuthuen⁴.

b) Daentgegen Ist suppan schuldig anzuschaffen die Robat vnnd fuer des Trayd Zehennts einzufueren vnnd dartzue sehen, das der Zehent Recht geben werde, der wird in des Phlegers stadel gefuert, daselbs gedroschen oder wohin es der Ambtman zufern verordent, daruon wirdt dem pfarrer der Quarantes geben zuuersteen der viert tayl, die tröscher vnnderhelt der Ammbtman mit dem Cossten⁵.

³ Senožeški urbar (Rudolfinum, f. 1/64), str. 28.

⁴ Ibid., str. 34 (Lasach).

⁵ Ibid., str. 9 (Sup Senosetschach).

c) Drugod stoji zopet izrecno pripomnjeno, da so bili župani tlake prosti ter pred benečansko vojsko (cesarja Maksimilijana I.) dolžni samo »den Türkenbrief zu tragen«, za časa benečanske vojske so pa morali prenašati vsa pisma, ki jim jih je dal oskrbnik⁶.

d) Župan ni imel že a priori strogo določenega in omejenega delokroga, marveč je moral izvrševati le to, kar mu je oskrbnik bodisi prosto po dogovoru, bodisi po starem običaju ukazal, ozir. imel pravico ukazati. Od množine in kakovosti prepuščenih jim pravic je bilo odvisno tudi socialno stališče županov; nižja sodna oblast se jim, kolikor se doslej more razvideti, sploh ni več prepuščala: gosposke so centralizirale sodstvo v rokah oskrbnikov in prodirajoče rimsko pravno naziranje je za ta posel zahtevalo večjih mož.

Was aber der Supan von der Supp wegen zuthun schuldig, ist Im nit wissent. Er hat auch bißher nichts gethan, dann mit seinen nachpawrn geboten was Im vom Phleger oder Ambtman aufgelegt vnnd beuolhen worden ist⁷.

Da župani niso bili dedni, marveč da so se od časa do časa jemali iz različnih rodovin, to nam istotako pričujejo viri: Blas Germell Suppan hat ein ganntze hueben die ettwann paull Germell sein vatter Inngehebt vnd davon gediennt hat 2 M. LXI β. Den selbenn zins diennt er noch wie er nit suppan war. Die weill er aber Suppan ist gibt er nichtz dauon dann zu weinachten ain Essenn Visch⁸.

Večidel so podložniki sami imeli pravico izbrati si župana, gosposka ga je le potrdila: Ainen Supan hat die nachperschafft zuerwelen vnnd ain phleger (vnd Ammbtman) hat In zubestätten. — Ainen supan hat die nachperschafft auf wolgefallen der herrschafft zuerwelen vnnd die herrschafft hat In zubestätten⁹.

Ponekod pa je bilo županstvo oprto na imejitelja določenega posestva: Item welcher auf der ebemelten hueben Ins Ambt Senosetschach gehörig sitzt, derselbig Ist alweg Suppan. Zu der selben Sup gebührt Ime von der Weinmaß von ainem yeden Sam ain β, halben tayl Im, vnd der halb tayl der kirchen, vnnd yeder wirt so wein verkaufft gibt Ime ain halbe Wein vnd welcher ain keller oder ain weingarten vertawst oder verkaufft, der gibt dem supan vier schilling, damit Er denselben tawsch oder Kauff bestät, vnnd von ainem verkreutzten weingarten get dem Supan VIII β¹⁰.

Tu vidimo, da je župan oseba javne verodostojnosti v zadevah podložnih kmetov: kupne pogodbe in podobne zadeve pravnega značaja postanejo še-le potem pravomočne, ko jih je župan potrdil oziroma pristojni gosposki prijavil.

Kot odškodnino za svoje posle uživa župan delno prostost davščin in tlake, dobiva od kmetov svoje župe določene deleže — tudi tlako, če ni

⁶ Ibid., St. Katrein.

⁷ Ibid., str. 21 (Pototschach).

⁸ Postojnski urbar (Rudolfinum, f. 1/42), str. 39 (St. Daniel).

⁹ Senožeški urbar, str. 9, 34, 41 (Senosetschach, Lasach, Niderdorf).

¹⁰ Ibid., str. 45 (St. Katrein).

zato zadostovalo že samo posestvo, katero je skoro vselej ad hoc prejel. Po večjih župah in raznih krajih najdemo različne kombinacije.

a) Ainem yedenn Suppenn get ab an seinem zins von wegenn der Supp Jährlich LX β¹¹.

b) Pri postojnskih podložnikih pri Sv. Ivanu dobimo opazko, da ist vsi kmetje dolžni delati tlako za popravo gradu, »allain der Suppenn so der selbenn Robott frey¹².

c) Dem Grauenprunner Suppenn gehörundt albeg von ainer yedenn huebenn zu Ostern 2 ayr...¹³

d) Welcher Suppenn zu Slauing ist, der hat ain halbe hueben öd zu Kotschach, dauon dint Er LX β. Vnd von denselbenn LX β pleibt dem Suppenn XL β vnd er dient gen Adelsperg die überigenn XX β. — Welcher Suppenn ist (zu Slauing vnd kotschach) dem gehört von der Supp wegenn aus der Obgeschriebenn Robatt zunemen vnd Im ze arbaittenn lassenn Il tag zu maen, Il tag Jettenn, Il tag schneidenn vnd Il tag hew Rechnen. Der Suppenn ist auch selbs der Robatt ledig¹⁴.

Posestvo, katero dobi župan za odškodnino, spada k uradu župe. Nekaterе župe imajo več takih uradnih, javnih posestev, ki se podeljujejo kmetom v najem. Tudi ta zemljišča se imenujejo »Supphueben«, županca. Če pa ta zemljišča niso bila cela (1 huba), marveč le del, potem se označujejo na kratko kot k župi spadajoča = suppa; vendar se pa suppa rabi pogosto tudi v pomenu »Supphuba«. Kajti če primerjamo urbarje, zapazimo, da imajo ponekod župani 1 zemljišče (1 Hufe) prosto davščine, drugod pa ravno tako eksemptno suppo. Če vzamemo, da je bila odškodnina na obeh krajih ista, potem se mora tudi količina obeh zemljišč kriti.

Velikost župance (Supphube, Supanza¹⁵) ni bila večja od navadne »hube«, ker plačajo njeni posestniki, če niso župani za nekaj manjše davščine kot od drugih navadnih posestev. Zopet drugod so pa te davščine od župance tako majhne, da moramo sklepati, da označuje županca le kvaliteto posestva, ne gledé na njegovo kvantiteto in kvaliteto imejitelja, ker tudi nežupani posedajo župe. Potemtakem se je zval vsak kos zemljišča, — ne gledé na količino —, ki je pripadal župi (uradu) kot taki suppa, supphuba. Mogoče tudi, da so ta posestva uživala posebne olajšave ter niso dajala tolikih davščin kot navadna: v tem slučaju bi potem tudi ne mogli in ne smeli sklepati iz količine davščin na velikost zemljišča.¹⁶ Dejstvo pa, da posedajo tudi nežupani župe, bi nam moglo rešiti zagonetko, da najdemo na enem in istem kraju iste graščinske gosposke po več županov.

Prvotno, kakor tudi še v tem času pa pomenja suppa v prvi vrsti urad, officium, Amt: Vund zu der Supp sol der Supan haben den Zynns

¹¹ Postojnski urbar, str. 14 (Remer Supp).

¹² Ibid. str. 44.

¹³ Ibid. str. 71.

¹⁴ Ibid. str. 56, 57.

¹⁵ Izraz se nahaja enkrat v postojnskem urbarju iz l. 1564, Rudolfinum, f. 1/42.

¹⁶ Prim. Postojnski urbar, str. 64; Senožeški urbar, Supp Lasach. — Dopsch označuje suppo »als eine quantitativ bestimmt charakterisierte, über das Maß einer Hufe hinausgehende Besitzgröße, str. 39 s.

ainer ganntzen hueben.¹⁷ Imejitelj suppa je župan; abstraktni pojem župe se je prenesel na teritorij¹⁸ in pozneje na posestvo z uradom združeno.

Peisker odklanja vsako tako in enako tolmačenje besede Supp, a nam zato ne da ne le nobene boljše, ampak sploh nobene razlage.

Predstoječa moja izvajanja in podani viri govore dovolj jasno, da župani niso nikaki privilegirani potomci plemiških pastirjev, marveč so le na določen obrok voljeni nižji uradniki osebito gospodarskega značaja s strogo določenim in natanjko omejenim delokrogom.

Dr. Josip Mal.

Društveni vestnik.

Novi člani »Muzejskega društva za Kranjsko« od 1. januarja

t. I.: Berce Jože, dr., licejski profesor v Ljubljani, Betriani Božidar, učitelj v Ribnici, Blahna Marija, nadučiteljica v Ribnici, Capuder Karol dr., gimnazijski profesor v Gorici, Čuk Karol, kaplan v Jesenicah, Grašič Josip, župnik v Beramu pri Pazinu v Istri, Južnič Rudolf, gimnazijski profesor v Ljubljani, Mal Josip dr., muzejski asistent v Ljubljani, Mantuani Josip dr., profesor, ravnatelj deželnega muzeja v Ljubljani, Mlakar Janko, licejski katehet v Ljubljani, Müller Ivan, župnik v Devici Mariji v Polju, Pavlič Rado, gimnazijski profesor v Ljubljani, Pilgram Ivan, meščanski učitelj v Volšperku na Koroškem, Šinkovec Avguštin, župnik v Škofji Loki, Wirgler Marija, licejska učiteljica v Ljubljani, Zupanec Jernej, župnik v Goričah pri Kranju. C. kr. štajerski namestniški arhiv v Gradcu. C. kr. rudarsko ravnateljstvo v Idriji. Frančiškanski samostan v Ljubljani. Kapucinski samostan v Škofji Loki. Okrajna učiteljska knjižnica Ribnica-Lašče v Ribnici. Knjižnica goriških bogoslovcev. Ljudska knjižnica »Narodne Čitalnice« v Ribnici. Knjižnica telovadn. dr. »Sokol« v Kranju.

¹⁷ Senožški urbar, str. 9. — Prim. tudi tozadevna mesta zgoraj: »von wegen der Supp«.

¹⁸ V nekem aktu iz XVII. stol. (Rudolfinum, viced. arhiv f. I/70) čitam: »die zwey Ambter oder Suppen Presser vnnd Wresouiz genandt«.